

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Náhrada nákladů řízení

Blanka Stebilová

Plzeň 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Náhrada nákladů řízení“ zpracovala samostatně a že jsem v ní uvedla všechny prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni dne 29. března 2019

Blanka Stebilová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce JUDr. Zdeňku Pulkrábkovi, Ph.D., za jeho odborné vedení, cenné rady a vstřícný přístup při zpracování této práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	iii
Úvod	v
1 Obecně k nákladům řízení	1
1.1 Pojem nákladů řízení	1
1.2 Druhy nákladů řízení	2
2 Náhrada nákladů řízení	4
2.1 Historický kontext	4
2.2 Úvod do problematiky náhrady nákladů řízení	8
2.3 Rozdíl mezi placením a hrazením nákladů řízení.....	9
2.4 Účel náhrady nákladů řízení	10
2.5 Soudní poplatky a jejich souvislost s hrazením nákladů řízení	12
2.6 Ústavní základy náhrady nákladů řízení.....	15
2.7 Zásady pro určení náhrady nákladů řízení.....	20
2.8 Náhrada nákladů řízení podle úspěchu ve věci.....	24
2.8.1 Plný úspěch ve věci	25
2.8.2 Částečný úspěch ve věci.....	26
2.8.3 Účelnost nákladů řízení	29
2.8.4 Předžalobní výzva	31
2.9 Náhrada nákladů řízení neúspěšnému žalovanému	35
2.10 Náhrada nákladů řízení ve zvláštních případech (iudicium duplex)	38
2.11 Náhrada nákladů řízení při soudním smíru.....	41
2.12 Náhrada nákladů řízení při zastavení řízení.....	42
2.13 Náhrada nákladů řízení při odmítnutí žaloby	46
2.14 Náhrada nákladů společného řízení	46
2.15 Náhrada nákladů nesporného řízení.....	47
2.15.1 Náhrada nákladů řízení zahájená výhradně na návrh.....	47
2.15.2 Náhrada nákladů řízení zahájená i bez návrhu	48
2.16 Náhrada nákladů soudního výkonu rozhodnutí	49
2.17 Náhrada nákladů exekučního řízení.....	50
2.18 Separace nákladů řízení	52
2.19 Náhrada nákladů státu.....	53
2.20 Moderace náhrady nákladů řízení.....	54

3	Rozhodování o nákladech řízení.....	56
3.1	Rozhodování o nákladech řízení před soudem prvního stupně	57
3.2	Rozhodování o nákladech odvolacího řízení.....	58
3.3	Rozhodování o nákladech dovolacího řízení.....	59
3.4	Rozhodování o nákladech řízení v případě žaloby na obnovu řízení a žaloby pro zmatečnost	60
3.5	Rozhodování o nákladech řízení podle části páté OSŘ	61
4	Věcný záměr civilního řádu soudního vztahující se k nákladům řízení .	62
	Závěr.....	ix
	Seznam použitých pramenů	xi
	Literární prameny	xi
	Periodika	xii
	Soudní rozhodnutí.....	xiii
	Právní předpisy	xvi
	Internetové zdroje	xvii
	Summary	xx

Seznam použitých zkratk

Právní předpisy

AT	vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů
AZ	zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
CŘS	zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních
EŘ	zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
ET	vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů
JŘS	vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů
LZPS	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ 1950	zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
SOP	zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpis
SŘS	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
Úmluva	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
VKŘ	Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 12. 2001, č. j. 505/2001-Org (1/2002 SIS), kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, ve znění pozdějších předpisů
ZMPS	zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Soudy

KS	krajský soud
MS	městský soud
NS	Nejvyšší soud
ÚS	Ústavní soud
VS	vrchní soud

Ostatní

ř. z.	říšský zákon
Sb.	sbírka zákonů
Sb. z. s.	sbírka zákonů soudních
SJM	společné jmění manželů

Úvod

Předložená diplomová práce se zabývá problematikou náhrady nákladů řízení. Při výběru tématu se autorka řídila především tím, aby veškeré studie a poznatky získané pro účely zpracování této odborné práce byly zároveň využitelné v praxi. Dané téma tedy považuje za vhodně zvolené vzhledem k požadovaným parametrům a rovněž přínosné z hlediska uplatnění nabytých znalostí v justici v rámci odborné praxe.

Otázky týkající se nákladů řízení jsou v českém právním prostředí na denním pořádku. Nicméně i přesto, že v nedávné době byly vydány samostatné knižní publikace s touto tematikou,¹ je problematika nákladů řízení v praxi stále považována za vedlejší záležitost. Typickým příkladem jsou soudy, pro které je primární především rozhodování v meritu věci. Přitom nelze opomíjet skutečnost, že neodmyslitelnou součástí téměř každého rozhodnutí je zpravidla výrok o nákladech řízení. O tom, že institut nákladů řízení je jako takový soudy podceňován, svědčí i nejednotná rozhodovací praxe soudů v tom smyslu, že okresní a krajské soudy v obdobných věcech rozhodují o náhradě nákladů řízení mnohdy zcela protikladně. Autorka se proto domnívá, že nákladům řízení a rozhodováním o nich by měla být věnována patřičná pozornost. Tato domněnka je navíc posílena faktem, že při stanovení výše nákladů řízení nelze postupovat rutinním způsobem, zvláště pak když každý soudní případ je třeba s ohledem na svá specifika posuzovat zvlášť. S určením výše těchto nákladů by samozřejmě mělo souviset i adekvátní odůvodnění nákladového výroku v písemném vyhotovení rozhodnutí, aby pak následně nedocházelo k tomu, že se otázka nákladů řízení stane pro procesní strany důležitější než věc samotná.² Účelem této práce je proto blíže seznámit čtenáře s problematikou náhrady nákladů řízení, a to v různých procesních situacích s důrazem na konstantní judikaturu a úvahy *de lege ferenda*.

¹ např. v roce 2017 vydalo Nakladatelství C. H. Beck kolektivní monografii s názvem *Náklady řízení poskytující ucelený přehled o problematice nákladů civilního soudního řízení*

² sám ÚS v nálezu ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. I.ÚS 3698/10, zmiňuje, že „*situace, kdy se soudní řízení vedou nikoliv kvůli úspěchu ve věci samé, ale především kvůli náhradě nákladů řízení, je dokladem patologického stavu českého civilního procesu, a je nejvyšší čas, aby se jí zákonodárce začal seriózně zabývat*“

Současná právní úprava nákladů civilního soudního řízení je obsažena v § 137 až 151a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“). S ohledem na systematické uspořádání těchto jednotlivých ustanovení zde může být spatřována jistá nelogičnost v tom, že zákonodárce zařadil pod tento institut ustanovení § 138 upravující osvobození od soudních poplatků, které se víceméně odchyluje od obecné úpravy nákladů řízení. Vzhledem k tomu, že soudním poplatkům se věnuje zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích (dále jen „SOP“), v němž je mimo jiné zakotveno i jejich osvobození,³ jeví se autorce jako vhodné předmětné ustanovení § 138 z OSŘ vtělit do výše zmíněného zákona. OSŘ není jediným právním předpisem, který upravuje náklady řízení. Tyto jsou např. v rámci exekučního řízení zakotveny v zákoně č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů (dále jen „EŘ“), v němž jsou zohledněny vedle samotných nákladů exekuce i náklady oprávněného.⁴ Za zmínku stojí rovněž zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „SŘS“), který v oblasti správního soudnictví disponuje svou vlastní právní úpravou nákladů řízení obsaženou v části třetí hlavě první.⁵ Existuje celá řada platných právních předpisů, ve kterých je více či méně řešena otázka nákladů řízení. Jedno však mají společné. Při aplikaci těchto právních předpisů se při rozhodování o nákladech řízení subsidiárně vychází z pravidel zakotvených v OSŘ, který je v tomto směru – a nejen v tomto, ale ve všeobecném měřítku z hlediska procesního práva – stěžejním právním předpisem. Je totiž třeba vzít v potaz, že správné užití právních předpisů v obecném slova smyslu má své opodstatnění za situace, že pokud daná právní otázka nákladů řízení není příslušným zvláštním předpisem (*lex specialis*) upravena, použije se obecného předpisu (*lex generalis*), kterým je v tomto případě OSŘ. Při vypracovávání této práce tak bude primárně vycházeno z OSŘ.

Cílem kvalifikační práce je poskytnout čtenáři srozumitelný, přehledný a v mezích možností svého rozsahu komplexní pohled na problematiku náhrady nákladů řízení v různých procesních situacích s poukazem na ustálenou judikaturu soudů vyšší instance a ÚS. Pro lepší orientaci bude práce doplněna o řadu praktických příkladů, které poukazují na problematická místa předmětné tematiky,

³ § 11 - § 14 SOP

⁴ § 87 - § 89a EŘ

⁵ § 57 - § 64 SŘS

s tím, že se pokusí nabídnout konkrétní možnosti efektivního řešení v rámci úvah *de lege ferenda*.

Z hlediska tematického uspořádání je práce rozdělena do čtyř hlavních částí, přičemž první z nich se věnuje nákladům řízení v obecné rovině spočívající v úvodním charakteristickém pojmosloví⁶ a dále ve stručném vymezení jednotlivých druhů nákladů řízení. Tato teoretická část o dvou kapitolách má za úkol seznámit čtenáře se základními informacemi potřebnými k pochopení dané tematiky a uvést jej do specifické oblasti tvořící jádro následující části práce.

Jak již předchozí odstavec napovídá, druhá stěžejní část práce pojednává o hlavním tématu diplomové práce, kterou je náhrada nákladů řízení. Je tvořena řadou kapitol, z nichž první se zabývá komparativním vývojem nákladů řízení od období formování moderního civilního procesu do současnosti. Autorka je přesvědčena o tom, že stručná analýza a rozbor procesního práva v intencích institutu nákladů řízení je z pohledu českého historického vývoje účelná pro srovnání s tím, do jaké míry předchozí právní úprava ovlivnila tu současnou. V tomto směru je jistě zajímavé spatřovat jednotnost právní úpravy, neboť nelze nechat bez povšimnutí, že v oblasti náhrady nákladů řízení od prvorepublikové úpravy do přijetí OSŘ z roku 1963 prakticky k žádným výrazným změnám nedošlo. V návaznosti na toto vymezení je odkazováno na teoretickou práci M. Šťastného,⁷ který podává zdařilý výklad, resp. vysvětlení o tom, proč se vůbec náklady mají hradit a jaká je jejich funkce, což je nepochybně základní věc, kterou je třeba si vysvětlit ještě předtím, než se práce bude zabývat samotnými pravidly při jejich rozhodování. Následující kapitola se pak věnuje ústavněprávní rovině institutu náhrady nákladů řízení. Autorka prostřednictvím vybrané judikatury rozebírá jednotlivé ústavněprávní zásady vztahující se k oblasti náhrady nákladů řízení, mezi něž patří zejména právo na spravedlivý proces, zásada rovnosti účastníků a právo na přístup k soudu. V práci samozřejmě nechybí popisný výklad k zásadám pro určení náhrady nákladů řízení podle úspěchu ve věci. Ostatní kapitoly této části práce jsou pak koncipovány tak, aby měl čtenář možnost seznámit se s právní úpravou náhrady nákladů řízení v odlišných procesních situacích.

⁶ je zde vysvětleno, co jsou náklady řízení, jak a komu vznikají apod.

⁷ ŠŤASTNÝ, M. *Náklady v soudním řízení civilním. Díl I. Náklady v řízení nalézacím*. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1930

Třetí část práce je zaměřena na procesní právo nákladové, tedy na rozhodování o nákladech řízení, které je dle konstatování ÚS „zásadně doménou obecných soudů, v níž se zobrazují aspekty nezávislého soudního rozhodování.“⁸ Čtenáři je tak nabídnut stručný nástin rozhodování o nákladech řízení před soudem prvního stupně, jakož i rozhodování o nákladech odvolacího a dovolacího řízení. Neméně zajímavou částí této práce je rozhodování o nákladech řízení v případě žaloby na obnovu řízení a žaloby pro zmatečnost. V neposlední řadě je zde shrnut i postup rozhodování o nákladech řízení podle části páté OSŘ. Vzhledem k tomu, že práce si klade za cíl podat ucelený přehled týkající se materiální stránky nákladů řízení, je tato část poměrně zestručněna.

Čtvrtá poslední část diplomové práce se věnuje věcnému záměru civilního řádu soudního vztahující se k nákladům řízení.

Autorka se záměrně nezabývá hlubším výkladem jednotlivých druhů nákladů řízení a omezila se pouze na jejich stručný výčet v úvodní části práce, neboť se domnívá, že vzhledem k obsáhlosti daného tématu by podrobnější charakteristika těchto nákladů s přihlédnutím k některým právním předpisům speciálně upravujícím jeho jednotlivé instituty⁹ podstatně překročila rámeček diplomové práce. Je přesvědčena o tom, že rozsáhlejší teoretická studie v podobě širšího rozpracování dílčích institutů nákladů řízení je vhodná spíše pro samostatnou rigorózní práci.

⁸ nález ÚS ze dne 14. 6. 2012, sp. zn. III.ÚS 1875/2012

⁹ k právním předpisům samostatně upravujícím dílčí instituty nákladů řízení patří např. zákon o soudních poplatcích, zákon o advokacii, zákon o znalcích a tlumočnících, zákon o dani z přidané hodnoty, apod.

1 Obecně k nákladům řízení

1.1 Pojem nákladů řízení

Každé soudní řízení s sebou přináší určité náklady, jejichž vynaložení v převážné většině řízení je nezbytné především proto, aby bylo dosaženo subjektivních práv oprávněných osob za situace, že si povinný subjekt neplní své povinnosti vyplývající kupř. z titulu úvěrové smlouvy, kupní smlouvy, náhrady škody apod. a že není jiná možnost, než se tohoto práva domáhat soudní cestou. Samozřejmě samotná existence nákladů řízení nesouvisí pouze s vynucením nějaké povinnosti. Na vznik nákladů spojených s řízením je třeba nahlížet ze dvou úhlů pohledu. Může jít o subjektivní právo jak na straně žalobce, tak i na straně žalovaného. Žalovaný se naopak v řízení může bránit proti neoprávněné žalobě. Ovšem je třeba rozlišovat mezi náklady zvláštní, které si v řízení každý z účastníků nese sám do doby, než je o nich pravomocně rozhodnuto a úspěšné straně tak vznikne nárok na jejich náhradu, a náklady obecné, které nese stát. Existuje celá řada výdajů vznikajících v souvislosti s výkonem soudnictví, na které nedopadá žádné ustanovení OSŘ o nákladech řízení a nelze je tak považovat za náklady řízení. Mezi takové náklady patří zejména náklady spojené se zřizováním a udržováním soudního aparátu, technické vybavení budov, platy soudců apod. Tyto se nikterak neztotožňují s náklady v konkrétním soudním řízení, nelze je proto zahrnout pod pojem nákladů řízení.

Náklady řízení postrádají svou zákonnou definici, OSŘ uvádí pouze jejich demonstrativní výčet. Nicméně jak již vyplývá z výše uvedeného, lze je charakterizovat jako náklady, které vznikají přímo účastníkům řízení, osobám zúčastněným na řízení¹⁰ a státu v souvislosti se zahájením a vedením civilního soudního řízení. V kontextu tohoto vymezení je třeba podotknout, že se nejedná pouze o náklady za úkon při zahájení řízení, např. splněním poplatkové povinnosti za žalobní návrh, a dále během řízení. *„Může jít rovněž o náklady za úkon před zahájením řízení, který je činěn proto, aby účastník (jeho zástupce) dostal svým procesním povinností, které jsou nezbytné k tomu, aby byl ve sporu úspěšný*

¹⁰ osobami zúčastněnými na řízení jsou dle § 139 OSŘ svědci, znalci, tlumočníci a jiné osoby, kterým soud při dokazování uložil nějakou povinnost, zejména aby předložili listinu

nebo aby mu mohlo být přiznáno právo na náhradu nákladů řízení (například předžalobní výzva podle § 142a OSŘ).^{11, 12}

1.2 Druhy nákladů řízení

Ustanovení § 137 odst. 1 OSŘ vyjmenovává pouze některé druhy nákladů řízení: „Náklady řízení jsou zejména hotové výdaje účastníků a jejich zástupců,¹³ včetně soudního poplatku, ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců,¹⁴ náklady důkazů, tlumočné, náhrada za daň z přidané hodnoty,¹⁵ odměna za zastupování¹⁶ a odměna pro mediátora podle zákona o mediaci za první setkání s mediátorem nařízené soudem podle § 100 odst. 2.“ „Výčet možných nákladů v ustanovení § 137 OSŘ je jen příkladný a mezi náklady řízení patří i jiné zde neuvedené náklady, pokud vznikly účastníku v souvislosti s určitým konkrétním řízením a jinak by mu nevznikly. Souvislost vzniku těchto nákladů s určitým řízením musí prokázat ten, kdo se domáhá jejich náhrady.“¹⁷

V praxi se za náklady soudního řízení ve smyslu ustanovení § 513 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“) považují i náklady spojené s uplatněním pohledávky,¹⁸ které jsou příslušenstvím pohledávky. Věřitel tak může vůči dlužníkovi uplatnit nárok na jejich náhradu již v samotné předžalobní výzvě, neboť právě s ohledem na povahu těchto nákladů vzniklých podle hmotného práva není třeba vyčkávat rozhodnutí soudu, jímž by musel být nárok

¹¹ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 1 s.

¹² k tomu totožně rozsudek NS ČSR ze dne 28. 12. 1983, sp. zn. 3 Cz 69/83 – „Náklady řízení (ve smyslu ustanovení § 137 OSŘ) nemusí být účastníkem občanského soudního řízení vynaloženy v době po jeho zahájení nebo do jeho pravomocného skončení. Musí však být placeny v bezprostřední souvislosti s tímto řízením.“

¹³ hotové výdaje jsou podrobně upravené v § 29 – § 33 JŘS a patří mezi ně zejména poštovné, jízdné, stravné a nocležné, ale také náklady na pořízení znaleckého posudku, překlady, fotokopie apod.

¹⁴ tento druh nákladu rovněž nachází svou úpravu v JŘS a v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce, kdy soud při určení výše ušlého výdělku vychází z potvrzení zaměstnavatele o průměrném výdělku účastníka

¹⁵ náhrada za daň z přidané hodnoty je součástí nákladů řízení pouze tehdy, pokud je zástupcem advokát, notář nebo patentový zástupce ve smyslu ust. § 137 odst. 3 OSŘ, tato náhrada se určuje z odměny za zastupování a její výše se řídí zákonem č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty

¹⁶ odměna za zastupování přísluší dle ust. § 137 odst. 2 OSŘ pouze advokátovi, notáři či patentovému zástupci, nikoliv obecnému zmocněnci či zákonnému zástupci účastníka, výše odměny se v současné době určuje podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb

¹⁷ usnesení VS v Praze ze dne 12. 12. 1996, sp. zn. 5 Cmo 228/96 [PR 5/1997 s. 265a]

¹⁸ stejný závěr vyplývá i z usnesení NS ze dne 20. 5. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2114/2008 a usnesení NS ze dne 30. 3. 2009, sp. zn. 20 Cdo 1932/2007

oprávněnému věřiteli přiznán. Těmto nákladům se blíže věnuje podzákonný právní předpis,¹⁹ podle kterého v obchodních závazkových vztazích mezi podnikateli činí minimální výše nákladů spojených s uplatněním každé pohledávky 1 200 Kč. Vedle těchto nákladů může věřitel požadovat náhradu nákladů vznikajících v souvislosti s řízením, o nichž musí být – na rozdíl od nákladů spojených s uplatněním pohledávky – pravomocně rozhodnuto, když nárok na náhradu nákladů řízení založený procesním právem vzniká teprve od okamžiku právní moci rozhodnutí.²⁰ Autorka je toho názoru, že součet nákladů spojených s uplatněním pohledávky spolu s náklady řízení, které soud přiznává úspěšnému žalobci, by měl být adekvátní předmětu sporu. Nemělo by tedy docházet k situacím, že souhrn těchto nákladů bude nepřiměřený, ba dokonce výrazně převyšší žalovanou částku. Stejně tak by se nemělo stávat, že si žalobce bude 2x účtovat za předžalobní výzvu, když jednou tento úkon zahrne do nákladů spojených s uplatněním pohledávky a podruhé do nákladů soudního řízení. Soud se proto v tomto směru musí zabývat účelností vynaložených nákladů. K institutu nákladů spojených s uplatněním pohledávky nutno na závěr podotknout, že „*právní úprava a doposud ani judikatura neřeší vztah této náhrady a paušální náhrady nákladů řízení upravené v § 151 odst. 3*“.²¹

Práce by si jistě zasloužila bližší seznámení s dílčími instituty nákladů řízení, nicméně s ohledem na specifičnost zadaného tématu, které se má výhradně věnovat náhradě nákladů řízení, a požadavky kladené na diplomovou práci zde není pro jejich komplexní výklad dán prostor. Autorka se tak omezí pouze na právní úpravu soudních poplatků, které jsou nejběžnějším typem nákladů civilního soudního řízení. Zejména zde bude pozornost soustředěna na institut osvobození od soudních poplatků, a to v přímé souvislosti s náhradou nákladů řízení v kapitole 2.5.

¹⁹ nařízení vlády č. 351/2013 Sb., kterým se určuje výše úroků z prodlení a nákladů spojených s uplatněním pohledávky, určuje odměna likvidátora, likvidačního správce a člena orgánu právnické osoby jmenovaného soudem a upravují některé otázky Obchodního věstníku a veřejných rejstříků právnických a fyzických osob

²⁰ HRBÁČKOVÁ, J. *K paušální náhradě nákladů spojených s uplatněním pohledávky* [online]. 2014 [cit. 2018-10-21]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-pausalni-nahrade-nakladu-spojonych-s-uplatnenim-pohledavky-95698.html>

²¹ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 688 s.

2 Náhrada nákladů řízení

2.1 Historický kontext

Náklady řízení nachází svou tradiční právní úpravu v OSŘ, který by však měl být do budoucna nahrazen novým ČŘS.²² Právní úprava nákladů civilního soudního řízení od vzniku OSŘ do současnosti nedoznala příliš velkých změn. Převážná většina ustanovení v komparaci s předchozí právní úpravou nákladů řízení si v mnoha místech i nadále zachovala svou nezměněnou podobu, laicky řečeno: „to, co platilo dříve, platí v zásadě i dnes“. S ohledem na skutečnost, že institut nákladů řízení je stavěn na základech vytvořených právními úpravami předchozích soudních řádů, považuje autorka za vhodné věnovat mu pozornost v jeho krátkém historickém vývoji, konkrétně od období formování moderního civilního procesu.

Významným mezníkem ve vývoji procesního práva na našem území se stal rok 1781, kdy za vlády Josefa II. byl 1. května tohoto roku vydán tzv. všeobecný soudní řád č. 13/1781 Sb. z. s.²³ Tento rozsáhlý předpis o 39 kapitolách a 436 paragrafech,²⁴ který se mimo jiné zasloužil o definitivní odstranění obyčejového procesního práva v českých zemích, se na dlouhých 100 let stal základním pramenem civilního řízení. Již v tomto řádu, v němž byla soudním nákladům věnována kapitola XXXVII. obsahující § 398 až 409, lze poprvé v písemné podobě nalézt stěžejní prvky právní úpravy nákladů civilního sporného řízení a rozhodování o nich podle zásady úspěchu ve věci. Rozhodování o nákladech řízení podle zde zmíněné zásady vyplývá z úvodního paragrafu, který v první větě na počátku praví, že *„ten, kdo ve vedení sporu podlehne, má vždy nahraditi odpůrci vzniklé mu soudní náklady, vyjma, že by soudce měl za to, že z podstatných důvodů mají býti soudní náklady mezi oběma stranami zdviženy.“*²⁵

²⁶ Na svou dobu šlo o velmi kvalitně zpracovaný právní předpis, ve kterém se

²² blíže v kapitole 4

²³ taktéž Josefinský soudní řád

²⁴ HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 538 s.

²⁵ ŠTASTNÝ, M. *Náklady v soudním řízení civilním. Díl I. Náklady v řízení nalézacím*. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1930, 10 s.

²⁶ o náhradě nákladů řízení dle zásady úspěchu ve věci je blíže pojednáno v kapitole 2.8

mimochodem promítly další všeobecné zásady, které platí dodnes. Jedná se zejména o zásadu projednací, dispoziční, rovnosti stran, písemnosti, ústnosti.²⁷

S rozvojem politického, ekonomického a hospodářského života vyvstala potřeba změny právní úpravy, která by odpovídala požadavkům tehdejší doby. Již od poloviny 19. století zde bylo několik pokusů o reformu soudního řádu, avšak žádný z těchto pokusů nedosáhl úspěšného konce. Tato situace trvala téměř do konce 2. poloviny 19. století, fakticky do roku 1895, kdy k úplnému nahrazení Josefinského soudního řádu z roku 1781 došlo přijetím tří základních norem civilního řízení. Tím prvním byl zákon č. 111/1895 ř. z., o vykonávání moci soudní a o příslušnosti řádných soudů v občanských věcech právních (jurisdikční norma), druhým byl zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní) a konečně posledním třetím zákonem byl zákon č. 79/1896 ř. z., o řízení exekučním a zajišťovacím (exekuční řád). Všechny tyto zákony byly účinné od 1. 1. 1898 do 31. 12. 1950.²⁸

F. Štajgr²⁹ v souvislosti s vydanými zákony výše uvedenými konstatoval, že „*charakteristickým rysem tehdejšího civilního práva procesního bylo to, že za primární a základní formu řízení považovalo sporné řízení, dále že toto řízení budovalo na principu formální pravdy, konečně to, že je považovalo v podstatě za věc procesních stran, do které mohl soud zasahovat jen v rozsahu velmi omezeném.*“ Z hlediska tehdejší platné právní úpravy nákladů řízení bude v práci pozornost zaměřena na systematický výklad zákona č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (dále jen „CŘS“).

CŘS, jehož autorem byl teoretický právník a vysokoškolský pedagog Franz Klein, byl za první republiky považován za velice zdařilý právní předpis, který po vzoru německého procesního řádu z roku 1877 upravoval řadu institutů, z nichž většina se zachovala v dnes již známé formě.³⁰ Důkazem toho, že tento řád svým kvalitním zpracováním dosahoval vysoké úrovně, je skutečnost, že na našem území platil až do konce roku 1950, tedy více jak 50 let.

²⁷ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1974, 35 - 38 s.; SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, a. s., 2006, 55 s.

²⁸ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Český civilní proces: vysokoškolská právní učebnice*. Praha: Linde Praha, a. s., 1997, 62 s.

²⁹ ŠTAJGR, F. a kol. *Občanské právo procesní*. 2. částečně přepracované vydání. Praha: Orbis, 1968, 15 s.

³⁰ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Český civilní proces: vysokoškolská právní učebnice*. Praha: Linde Praha, a. s., 1997, 62 s.

CŘS je z hlediska svého uspořádání rozdělen do šesti částí, které se dále člení na jednotlivé oddíly a tyto následně na tituly. Oddíl první se skládá ze sedmi titulů, přičemž nákladům řízení se věnují poslední tři tituly, kterými jsou pátý titul *o nákladech sporu* (§ 40 - § 55), šestý titul *o jistotě* (§ 56 - § 62) a sedmý titul *o právu chudých* (§ 63 - § 73).

V titulu pátém lze spatřovat výraznou podobnost některých ustanovení s nynější právní úpravou. Např. § 40 CŘS se věnuje institutu placení nákladů řízení, podle kterého „*každá strana má nejprve sama zpraviti náklady, způsobené svými procesními úkony*“. V následujících ustanoveních se CŘS zabývá náhradou nákladů řízení podle výsledku vítězství v právní rozepři. Při plném úspěchu ve věci „*strana, jež v právní rozepři úplně podlehla, jest povinna nahraditi svému odpůrci i jeho vedlejšímu intervenientovi*³¹ *všechny náklady způsobené vedením rozepře, pokud jich bylo třeba k účelnému domáhání nebo bránění práva.*“³² Při částečném vítězství a částečném podlehnutí každé strany se dle § 43 CŘS náklady buď vzájemně ruší, anebo se poměrně rozdělí, což v podstatě není pro soudobou právní úpravu žádné *novum*. Rovněž zde není opomenuta situace uvedená v § 45 CŘS, kdy náklady sporu nese žalobce, „*jestliže žalovaný svým chováním nedal příčiny k podání žaloby*“. Znění tohoto ustanovení je ve své podstatě totožné se současným ustanovením uvedeným v § 143 OSŘ.

Šestý titul pojednává o jistotě,³³ která podle § 56 CŘS musela být složena k soudu ve formě hotových peněz, tuzemských cenných papírů, popř. vkladních knížek tuzemských spořitelen či záložen v případě, kdy žalobcem byl cizí státní příslušník. Jistota na náklady rozepře v konkrétně určené výši složená žalobcem vycházela z rozhodnutí soudu, a to na podkladě návrhu podaného žalovaným, pokud nebylo mezinárodní smlouvou stanoveno jinak. Tímto institutem současný OSŘ již nedisponuje. Povinnost složit jistotu určenou soudem na náklady řízení v současnosti upravuje § 11 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „ZMPS“).

³¹ vedlejšími intervenientem se rozumí subjekt, který se v řízení připojuje k té straně sporu, na jejímž vítězství má právní zájem

³² § 41 CŘS (obdoba § 142 odst. 1 OSŘ)

³³ HORA, V. *Československé civilní právo procesní. Díl II.: Řízení před soudy prvního stupně. 3. opravené a doplněné vydání.* Praha, 1932, 83 s. – „*Procesní jistota má za účel chrániti stranu před újmou, jež by jí mohla vzniknouti buď z procesních úkonů strany druhé, někdy i osoby třetí, anebo z úkonů soudu, k nimž druhá strana nebo osoba třetí dala podnět. Újma, o jejíž zajištění jde, může spočívat v tom, že se těmito úkony působí straně újmy, anebo že se jí působí nebo může způsobiti i jinak škoda majetková.*“

Posledním sedmým titulem souvisejícím s problematikou nákladů řízení je právo chudých. Toto právo mělo chudým umožnit, popř. usnadnit dosažení právní ochrany, přičemž „*podmínkou chudinského práva není dostatek jmění, nýbrž co do výživy.*“³⁴ Za této situace soud svým rozhodnutím propůjčil právo chudých účastníku rozepře, a to na základě jeho žádosti učiněné písemně nebo do protokolu u soudu první instance. Součástí podané žádosti muselo být rovněž vysvědčení o osobních poměrech prokazující nepříznivou situaci žadatele. Obsahem práva chudých bylo zatímní osvobození od kolků a jiných státních poplatků, osvobození od povinnosti složit jistotu za náklady sporu, přidělení advokáta *ex officio* k bezplatnému hájení práv chudých ve sporu, u něhož bylo zákonem předepsáno povinné zastoupení advokátem.³⁵ Za jakých podmínek docházelo k propůjčení, případnému odnětí či zániku práva chudých, jakými sankcemi se trestalo zneužití tohoto práva nebo jakým způsobem byli odměňováni advokáti, o tomto a mnohem více pojednává ve své knižní publikaci E. Ott a V. Hora.³⁶

V průběhu tzv. právnické dvouletky³⁷ byl ČŘS nahrazen zákonem č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád), který vstoupil v účinnost 1. ledna 1951. Tento právní předpis se opíral o zásadu materiální pravdy, což z něj učinilo jednotný celek v tom smyslu, že už nerozlišovalo mezi řízením sporným a nesporným, stejně tak bylo souhrnně upraveno nalézací řízení s řízením exekučním.³⁸ Co se týče právní úpravy nákladů řízení obsažené v části první hlavě čtvrté dílu sedmém, dá se říci, že je v podstatě srovnatelná s nynější právní úpravou OSŘ, především pak v oblasti náhrady nákladů řízení.

S přijetím nové ústavy v roce 1960, která ukončila období lidové demokracie a změnila název státu na Československou socialistickou republiku, bylo třeba vytvořit nové právní předpisy s cílem je ještě více zjednodušit, aby jim

³⁴ OTT, E. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, 242 s.

³⁵ více v § 64 ČŘS

³⁶ viz HORA, V. *Československé civilní právo procesní. Díl II.: Řízení před soudy první stolice*. 3. opravené a doplněné vydání. Praha, 1932, 91 - 104 s.; OTT, E. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, 241 - 249 s.

³⁷ právnická dvouletka označuje období let 1948 – 1950, kdy došlo k zásadním změnám v československém právním řádu, zejména k rekodifikaci občanského, rodinného a trestního práva

³⁸ ŠTAJGR, F. a kol. *Občanské právo procesní*. 2. částečně přepracované vydání. Praha: Orbis, 1968, 16 s.

rozuměl pracující člověk. V rámci nově vzniklého socialistického státu založeného na pevném svazku dělníků, rolníků a inteligence, v jehož čele je dělnická třída,³⁹ došlo k vydání nového občanského soudního řádu zákona č. 99/1963 Sb., který vystřídal dosavadní úpravu OSŘ z roku 1950. Tento právní předpis nabyl účinnosti 1. dubna 1964 a platí dodnes. Institut nákladů řízení – jak již bylo výše zmíněno – nevykazuje podstatné změny oproti minulé právní úpravě.

Vzhledem k tomu, že současný OSŘ založený na jiném ideologickém pojetí již zcela neodpovídá nynějším společenským poměrům, je tento řád v současné době podrobován věcnému záměru, který dopadá i na oblast nákladů řízení a má tvořit podklad pro budoucí rekodifikaci civilního sporného řízení. Cílem tohoto záměru má být jednoznačná koncepce pro snazší interpretaci a aplikaci v praxi, která soudu umožní dobrat se spravedlivého rozhodnutí v přiměřené době a s přiměřenými náklady.^{40, 41}

2.2 Úvod do problematiky náhrady nákladů řízení

Jak již samotný název napovídá, jádro této části kvalifikační práce tvoří problematika náhrady nákladů řízení. V souvislosti s danou tematikou by bylo vhodné zamyslet se obecně nad tím, proč se vůbec náklady mají hradit, kdo je má hradit, jaký je jejich význam apod. Odpovědi na tyto otázky se lze dobrat u M. Šťastného, který ve své teoretické práci⁴² psal o tom, jak se v 19. století pojímalo právo na náhradu nákladů řízení a jaké bylo rozhodující kritérium pro jejich rozhodování.

Tehdy všeobecná právní teorie vycházela z toho, že právo na náhradu nákladů řízení bylo v podstatě chápáno jako právo na náhradu škody, přičemž se hledalo zavinění (*culpa levis*). Muselo se přihlížet k subjektivní stránce jednání dotyčné strany. Zjišťovalo se, zda strana jednala v omluvitelném omylu spočívající např. v omluvitelné nevědomosti o skutečném stavu věci, v nemožnosti opatřit důkazy apod. Výsledkem bylo, že se většinou náklady nepřiznávaly, že si je každá strana nesla sama. Tento stav nebyl vyhovující, neboť

³⁹ čl. 1 odst. 1 ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

⁴⁰ RÝDLOVÁ, H. *Věcný záměr nového civilního řádu soudního* [online]. 2017 [cit. 2018-10-27]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vecny-zamer-noveho-civilniho-radu-soudniho>

⁴¹ koncepci věcného záměru zabývající se oblastí nákladů řízení se blíže věnuje kapitola 4

⁴² ŠŤASTNÝ, M. *Náklady v soudním řízení civilním. Díl I. Náklady v řízení nalézacím*. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1930

nebyl slučitelný s řádným výkonem soudní ochrany občanů. Důsledkem tohoto neuspokojivého stavu bylo to, že při majetkoprávních nárocích docházelo ke zmenšení uplatňovaného nároku o obnos soudních nákladů, které musela vítězná strana vynaložit, menší nároky kvůli nákladům nebyly vymahatelné vůbec a při delších sporech soudní náklady prakticky pohltily to, co tvořilo samotný předmět sporu. Oprávněným subjektům se tak nevyplatilo domáhat se u soudu svých práv. Již se nehledělo na zavinění, ale na výsledek rozepře. Podlehlá strana tak musela uhradit veškeré náklady vítěznému odpůrci, které mu sporem způsobila.⁴³

M. Šťastný zde velmi dobře vysvětluje, proč je třeba při rozhodování o náhradě nákladů řízení používat objektivní kritérium, tedy výsledek. Výsledek sporu by totiž neměl záviset na tom, zda např. strana prohrála proto, že špatně vyložila obtížně využitelný zákon. V soudní praxi často dochází k situacím, že na řešení určitého ojedinělého případu není třeba judikatura, nikdo tedy nemůže dopředu tušit, jak soud vyloží zákon. Stejně tak na výsledku sporu nemůže mít vliv to, jestli třeba strana mohla tušit, co bude vypovídat svědek. Někdy to závisí na zjištění okolností, o kterých žalující strana neměla ponětí. Lze uzavřít, že prakticky ve všech soudních řízeních si každý musí být vědom rizika možného neúspěchu spojené s nutností hrazení nákladů řízení.

2.3 Rozdíl mezi placením a hrazením nákladů řízení

Pro oblast nákladů řízení je důležité rozlišení pojmů „*placení nákladů řízení*“ a „*hrazení nákladů řízení*“.

Placení nákladů řízení obsažené v ustanovení § 140 a 141 OSŘ je primární povinností každého účastníka řízení a je ovládána tzv. zásadou zájmovou. V souladu s touto zásadou je každý účastník občanského soudního řízení povinen až do rozhodnutí ve věci samé zatímně platit náklady, které jsou spojeny s jeho procesními úkony nebo s úkony, které nařídil soud v jeho zájmu.⁴⁴ Sem patří např. povinnost zaplatit soudní poplatek, který je dle zákona o soudních poplatcích splatný již samotným podáním žaloby nebo jiného návrhu na zahájení řízení, výdaje spojené s cestou na soudní stání, výdaje a odměnu advokáta za zastupování

⁴³ ŠŤASTNÝ, M. *Náklady v soudním řízení civilním. Díl I. Náklady v řízení nalézacím*. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1930, 11 - 15 s.

⁴⁴ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces – Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, 349 - 350 s.

či povinnost složit zálohu na náklady důkazu ve smyslu ust. § 141 odst. 1 OSŘ. K povinnosti platit náklady řízení je účastník zavázán teprve od okamžiku, jakmile mu tyto náklady v řízení vzniknou.⁴⁵ Této povinnosti však může být zbaven, pokud je soudem osvobozen od soudních poplatků.

Na zmíněnou povinnost platit náklady řízení navazuje povinnost hradit náklady řízení. Jedná se o povinnost sekundární, při které se určuje, kdo náklady nakonec zaplatí. Povinnost hradit náklady řízení znamená soudním rozhodnutím uloženou povinnost nahradit jinému (účastníkovi, příp. státu) náklady řízení, které platil.⁴⁶ Jak vyplývá z odůvodnění rozsudku NS ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 29 Cdo 238/2007, „nárok na náhradu nákladů řízení má základ v procesním právu a vzniká teprve na základě pravomocného rozhodnutí soudu, které má v tomto směru konstitutivní povahu“.⁴⁷ Jakmile je tedy o nákladech řízení pravomocně rozhodnuto, vzniká oprávněnému subjektu nárok na jejich náhradu, a to pouze v rozsahu, v jakém mu byla přiznána. Od povinnosti k náhradě nákladů řízení nelze účastníka osvobodit, přiznané osvobození od soudních poplatků nemá na tuto povinnost žádný vliv. Jen ve výjimečných případech soud podle § 150 OSŘ nemusí náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat, jsou-li pro tento postup dány důvody hodné zvláštního zřetele. Náhrada nákladů řízení je upravena v ustanoveních § 142 až 150 OSŘ a dle výsledku řízení je ovládána zásadou úspěchu ve věci a zásadou zavinění, o nichž bude podrobněji pojednáno v kapitole 2.7.

2.4 Účel náhrady nákladů řízení

Účelem nákladů řízení je v první řadě prevence. Pokud by měl každý přístup k soudnímu řízení, aniž by jeho povinností bylo nést jakékoliv náklady spojené s daným řízením, mohlo by to mít za následek zneužívání (zahltování) soudního aparátu. Docházelo by totiž k zbytečnému či svévolnému souzení, sudičství. Aby se takovým situacím předcházelo, měla by právní úprava nákladů

⁴⁵ § 140 odst. 1 OSŘ – „Každý účastník platí náklady řízení, které vznikají jemu osobně, a náklady svého zástupce.“

⁴⁶ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: Řízení nalézací*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2014, 306 s.

⁴⁷ POLIŠENSKÁ, P. *Přehled judikatury ve věcech nákladů řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, 72 s.

řízení působit preventivně.⁴⁸ Preventivní charakter nákladů řízení však nedopadá pouze na tyto případy. Vzhledem k tomu, že soudit se stojí peníze, měli by účastníci dopředu s ohledem na své finanční možnosti pečlivě uvážit, zda se sporu účastní či nikoliv, zda se jim to vůbec vyplatí s přihlédnutím k tomu, čeho se v řízení domáhají. Mnohdy se totiž stává, že souhrn všech nákladů vzniklých za řízení je větší než samotný předmět sporu. V konečné fázi řízení nemusí být s výsledkem rozepře ani jedna ze stran spokojena, neboť teprve až na základě dokazování se zjistí, na čí straně je právo. Kdo spor prohraje, nese přirozeně veškeré svoje náklady (soudní poplatky, *palmáre* svému zástupci, úhradu znaleckých posudků apod.) a zároveň musí uhradit i náklady, které musela účelně vynaložit vítězná protistrana. V praxi by proto měl soudce ještě před zahájením prvního jednání vedle předběžného právního názoru na věc⁴⁹ seznámit účastníky s možnými náklady, které si řízení vyžádá a jejichž vynaložení bude nezbytné v rámci dokazování. Autorka se domnívá, že takovéto obeznámení v nejlepším případě může vést účastníky ke smírnému vyřešení věci, což má pro obě strany řadu výhod. Nejen že si dohodou vzájemně upraví svá práva a povinnosti, navíc v případě uzavření soudního smíru je vrácena část zaplaceného soudního poplatku. V návaznosti na povinné hrazení nákladů řízení úspěšnému účastníkovi protistranou se v učebnici R. Zahradníkové a kol. uvádí, že náhrada nákladů řízení má takéž charakter reparační.⁵⁰

Další funkcí nákladů řízení je dle A. Winterové a A. Mackové funkce sankční.⁵¹ S tímto názorem se nelze ztotožnit. Účelem nákladů řízení nemůže být sankce, neboť nikoho v civilním řízení nelze trestat za to, že někdo porušil něčí právo. To, že někdo prohraje, ještě neznamená, že není v právu. Důvodem prohraného sporu může být kupř. skutečnost, že dotyčný na podporu svého tvrzení nemá důkazy, tedy neunese důkazní břemeno, což následně vede k vydání pro něj nepříznivého rozhodnutí. Za daných okolností nelze dotyčného za to, že se v nalézacím řízení dostal do důkazní nouze, sankcionovat. Shodně se k tomuto vyjádřil i ÚS ve svém nálezu ze dne 25. 7. 2012, sp. zn. I.ÚS 988/2012, podle

⁴⁸ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, 301 s.

⁴⁹ předběžný právní názor soudu nikterak účastníky nezavazuje, nicméně se tento procesní postup jeví vhodným z hlediska zvážení všech pro a proti na obou stranách, což ve výsledku může vést k tomu, že se účastníci dohodnou a zároveň se tak vyhnou navyšování nákladů řízení

⁵⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, R. et al. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 251 s.

⁵¹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: Řízení nalézací*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2014, 297 s.

kterého „náhrada nákladů řízení, o nichž soud rozhoduje dle § 142 odst. 1 OSŘ, nemá směřovat k „potrestání“ neúspěšného účastníka, ale jedině k tomu, aby straně, která uspěla, byly kompenzovány náklady, které byly potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva.“ Dalo by se říci, že se jedná o jakousi odpovědnost za nějakou újmu, která vznikla někomu tím, že v řízení musel vynaložit náklady.

2.5 Soudní poplatky a jejich souvislost s hrazením nákladů řízení

Institut soudních poplatků je podrobně upraven v SOP, jehož přílohou je i sazebník soudních poplatků, a částečně také v OSŘ, zejména pokud jde o jejich osvobození. Prakticky každé soudní řízení je – až na výjimky taxativně uvedené v ust. § 11 SOP – zpoplatněno. Soudní poplatek, který je stanoven pevnou částkou nebo procentem z peněžitého základu, je splatný již samotným podáním návrhu na zahájení řízení. V praxi se ovšem stává, že k jeho zaplacení je žalobce často vyzván soudem, a to buď v kolcích, pokud výše nepřesahuje částku 5 000 Kč, nebo bezhotovostně na účet soudu. Splněním poplatkové povinnosti tak může být věc projednána a meritorně rozhodnuta. V opačném případě soud řízení pro nezaplacení soudního poplatku ve lhůtě stanovené usnesením zastaví. Po právní moci tohoto rozhodnutí se k později zaplacenému soudnímu poplatku již nepřihlíží a žalobce si tak musí podat novou žalobu k soudu. Lze se setkat s názorem, že „do nákladů řízení se zahrnuje jen soudní poplatek fakticky zaplacený, nikoliv dosud nevyměřený nebo jen vyměřený a nezaplacený.“⁵² Tento názor je poněkud nesprávný, neboť z usnesení NS ze dne 15. 5. 2002, sp. zn. 29 Odo 674/2001, vyplývá, že při rozhodování o náhradě nákladů řízení může být žalobci vůči žalovanému přiznána vedle ostatních nákladů řízení i náhrada soudního poplatku, který dosud nezaplatil.⁵³

Bezvýjimečné zpoplatnění soudního řízení by mohlo vést k tomu, že sociálně slabým jedincům by byl znemožněn přístup k soudní ochraně ve smyslu čl. 36 LZPS. Zákonodárce za tím účelem zavedl institut osvobození od soudních

⁵² JIRSA, J. In: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu. 2. doplněné a upravené vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 377 s.

⁵³ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 20 - 21 s.

poplatků, aby se každý, kdo se z objektivních důvodů ocitne v situaci odůvodňující jeho nepříznivé poměry, mohl u soudu domáhat ochrany svého práva, které bylo ohroženo nebo porušeno. Fakticky se jedná o institut práva chudých známý již z prvorepublikové úpravy, konkrétně z ČŘS.

Přiznat osvobození od soudních poplatků lze pouze na návrh. Aby byl účastník řízení osvobozen od soudních poplatků, musí být kumulativně splněny dvě zákonné podmínky. Jednak to musí odůvodňovat poměry účastníka a jednak se nesmí jednat o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. Posouzení je vždy také vázáno na konkrétní věc a konkrétní uplatňované právo.⁵⁴ Je-li účastník osvobozen od soudních poplatků, neznamená to však, že v případě prohraného sporu nemusí druhé straně náklady řízení hradit. Osvobození od soudních poplatků nikterak nesouvisí s povinností hrazení nákladů řízení, ač by se k tomu dle názoru autorky alespoň částečně přihlížet mělo. Sám ÚS se ve svém nálezu ze dne 9. 2. 2016, sp. zn. I.ÚS 2933/15, k povinnosti náhrady nákladů řízení uložené účastníku osvobozenému od soudních poplatků vyjádřil následovně: „*I rozhodnutí soudu o nákladech řízení musí být v souladu s průběhem řízení. Pokud by k náhradě nákladů měl být podle obecných zákonných zásad zavázán účastník, který byl dříve v řízení osvobozen od placení soudních poplatků, pak je obecný soud při rozhodování o nákladech řízení povinen uvážit poměry účastníka, které vedly k jeho osvobození, a posoudit, zda není namístě uplatnění § 150 občanského soudního řádu, jež sice podléhá poměrně široké míře soudního uvážení, ne však libovůli. Obzvláště je potom třeba předchozí osvobození účastníka (žalovaného) pečlivě uvážit v případě, že obecný soud hodlá tohoto účastníka zavázat též k náhradě zaplaceného soudního poplatku (žalobci). I účastník osvobozený od soudních poplatků může být zavázán k náhradě již uhrazeného soudního poplatku, takové rozhodnutí ovšem musí být řádně a přesvědčivě odůvodněno a musí zřetelně reflektovat předchozí osvobození účastníka, respektive jeho poměry k tomu vedoucí. V opačném případě dochází k porušení práva účastníka na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.*“ Na tuto problematiku se dá pohlížet minimálně ze dvou různých úhlů pohledu.

Pokud by na jedné straně byl účastník osvobozen od soudních poplatků a zároveň zbaven povinnosti hradit náklady řízení v případě, že by nebyl v řízení

⁵⁴ srov. např. nálezu ÚS ze dne 9. 2. 2009, sp. zn. IV.ÚS 2856/08

úspěšný, je třeba položit si otázku, jak by k tomu přišla vítězná protistrana, která by musela nést odpovědnost za újmu, kterou jí poražená strana způsobila tím, že musela vynaložit náklady, aby hájila či bránila své právo? Tento procesní postup by byl samozřejmě v rozporu se základními principy zakotvenými v LZPS. Nikomu totiž nemůže vzniknout újma v podobě hrazení nákladů řízení za to, že se u soudu domáhal svého práva nebo za to, že byl žalován neprávem a nezbylo mu pochopitelně nic jiného, než se bránit.

Na straně druhé za situace případného neúspěchu účastníka řízení, který by byl soudem osvobozen od soudních poplatků a současně povinen k náhradě nákladů řízení, by bylo třeba zvážit, do jaké míry by tento účastník měl náklady řízení hradit vzhledem k povaze uplatněného nároku, jeho celkovým majetkovým poměrům a dalším podobným okolnostem, které právě k tomuto osvobození vedly. Zda za takových okolností skutečně nepřichází v úvahu aplikace § 150 OSŘ, jak vyplývá z výše zmíněného nálezu ÚS. Lze si představit situaci, kdy by např. předmětem sporu bylo vyšší peněžité plnění, z jehož přiznané výše by byly vypočítávány náklady řízení. Je zřejmé, že tyto náklady by dosahovaly vysoké částky a s ohledem na nepříznivé poměry sociálně slabého jedince coby poraženého účastníka v řízení by se tak dalo rozumně předpokládat, že tento na jejich úhradu nebude mít dostatek finančních prostředků. Úhrada těchto nákladů by byla následně vymáhána v exekučním řízení, což by mělo za následek jejich navýšení o další náklady, o náklady oprávněného a náklady soudního exekutora. Účastník by se tak mohl dostat do situace, kdy by nebyl schopen dostat svým závazkům a vítězná protistrana by se tak nakonec nedomohla ničeho. Je na zamyšlení, zda takovéto situaci předcházet právě moderací nákladů řízení podle § 150 OSŘ. Zda vůbec lze tuto možnost procesního postupu při zachování principu práva na spravedlivý proces připustit. Zvláště pak při větších sporech a po zvážení všech okolností daného případu, aniž by tím oprávněný subjekt neutrpěl zvlášť závažnou újmu a povinný subjekt se nedostal do ještě větší zadluženosti.

Po předestření těchto dvou modelových situací se nabízí úvaha, zda je z hlediska lidských práv v pořádku, že někdo bude osvobozený od soudních poplatků a pak bude hradit náklady řízení. ÚS mimo jiné ve svém rozhodnutí správně poukázal na to, že se jeví vskutku nelogicky, aby účastník, který byl dříve osvobozen od placení soudních poplatků, byl v případě prohraného sporu zavázán k jejich úhradě. Je pravdou, že se mohou v průběhu řízení poměry účastníka

změnit a v souladu s § 138 odst. 2 OSŘ tak může dojít k odejmutí přiznaného osvobození. Nicméně pokud se bude vycházet ze skutečnosti, že se poměry účastníka nezměnily, je dle názoru autorky nepřípustné, aby poražený účastník hradil náklady řízení zahrnující soudní poplatky, když předtím byl *ex lege* od této poplatkové povinnosti osvobozen. Tuto položku by měl hradit stát bez ohledu na to, zda účastník osvobozený od soudních poplatků v řízení vyhraje či prohraje.

Ačkoliv autorka částečně sympatizuje s názorem ÚS, z větší části se však přiklání k obecnému tvrzení, že přiznání osvobození od soudních poplatků nemá mít vliv na povinnost k náhradě nákladů řízení protistraně. Musí zde být totiž brán zřetel na soulad s ústavně zaručeným právem na soudní ochranu a právem na spravedlivý proces. Pokud by oprávněný subjekt neměl v oblasti náhrady nákladů řízení zastání u soudu, jaký by potom mělo význam obracet se na něj, když by byl krácen na svých právech tím, že by si tyto náklady musel hradit sám?⁵⁵ Jeho činnost by postrádala svůj význam.

2.6 Ústavní základy náhrady nákladů řízení

„*Spravedlnost je pevná a trvalá snaha poskytnout každému, co jeho je právem.*“^{56, 57} Takto by se dala slovy římského právníka Domitia Ulpiana definovat spravedlnost, která třebaže v obecném slova smyslu může být chápána a vykládána rozličným způsobem, v oblasti náhrady nákladů řízení ji lze *stricto sensu* formulovat tak, že každý v postavení vítězné strany v řízení má právo na to, aby mu byly přiznány náklady řízení, které musel vynaložit k účelnému uplatňování nebo bránění práva a které mu právem náleží. Domoci se spravedlnosti dnes není vždy zcela jednoduchou záležitostí. Často si účastník klade otázku, proč spor nelze rozhodnout rychle, efektivně a levně a proč vlastně musí platit za hledání práva? Mnohdy příčinou vleklého soudního sporu nemusí

⁵⁵ vítězná strana by sice rozhodnutím soudu získala to, čeho se v řízení domáhala, nicméně tento úspěch by byl snížen o obnos nákladů řízení, které by musela nést namísto poražené strany; v případě velkých sporů by náklady na konci řízení mohly dosahovat vysokých částek, které by v konečném důsledku mohly prakticky představovat to, co tvořilo předmět sporu, vysouzené plnění by tak mohlo jít na úhradu všech nákladů vzniklých za řízení a vítěz by se po splnění nákladové povinnosti prakticky ocitl na nule

⁵⁶ KINCL, J. *Dicta et regulae iuris aneb právnícké moudrosloví latinské*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 1990, 139 s.

⁵⁷ tato slavná Ulpianova parémié založená na spravedlnosti v původním latinském překladu zní: „*iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum quique tribuendi*“

být chování účastníků, nýbrž to, že prvoinstanční soud vydal rozhodnutí založený na nesprávném právním posouzení, v důsledku čehož jsou náklady řízení navyšovány o náklady odvolacího, příp. dovolacího řízení. Z hlediska spravedlnosti by tak náklady za řízení ve vyšším stupni neměly jít k tíži žalobci či žalovanému, nýbrž by tyto měly být hrazeny ze strany státu.

Institut náhrady nákladů řízení je stavěn na základních principech, na nichž je založen spravedlivý proces zaručený čl. 36 odst. 1 LZPS a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). ÚS však k rozhodování obecných soudů o náhradě nákladů řízení konstatoval, že *„tato problematika zpravidla nemůže být předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, obvykle nedosahuje intenzity zakládající porušení jejich základních práv a svobod.“*⁵⁸ ÚS je primárně orgánem ochrany ústavnosti a náhrada nákladů řízení jako taková nikterak závažným způsobem neporušuje základní lidská práva a svobody. Aby se ÚS mohl zabývat věcnému posouzení této otázky, musela by dosáhnout ústavně právní dimenze spočívající v extrémním rozporu s principem spravedlnosti.

Významnou ústavněprávní zásadou vztahující se k oblasti náhrady nákladů řízení je *zásada rovnosti účastníků*. Podle této zásady zakotvené v § 18 odst. 1 OSŘ⁵⁹ mají účastníci v řízení stejná práva a stejné povinnosti. Žádný z nich nesmí být v řízení jakýmkoliv způsobem zvýhodněn. Soud dle výše uvedeného ustanovení ve spojení s čl. 96 odst. 1 Ústavy⁶⁰ a čl. 37 odst. 3 LZPS⁶¹ je povinen přistupovat k účastníkům v rovném postavení a zajistit jim stejné podmínky k uplatnění jejich práv. Tím, že je např. podána žaloba, ještě neznamena, že je podána důvodně. Oprávněnost nároku je třeba zjišťovat až na základě dokazování v průběhu řízení, tedy na čí straně je právo. Za této situace autorka považuje za spravedlivé, že náklady si během řízení v souladu s touto zásadou každý z účastníků ponese ze svého. Nicméně jakmile soud nalezne právo a zjistí, komu

⁵⁸ k tomu srov. usnesení ÚS ze dne 24. 10. 2017, sp. zn. IV.ÚS 3952/16

⁵⁹ § 18 odst. 1 OSŘ – *„Účastníci mají v občanském soudním řízení rovné postavení. Soud je povinen zajistit jim stejné možnosti k uplatnění jejich práv.“*

⁶⁰ čl. 96 odst. 1 Ústavy – *„Všichni účastníci řízení mají před soudem rovná práva.“*

⁶¹ čl. 37 odst. 3 LZPS – *„Všichni účastníci jsou si v řízení rovni.“*

svědčí, rozhodne o nákladech řízení v tom smyslu, že poražená strana nahradí straně vítězné všechny účelně vynaložené náklady.⁶²

V souvislosti se zásadou rovnosti účastníků považuje autorka za vhodné zmínit nálezy ÚS ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. Pl. ÚS 39/13, v němž ÚS shledal nerovnost mezi náhradou hotových výdajů účastníka řízení zastoupeného advokátem a účastníka řízení nezastoupeného. Účastník zastoupený advokátem měl právo na náhradu hotových výdajů, přičemž tyto výdaje nemusel evidovat a dokládat, zatímco účastník bez právního zastoupení neměl možnost této paušální náhrady nákladů řízení využít.⁶³ V tomto směru byla ÚS spatřována nerovnost v podobě rozdílného zacházení účastníků řízení před soudem. Výsledkem bylo, že v důsledku tohoto nálezu se vytvořila nová právní norma, kterou je § 151 odst. 3 OSŘ. Toto ustanovení výslovně zakotvuje, že účastníku, který není zastoupen advokátem a nedoloží výši hotových výdajů, má být soudem automaticky přiznána paušalizovaná náhrada nákladů řízení. Výše této paušální náhrady je upravena ve vyhlášce č. 254/2015 Sb., která se pohybuje v částce 100 Kč nebo 300 Kč za každý úkon v závislosti na povaze žalobního návrhu.

Neméně důležitou zásadou, která tvoří ústavní základ náhrady nákladů řízení, je *právo na právní pomoc*.⁶⁴ Toto právo umožňuje každému, kdo nemá dostatečné finanční prostředky, uhradit náklady soudního řízení nebo právního zastoupení. I osoby s právnickým vzděláním vykonávající advokátní činnost mají právo na právní pomoc v řízení před soudy. Pokud by jim toto právo bylo upřeno s odůvodněním, že jsou sami advokáti a že náklady řízení spočívající v odměně za právní zastoupení tak nelze považovat za účelně vynaložené, mohlo by dojít k porušení práva na spravedlivý proces, jakož i práva na právní pomoc. V řízení si musí být všichni rovni a v souladu s touto zásadou nemůže být nikdo diskriminován za to, že se sám pohybuje v právní oblasti, a tudíž nemá nárok na to, aby se v řízení nechal zastoupit jiným advokátem.⁶⁵ Z hlediska účelnosti vynaložených nákladů je třeba dle nálezu ÚS ze dne 25. 3. 2014, sp. zn. I.ÚS 3819/13 pečlivě zvažovat, „*zda je právní zastoupení advokátem využitím ústavně*

⁶² k tomu blíže v kapitole 2.8

⁶³ k tomu podobně usnesení KS v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích ze dne 27. 6. 2013, sp. zn. 18 Co 229/2013, v němž k povinnosti prokazování výdajů nezastoupeného účastníka je konkrétně uvedeno: „*Je zřejmé, aniž by to bylo v rozporu se zásadou rovnosti účastníků, že hotové výdaje žalované v souvislosti s tímto řízením nelze ztotožnit s výdaji, jaké by byla žalovaná povinna zaplatit svému advokátovi za poskytování právních služeb, pokud by byla zastoupena.*“

⁶⁴ čl. 37 odst. 2 LZPS

⁶⁵ k tomu srov. nálezy ÚS ze dne 23. 9. 2014, sp. zn. IV.ÚS 1674/14

zaručeného práva na právní pomoc, či se již jedná spíše o jeho zneužití na úkor protistrany.“⁶⁶

Ústavně zaručeným právem dotýkající se problematiky náhrady nákladů řízení je nepochybně také *právo na soudní ochranu* neboli *právo na přístup k soudu*.⁶⁷ V souvislosti s právem na přístup k soudu se nabízí úvaha, zda skutečnost, že účastník musí hradit náklady řízení, zaplatit soudní poplatek, případně si zaplatit advokáta, obzvlášť když by bylo povinné zastoupení, neztěžuje takovému účastníkovi přístup k soudu. Aby se mohl domáhat soudní ochrany, musí totiž sehnat finanční prostředky. Lze konstatovat, že v našem demokratickém právním státě má každý právo na přístup k soudu, resp. na soudní ochranu, které nesmí být ohroženo nastavením nepřiměřených nákladů řízení. Zejména pak soudní poplatky nesmí představovat překážku přístupu k soudu, k čemuž ostatně slouží institut osvobození od soudních poplatků.

Náhradou nákladů řízení z hlediska práva na přístup k soudu se ve své monografii zabývá J. Hurdík, který na základě zkoumání spočívající v komparaci právních úprav vybraných zemí Evropy, Ameriky a Asie dospěl k závěru, že v oblasti náhrady nákladů řízení existují dvě kategorie právních úprav. Do první kategorie patří země, které při rozhodování o náhradě nákladů řízení vycházejí z obecného pravidla „*loser pays*“ („*náklady hradí poražený*“), dle kterého neúspěšná strana ve sporu nese náklady řízení své i protistrany. Tímto základním pravidlem úspěchu ve věci se prakticky řídí všechny země Evropy a Asie, které byly podrobeny komparativní analýze. Konkrétně se jedná o Rakouskou republiku, Švédsko, Ruskou federaci, Indii, Japonsko a Jižní Koreu. V mezinárodním právu je toto pravidlo též známé jako *English rule*. Opakem tohoto pravidla je *American rule*. Spojené státy americké (dále jen „USA“) mají výjimečné řešení, v této zemi se totiž zásadně náklady nehradí, náklady řízení si každý z účastníků nese sám, a to bez ohledu na výsledek řízení. V rámci tohoto ojedinělého řešení hrazení nákladů řízení je třeba podotknout, že princip „*loser*

⁶⁶ POLIŠENSKÁ, P. a kol. *Musíš znát... Občanské právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 204 s.

⁶⁷ právo na přístup k soudu je vedle Ústavy a LZPS zakotveno i v mezinárodních a evropských dokumentech, jimiž jsou Všeobecná deklarace lidských práv, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Listina základních práv Evropské unie nebo také judikatura Evropského soudu pro lidská práva a SDEU

pays“ nebyl USA výslovně odmítnut, pouze se neuplatňuje v praxi. Institut náhrady nákladů řízení zde nebyl nikdy legislativně upraven.⁶⁸

Podle J. Hurdíka je ovšem toto členění popsáno velmi zjednodušeně. Při rozhodování o náhradě nákladů řízení je třeba brát ohled na určité výjimky. Např. i v USA, který se zcela distancuje od principu „*náklady hradí poražený*“, může soud účastníkovi uložit povinnost k náhradě nákladů řízení protistraně, zejména v případě, pokud se jedná o zjevně bezúčelné či šikanózní žaloby. Rovněž musí být brán zřetel na to, v jakém rozsahu a jaký druh nákladů lze uložit k náhradě, zda soudní poplatky, náklady na právní zastoupení nebo náklady na dokazování či zda je možné uložit k náhradě všechny kategorie nákladů řízení. K tomuto určení slouží tři systémy nákladů řízení. Tím prvním systémem je tzv. *major shifting*, dle kterého jsou úspěšné straně sporu přiznány všechny druhy nákladů řízení v plném rozsahu. Druhým systémem nákladů řízení je tzv. *partial shifting*, který je založen na částečné kompenzaci úspěšného účastníka řízení v podobě náhrady vybraných nákladů řízení poraženou stranou. Přiznání výše nákladů řízení je ponecháno na úvaze soudu vzhledem k povaze projednávané věci. Posledním třetím systémem je tzv. *minor shifting*, který se opírá o pravidlo, že náklady řízení si každý hradí ze svého. Do této skupiny právního systému patří pouze USA. V rámci tohoto širšího členění lze prakticky uzavřít, že řada posuzovaných zemí, jejichž pojítkem je English rule, inklinuje k systému *major shifting* a *partial shifting*, zatímco American rule, ke kterému se hlásí pouze jediná země USA, má výhradní spojitost se systémem *minor shifting*.⁶⁹

Z hlediska práva na přístup k soudu a práva na spravedlivý proces American rule dle názoru autorky není příliš šťastným východiskem, a to minimálně ze dvou důvodů. Užití tohoto pravidla totiž může vést k tomu, že vlivem neuvážených rozhodnutí účastníků řízení dojde k přetížení soudů zbytečnými spory, nepodloženými či šikanózními žalobami apod. Dále s ohledem na zásadu vyplývající z tohoto pravidla, tedy že si každý ponese náklady ze svého bez ohledu na výsledek sporu, bude tento procesní postup pro vítězného žalobce znamenat jediné to, že v řízení nebude nikdy plně úspěšný. V případě peněžitých sporů tak vysouzené plnění bude sníženo o vynaložené náklady řízení, které

⁶⁸ HURDÍK, J. *Náklady občanského soudního řízení a rovný přístup účastníků ke spravedlnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 44 - 45 s.

⁶⁹ HURDÍK, J. *Náklady občanského soudního řízení a rovný přístup účastníků ke spravedlnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 46 - 48 s.

žalobci nikdo nenahradí. Stejně tak vítězný žalovaný, který byl žalován neoprávněně, nebude mít nárok na náhradu nákladů, které mu vznikly v souvislosti se soudním řízením.

Z výše uvedených důvodů se tak autorce jeví vhodným řešením při rozhodování o náhradě nákladů řízení aplikovat English rule, které se řídí zásadou úspěchu ve věci. Tento systém hrazení nákladů řízení v zásadě koresponduje s tím, co již uvedl ve své publikaci M. Šťastný, když se zabýval otázkou, proč je třeba při rozhodování o nákladech řízení vycházet z objektivního kritéria a ze zásady úspěchu ve věci, což bylo mimochodem podrobněji rozebráno v kapitole 2.2.

2.7 Zásady pro určení náhrady nákladů řízení

V civilním soudním řízení se při rozhodování o náhradě nákladů řízení vychází z určitých zásad, které jsou relevantní pro posouzení otázky, kdo komu má hradit náklady řízení, v jaké fázi řízení, zda při meritorním či nemeritorním skončení řízení, v jakém rozsahu, apod. Již v učebnici V. Steinera⁷⁰ se podává podrobný charakteristický výklad k této tematice. Podle něj se zákon při určení povinnosti účastníků hradit náklady řízení opírá o tři zásady, kterou je *zásada odpovědnosti za výsledek (zásada úspěchu)*, *zásada odpovědnosti za zavinění nebo náhodu* a *zásada zájmová*. Není třeba nikterak zpochybňovat, že zásada zájmová se uplatní pouze při placení nákladů řízení, kdy si každý z účastníků platí náklady řízení, které jim vznikly v souvislosti s procesními úkony a které byly činěny v jejich zájmu. Nicméně z obsahu této učebnice lze usuzovat, že V. Steiner danou zásadu vnímá jako zásadu, podle níž účastníci nemají nárok na náhradu nákladů řízení. Na základě této formulace se lze proto domnívat, že zásada zájmová je dle V. Steinera spojována s hrazením nákladů řízení.

Náhrada nákladů řízení je zásadně ovlivněna *zásadou úspěchu ve věci*, která se uplatní pouze ve sporném řízení. Podle této zásady, obsažené v § 142 OSŘ, je právo na náhradu nákladů řízení rozhodnutím soudu přiznáno tomu účastníkovi, který měl ve věci úspěch, proti účastníku, který naopak ve věci

⁷⁰ STEINER, V. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1975, 402 - 415 s.

úspěch neměl.⁷¹ V civilním soudním řízení se přitom úspěch ve věci posuzuje podle výsledku řízení. Pokud je tedy výsledkem soudního řízení rozhodnutí, z něhož vyplývá, že jedna ze stran je úspěšná zcela, má zpravidla nárok na plnou náhradu nákladů řízení. Pokud však ze závěrů soudu plyne, že úspěch účastníka řízení je pouze částečný, s otázkou náhrady nákladů řízení se soud následně vypořádává tak, že tyto buď poměrně rozdělí, anebo rozhodne, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.⁷² Je zcela zřejmé, že „úspěch stran se porovnává ve vztahu k tomu, co bylo učiněno předmětem řízení, přičemž se bere v úvahu celý předmět řízení včetně uplatněného příslušenství (zejména úroku z prodlení), nikoliv pouze jistina.“⁷³ Od úspěchu ve věci se následně odvíjí rozsah přiznaných nákladů řízení.⁷⁴ Nelze automaticky očekávat, že účastník, který byl v řízení úspěšný, bude mít nárok na veškeré náklady, které v soudním řízení vynaložil. Je pravomocí soudu, aby posoudil, které náklady byly vynaloženy k účelnému uplatňování či bránění práva.⁷⁵ Zároveň je třeba podotknout, že úkolem soudu není zabývat se pouze účelností vynaložených nákladů řízení, nýbrž i jejich přiměřeností. Náklady řízení by totiž vždy měly být přiměřené hodnotě předmětu sporu, neměly by ji převyšovat, natož mnohonásobně.

Ze zásady úspěchu ve věci platí určité výjimky. V rámci rozhodování o nákladech řízení může soud od této zásady upustit např. tehdy, pokud jsou zde důvody hodné zvláštního zřetele. Za takových okolností soud ve smyslu § 150 OSŘ nemusí náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. Jednou z dalších výjimek, kdy právo na náhradu nákladů řízení podle zásady úspěchu ve věci nevzniká, je situace, kdy účastník, přestože v řízení nebyl úspěšný, má podle § 143 OSŘ nárok na náhradu nákladů řízení, jestliže svým chováním nezavdal

⁷¹ k tomu shodně náleží ÚS ze dne 12. 1. 2010, sp. zn. I.ÚS 1030/08 – „Základní zásadou, která ovládá rozhodování o náhradě nákladů civilního sporného procesu, je zásada úspěchu ve věci. V této zásadě se promítá myšlenka, že ten, kdo důvodně bránil své subjektivní právo nebo právem chráněný zájem, by měl mít právo na náhradu nákladů, jež při této procesní činnosti účelně vynaložil, proti účastníkovi, jenž do jeho právní sféry bezdůvodně zasahoval.“

⁷² je tomu tak zejména v případech, kdy každý z účastníků řízení přibližně z poloviny vyhraje a z poloviny prohraje

⁷³ ZAHRADNÍKOVÁ, R. et al. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 257 s.

⁷⁴ rozsah účelně vynaložených nákladů řízení nelze stanovit dříve, dokud není soudem rozhodnuto ve věci samé; v první řadě je tedy nutné zjistit, komu svědčí právo a v jaké míře, teprve poté se soud může zabývat otázkou náhrady nákladů řízení podle úspěchu ve věci

⁷⁵ k tomu srov. náleží ÚS ze dne 25. 7. 2012, sp. zn. I.ÚS 988/2012 – „Za účelně vynaložené náklady ve smyslu § 142 odst. 1 OSŘ lze považovat toliko takové náklady, které musela procesní strana nezbytně vynaložit, aby mohla řádně hájit své porušené nebo ohrožené subjektivní právo u soudu.“

příčinu k podání návrhu na zahájení řízení. Výjimka se vztahuje i na případy, kdy je řízení skončeno soudem schváleným smírem dle § 146 odst. 1 písm. a), neboť „smír je hmotněprávní dohodou a soud v případě jejího schválení není tím, kdo určí úspěch či neúspěch ve věci.“⁷⁶

Další významnou doplňující zásadou je *zásada zavinění*, která se na rozdíl od zásady úspěchu ve věci může uplatnit při rozhodování o náhradě nákladů řízení sporného i nesporného. Aplikace této zásady spočívá v tom, že účastník, který zavinil, že řízení nemohlo dojít do stadia věcného rozhodnutí a muselo být zastaveno, je povinován k náhradě nákladů řízení. Dosavadní judikatura ÚS vychází z toho, že „smyslem využití zásady zavinění je sankční náhrada nákladů řízení“.⁷⁷ Názor ÚS není správný, neboť zavinění se posuzuje objektivně, nelze proto hovořit o sankci a už vůbec ne o potrestání účastníka, ostatně jak již autorka zmiňuje v kapitole 2.4. Výstižně by se tato procesní situace dala formulovat tak, že jde o kompenzaci nákladů vzniklých tomu účastníku, který zastavení řízení nezavinil.⁷⁸

Nabízí se otázka, co se zde v rámci rozhodování o nákladech řízení rozumí zaviněním a proč se posuzuje jen při nemeritorním skončení řízení. ÚS se k termínu zavinění vyjádřil v tom smyslu, že je nutno jej vykládat ve vztahu k příčinné souvislosti, když příčinou, která způsobila zbytečně vynaložené náklady, je chování účastníka řízení, příp. náhoda, která se mu přihodila.⁷⁹ NS pak ve svém rozhodnutí ze dne 1. 4. 2014, sp. zn. 23 Cdo 342/2014, konstatoval, že „zavinění je třeba posuzovat výlučně z procesního hlediska, ne podle hmotného práva,

⁷⁶ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces – Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, 355 s.

⁷⁷ např. nález ÚS ze dne 12. 5. 2004, sp. zn. I.ÚS 653/03 nebo usnesení ÚS ze dne 1. 4. 2003, sp. zn. II.ÚS 563/01

⁷⁸ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 124 s.

⁷⁹ z usnesení ÚS ze dne 1. 4. 2003, sp. zn. II.ÚS 563/01 – „Obecně platí, že náhradu nákladů sporného řízení ovládá zásada úspěchu ve věci, která je doplněna zásadou zavinění. Smyslem využití zásady zavinění je sankční náhrada nákladů řízení, které by při jeho řádném průběhu nevznikly, uložená rozhodnutím soudu tomu, kdo jejich vznik zavinil nebo jemuž se přihodila náhoda, která je vyvolala (viz § 146 odst. 2, § 147 a § 148 odst. 2 občanského soudního řádu). K tomu Ústavní soud dodává, že v takových případech nelze interpretovat použitý termín „zavinění“ v doslovném jazykovém smyslu, ale ve vztahu příčinné souvislosti, v němž příčinou též chování účastníka řízení (tedy i jeho projev vůle spočívající ve zpětvzetí návrhu), eventuálně též náhoda, a důsledkem je vznik nákladů druhého (dalšího) účastníka. Pro případ vlivu chování druhého účastníka na zpětvzetí žaloby je stanovena z tohoto principu výjimka (§ 146 odst. 2 věta druhá občanského soudního řádu). Je proto evidentní, že pokud odpadne předmět sporu v důsledku uplynutí času, nemohou se nepříznivé majetkové důsledky vyvolané tímto sporem dotknout toho účastníka řízení, který svým procesním úkonem spor nevyvolal.“

protože pak by byl soud nucen po zastavení řízení zkoumat důvodnost nároku ve věci samé“. Typickým příkladem zavinění je nedostavení se k ústnímu jednání, při němž byla účastníku, který byl předvolán řádně a včas, uložena nějaká povinnost, kupř. měl být proveden jeho výslech, předložena listina apod. Jednání soudu tak muselo být odročeno za účelem jeho opětovného předvolání, přičemž tento bude povinen k náhradě těch nákladů, které ostatním účastníkům vznikly v souvislosti se zmařeným jednáním. I kdyby se později ukázalo, že tento účastník bude na konci řízení úspěšný a soud svým rozhodnutím uloží protistraně povinnost k náhradě nákladů řízení, může naopak protistrana požadovat náhradu těch nákladů, které jí vítězná strana způsobila v důsledku porušení procesních povinností. Je ovšem třeba zdůraznit, že nárok na náhradu těchto nákladů musí protistrana uplatnit ještě před vydáním meritorního rozhodnutí, nikoliv až po jeho vydání. O nákladech vzniklých z titulu procesního zavinění se rozhoduje samostatným usnesením.

Na základě shora uvedeného příkladu lze mít důvodně za to, že náhrada zbytečně vynaložených nákladů nemůže být závislá na úspěchu ve věci. Navíc nelze vyloučit možnost, že účastník, který vznik takových nákladů způsobil, bude nakonec v řízení úspěšný.⁸⁰ O těchto nákladech může být tedy rozhodnuto ihned poté, co vzniknou, a to prostřednictvím institutu separace nákladů řízení, o němž bude blíže pojednáno v kapitole 2.18.

M. Bílý ve svém článku⁸¹ zmiňuje další zásady, které doktrína jako samostatné zásady neuvádí, nicméně je lze považovat za obecná pravidla související s problematikou náhrady nákladů řízení. Jedná se o zásadu uhrazovací či reálnosti, dle které se rozhoduje o nákladech, které skutečně účastníkům vznikly, nebo zásadu účelnosti, na základě níž lze přiznat jen účelně vynaložené náklady.

Následující kapitoly budou věnovány právní úpravě náhrady nákladů řízení v jednotlivých procesních situacích, s nimiž bude čtenář v této práci náležitě seznámen. V rámci analytického výkladu v teoretické i praktické rovině se autorka zaměří na problematické oblasti náhrady nákladů řízení, s tím, že se pokusí nastítnit možná řešení v rámci úvah *de lege ferenda*. Na podporu těchto řešení je v práci kladen důraz na judikатурní stanoviska soudů vyšší instance a ÚS.

⁸⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, R. et al. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 258 s.

⁸¹ BÍLÝ, M. *Subjekty náhrady nákladů řízení*. *Právní rozhledy* 9/2010, s. 308 - 315

2.8 Náhrada nákladů řízení podle úspěchu ve věci

Jak již bylo v předchozí kapitole nastíněno, náhradu nákladů řízení ovládá zásada úspěchu ve věci, která nachází uplatnění pouze ve sporném řízení. V těchto sporných řízeních zahájených výhradně na návrh, kterým je žaloba, může vyhrát pouze jedna strana (žalobce nebo žalovaný), což znamená, že druhá strana prohraje. Ta strana, která prohraje, je zpravidla povinna k náhradě nákladů řízení. OSŘ v ustanovení § 142 rozlišuje několik situací, za jakých soud rozhoduje o náhradě nákladů řízení. V prvním odstavci předmětného ustanovení se hovoří o tom, že soud přizná náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva tomu účastníkovi, který měl ve věci plný úspěch, proti účastníku, který naopak úspěch neměl. Ve druhém odstavci je pak upraven částečný úspěch, který lze do nákladového výroku rozhodnutí soudu zahrnout dvěma možnými způsoby. Pokud úspěch a neúspěch účastníků není přibližně či srovnatelně stejný, soud rozhodne o nákladech řízení v poměru, v jakém jim byly přiznány, přičemž tyto náklady si vzájemně nehradí, takový postup by byl nesmyslný. Pouze se odečítá úspěch jedné strany od úspěchu druhé strany. Ve výsledku pak strana, která na nákladech řízení zvítězila v menším poměru, nahradí náklady řízení druhé straně v poměru, v jakém byla úspěšnější. Jinými slovy „*účastníku, který ve sporu zvítězil větší měrou, pak soud přizná náhradu nákladů v rozsahu, který odpovídá poměru jeho vítězství sníženého o poměrnou část jeho neúspěchu*“.⁸² Pokud úspěch stran je zhruba stejný, soud rozhodne tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Ve třetím odstavci je pak uvedeno, že i při částečném úspěchu může být účastníku přiznána plná náhrada nákladů řízení. Stává se tak za situace, kdy neúspěch účastníka v civilním soudním řízení je nepatrný. Stejný případ nastane také tehdy, pokud rozhodnutí o výši plnění záviselo na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu.

Následující dvě podkapitoly se shora uvedenými případy budou podrobně zabývat, přičemž zvláštní třetí podkapitolu tvoří institut předžalobní upomínky, jejíž zaslání před podáním žaloby je až na výjimky podmínkou pro to, aby bylo úspěšnému účastníku přiznáno právo na náhradu nákladů řízení.

⁸² WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: Řízení nalézací.* 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2014, 308 s.

2.8.1 Plný úspěch ve věci

„Při dvojstranném systému sporného řízení je podlehnutí jedné strany vítězstvím strany druhé. Takže jednáme-li o podlehnutí jedné strany, jednáme zároveň o vítězství strany druhé, a tím určujeme, kdy ta která strana je co do náhrady nákladů povinnou, kdežto její vítězný odpůrce oprávněným.“^{83, 84}

V návaznosti na výrok M. Šťastného lze konstatovat, že o případném vítězství či podlehnutí strany lze hovořit pouze ve sporném řízení, které se opírá o zásadu úspěchu ve věci. Od verdiktu soudu, kdo je vítěz a kdo poražený, se pak následně odvíjí, kdo je oprávněným a kdo povinným k náhradě nákladů řízení.

Pro civilní soudní řízení obecně platí, že právo na plnou náhradu nákladů řízení má ten účastník, který měl ve věci plný úspěch podle principu „vítěz bere vše“. O plný úspěch na straně žalobce půjde tehdy, pokud žalobě bylo v celém rozsahu vyhověno, tedy pokud v případě peněžitého plnění žalovaná jistina včetně příslušenství zahrnující zákonné úroky z prodlení odpovídá výroku rozsudku. Naopak o plný úspěch na straně žalovaného půjde v případě zamítnutí žaloby v celém rozsahu.

Je zcela zřejmé, že procesní úspěch se určuje ve vztahu k předmětu řízení. U žalob s jednoduchým petitem, jímž se uplatňuje jen jeden nárok, je žalobce procesně úspěšný v případě vyhovění nároku v celém rozsahu. Pokud je podána žaloba s eventuálním petitem, který se skládá z nároku primárního a nároku eventuálního, lze o plném úspěchu žalobce hovořit tehdy, pokud soud vyhoví nároku primárnímu a v případě, že jej zamítne, vyhoví alespoň nároku náhradnímu. U žalob obsahujících alternativní petit, tedy petit s více navrženými požadavky, kdy je ponecháno na úvaze žalovaného, který z nich splní, je procesní

⁸³ ŠŤASTNÝ, M. *Náklady v soudním řízení civilním. Díl I. Náklady v řízení nalézacím*. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1930, 31 s.

⁸⁴ k tomu shodně nález ÚS ze dne 9. 6. 2009, sp. zn. III.ÚS 292/07, v jehož odůvodnění je výstižně uvedeno – „Právo úspěšné procesní strany vůči neúspěšné straně řízení na náhradu nákladů vychází ze základního strukturního principu, který se v civilním sporném procesu uplatňuje, tj. ze systému dvou stran v kontradiktorním postavení, v rámci něž účastníci řízení vystupují jako vzájemní oponenti, uplatňující v řízení protichůdné zájmy. Úspěch jedné procesní strany je tak zároveň neúspěchem jejího procesního odpůrce, přičemž každá strana se v mezích daných civilním řádem soudním snaží pomocí přípustných prostředků docílit vlastního vítězství a prohry protistrany. Je-li procesní strana úspěšná, měl by jí její odpůrce nahradit náklady, které přitom účelně vynaložila, neboť by bylo v rozporu s ochrannou funkcí civilního práva procesního, pokud by civilní proces neumožňoval odstranění zmenšení majetkové sféry účastníka způsobené jenom tím, že byl nucen důvodně hájit svá práva, do nichž někdo jiný zasahoval. Takové pojetí civilního procesu by bylo v rozporu s požadavkem plné a efektivní soudní ochrany, a tedy i v rozporu s čl. 90 Ústavy.“

úspěch na straně žalobce tehdy, pokud je vyhověno jednomu z alternujících požadavků. U tzv. *alternativy facultas* jde o úspěch žalobce při vyhovění primárního petitu, přičemž žalovaný je zároveň oprávněn, aby místo primárního petitu plnil něco jiného.⁸⁵ U všech těchto žalob je žalobce plně úspěšný, pokud je rozhodnutím soudu vyhověno jím uplatňovaným nárokům. S tímto úspěchem samozřejmě souvisí i náhrada nákladů řízení.

2.8.2 Částečný úspěch ve věci

Částečný úspěch ve věci spočívá v tom, že žalobou uplatněnému nároku je zčásti vyhověno a zčásti je nárok zamítnut. Při rozhodování o nákladech řízení ovšem vyvstává otázka, kdo bude povinován k jejich náhradě a v jakém rozsahu, když žádná ze stran ani úplně neztvídila, ani úplně neprohrála. Ustanovení § 142 odst. 2 nabízí dvě možná řešení. Soud náhradu nákladů buď poměrně rozdělí, popř. vysloví, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Při výpočtu nákladů řízení je v první řadě nutné zjistit poměr úspěchu a neúspěchu u každého účastníka zvlášť. Následně se od úspěchu převážně zvítězivšího účastníka odečte úspěch protistrany. Konečný výsledek pak představuje částku, na kterou má převážně úspěšný účastník právo v rámci náhrady nákladů řízení. Pro lepší pochopení výše uvedeného početního postupu lze uvést následující příklad. Je podána žaloba na peněžité plnění ve výši 100 000 Kč, žalobce byl úspěšný co do částky 60 000 Kč a ve zbývající části, tedy co do částky 40 000 Kč byla žaloba zamítnuta. Procentuálně lze vyjádřit úspěch žalobce ve výši 60 % (pro žalovaného neúspěch) a neúspěch ve výši 40 % (pro žalovaného úspěch). Skutečnost, že žalobce byl úspěšný ohledně částky 60 000 Kč, ještě neznamená, že má automaticky právo na náhradu nákladů řízení v rozsahu 60 %. Žalobce má v míře svého úspěchu po odečtu vlastního neúspěchu právo pouze na 20 % účelně vynaložených nákladů řízení, které je protistrana povinna mu zaplatit.⁸⁶

Pokud má žalobce ve věci poloviční úspěch a poloviční neúspěch, měl by mít nárok na 50 % svých nákladů. Stejná situace však dopadá i na žalovaného,

⁸⁵ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 698 s.

⁸⁶ SVOBODA, K., HRMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 102 s.

který by měl mít rovněž nárok na náhradu nákladů řízení ve stejné míře jako žalobce. Dalo by se předpokládat, že rozhodnutí soudu by tak mělo obsahovat dva nákladové výroky, v nichž by oběma účastníkům byla uložena povinnost k náhradě nákladů řízení protistraně, nicméně z logiky věci OSŘ takový postup neupravuje. Každé soudní rozhodnutí obsahuje pouze jeden jediný výrok o nákladech řízení, neboť sporné řízení, které je ovládáno zásadou úspěchu ve věci, se zpravidla vyznačuje tím, že z tohoto řízení vždy vyjde jeden z účastníků jako vítěz a druhý jako poražený. Pokud ovšem dojde na situaci, že míra úspěchu a neúspěchu je na obou stranách prakticky shodná nebo alespoň velmi obdobná a nelze tak určit jasného vítěze či poraženého, soud ve smyslu § 142 odst. 2 OSŘ rozhodne tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Jinými slovy lze konstatovat, že náklady řízení si účastníci vzájemně nehradí, tyto si každý z nich nese ze svého.

V některých případech je spravedlivé, aby byla účastníku navzdory jeho částečnému úspěchu přiznána plná náhrada nákladů řízení. Je tomu tak za podmínek uvedených v § 142 odst. 3 OSŘ, které představuje výjimku ze zásad pro rozhodování o nákladech řízení při částečném úspěchu ve věci.⁸⁷ V souladu s tímto ustanovením soud přizná náhradu nákladů v plné výši tehdy, pokud neúspěch účastníka spočíval pouze v poměrně nepatrné části, nebo pokud rozhodnutí o výši plnění záviselo na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu.

Rozhodnutí závisí na úvaze soudu tehdy, jestliže soud určil výši nároku postupem podle § 136 OSŘ. Zmíněné ustanovení se tedy uplatní tam, kde je prokázán právní základ nároku, avšak jeho výši lze zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo ji nelze zjistit vůbec. Naproti tomu rozhodnutí závisí na znaleckém posudku tehdy, kdy žalobce měl co do základu věci plný úspěch, přičemž jeho neúspěch se projevil jen ve výši plnění, a to z důvodu, že ji na začátku sporu přesně neznal a musela tak být zjištěna znaleckým posudkem.⁸⁸ M. Putna v komentářové literatuře⁸⁹ uvádí případy, ve kterých striktně vylučuje aplikovatelnost § 142 odst. 3 OSŘ. Dle jeho výkladu o úvahu soudu o výši plnění

⁸⁷ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 977 s.

⁸⁸ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 106 s.

⁸⁹ PUTNA, M. § 142 odst. 3 (Neúspěch v nepatrné části, závislost na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu). In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 977 s.

nejde, pokud se soud zabývá právnímu posouzení základu věci. Stejně tak použití výše uvedeného ustanovení nepřichází v úvahu v případě provedení znaleckého posudku pro účely doložení základu nároku. V takových případech není důvod postupovat podle § 142 odst. 3 OSŘ, namísto toho se užije § 142 odst. 2 OSŘ.

Aplikace § 142 odst. 3 OSŘ se typicky uplatňuje ve sporech o bolestné a ztížení společenského uplatnění, určení náhrady nemajetkové újmy, určení výše způsobené škody, zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví nebo vypořádání společného jmění manželů (dále jen „SJM“).

Posouzení neúspěchu „v poměrně nepatrné části“ je třeba provést s ohledem na povahu předmětu řízení a na výsledek sporu.⁹⁰ Vzhledem k tomu, že aplikovaná norma obsahuje neurčitý právní pojem, je zcela na soudu, aby v každém jednotlivém případě zvážil, zda neúspěch účastníka je možno považovat za vskutku zanedbatelný. *„Ve sporech o peněžité plnění se soudy při svém rozhodování limitně blíží 10 až 15 % z hodnoty sporu s tím, že čím vyšší bude cena předmětu řízení, tím menší bude míra procentuálního vyjádření toho, co lze ještě za „nepatrnou část“ považovat.“*⁹¹

Při určení výše náhrady nákladů řízení podle § 142 odst. 3 OSŘ lze narazit na určitá problematická místa. Je třeba odpovědět si na otázku, z jaké hodnoty sporu jsou při aplikaci tohoto ustanovení počítány náklady řízení, zda z celé žalované částky či zda jen z částky přisouzené. V tomto směru autorka považuje za významné usnesení NS ze dne 21. 9. 2016, sp. zn. 25 Cdo 3974/2015, v němž je uvedeno: *„Základem pro určení výše náhrady nákladů řízení při aplikaci § 142 odst. 3 o. s. ř. není částka požadovaná žalobou, nýbrž základem pro ohodnocení tohoto nároku za účelem určení výše náhrady nákladů řízení je až částka přisouzená, a z ní se určuje též odměna advokáta. Je totiž spravedlivé v případě, že žalobce musí výši požadované částky sdělit na základě své úvahy, ač z povahy věci je zřejmé, že výše nároku závisí na znaleckém posouzení, aby se podkladem stala částka přisouzená, nikoliv požadovaná.“* Tento postup je zcela odlišný než v případech uvedených v § 142 odst. 2 OSŘ, kdy se náklady počítají z celého původně uplatněného nároku.

⁹⁰ k tomu srov. např. rozsudek NS ze dne 25. 8. 2016, sp. zn. 21 Cdo 3918/2015

⁹¹ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 107 - 108 s.

Z nálezu ÚS ze dne 9. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2881/12 vyplývá, že pokud žalobce uplatňuje částku zjevně nepřiměřenou, je nutno namísto § 142 odst. 3 aplikovat § 142 odst. 2, přičemž soud musí tento postup zdůvodnit.⁹²

2.8.3 Účelnost nákladů řízení

Skutečnost, že je žalobce či žalovaný v soudním řízení plně úspěšný, ještě neznamená, že má nárok na plnou náhradu nákladů řízení. Soud přiznává pouze takové náklady potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva. Existuje poměrně rozsáhlá judikatura, která se zabývá problematikou účelnosti vynaložených nákladů řízení, zejména pak v souvislosti s náklady právního zastoupení, které tvoří největší položku u náhrady nákladů řízení. NS v usnesení ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 30 Cdo 3190/2014, vymezil negativní definici účelnosti vynaložených nákladů na právní zastoupení, když dle jeho teze „o účelně vynaložené náklady právního zastoupení ve smyslu § 142 odst. 1 OSŘ nejde tehdy, jestliže zastoupení nesleduje svůj hlavní účel, tj. poskytování ochrany porušeným nebo ohroženým skutečným subjektivním právům a právem chráněným zájmům, ale je zneužito ve snaze o zvětšení obohacení zastoupeného účastníka.“⁹³ Celá řada případů dopadá na situace, v nichž se některé subjekty nechaly právně zastupovat s cílem profitovat na přisouzených nákladech řízení, zejména pak ve sporech, kde zastoupení advokátem nebylo nikterak nutné, natožpak účelné. Příkladem obohacování na nákladech řízení je obchodování s promlčenými pohledávkami. Vymáhací firmy v podstatě za zlomek ceny nakupují např. od pojišťoven nebo energetických společností promlčené pohledávky, které posléze žalují u soudu. Tento postup bohužel nezákonný není, tyto firmy vymáháním těchto pohledávek žádný paragraf neporušují, neboť dle OZ pohledávky vzniklé z občanskoprávních vztahů jsou po třech letech promlčené. Pouze z etického hlediska jde o věc spornou. V převážné většině případů neznalost lidí ohledně možnosti uplatnit v řízení před soudem námitku promlčení dává těmto vymáhajícím firmám zelenou kartu. Na nákladech řízení tak získávají ohromné částky.

⁹² LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 698 s.

⁹³ JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu.* 2. doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 406 s.

Z hlediska účelnosti nákladů řízení se obecné soudy i ÚS ve svých rozhodnutích především zabývají otázkou, zda v konkrétní věci je nezbytně nutné zastoupení advokátem. K hodnocení účelnosti vynaložených nákladů v občanském soudním řízení, především pak k položce, kterou je odměna za zastupování účastníka, se ÚS v nálezu ze dne 10. 1. 2012, sp. zn. III.ÚS 3000/11, vyjádřil následovně: „*Na posuzování účelnosti nákladů právního zastoupení nelze rezignovat a rozhodnutí o přiznání náhrady nákladů řízení omezit na prosté konstatování, že takové náklady jsou účelné vždy, a to již jen proto, že účastníka zastupuje advokát. Ne každé zastoupení účastníka řízení advokátem v občanském soudním řízení lze bezvýhradně považovat za výkon ústavně garantovaného práva na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny. Ústavní soud zdůrazňuje nutnost zkoumání účelnosti nákladů vynaložených účastníkem na zastoupení advokátem a je otázkou zda soud zhodnotí zvítězivším účastníkem předestřené náklady jako náklady účelné, resp. důvodně vynaložené. Účelnost nákladů řízení působí jako podmínka pro přiznání jejich náhrady, která působí v procesním právu jako pojistka proti zneužívání tohoto institutu.*“ Pro přiznání náhrady nákladů řízení v plné výši, tak jak ji účtuje úspěšný žalobce či žalovaný, je třeba obecnými soudy posoudit jejich účelnost a samozřejmě také přihlédnout ke konkrétním okolnostem daného případu a své závěry dostatečně odůvodnit.

Zastoupení advokátem u subjektů, které jsou vybaveny vlastním právním aparátem, rovněž narazilo na ostrou kritiku ze strany ÚS, když tento zpochybnil oprávněnost nákladů vzniklých za právní zastoupení. ÚS v řadě svých rozhodnutí neshledává relevantní důvod, aby veřejné instituce přenášely výkon svých práv a povinností na advokáta, když s ohledem na své profesní zaměření disponují právními odděleními.⁹⁴ Konkrétně náklady za právní zastoupení bývají

⁹⁴ k tomu např. nález ÚS ze dne 14. 9. 2010, sp. zn. III.ÚS 1180/10, který uvádí, že „*tam, kde je k hájení svých zájmů stát vybaven příslušnými organizačními složkami finančně i personálně zajištěnými ze státního rozpočtu, není důvod, aby výkon svých práv a povinností v této oblasti přenášel na soukromý subjekt, jímž byl advokát, a pokud tak přesto učiní, pak není důvod pro uznání takto mu vzniklých nákladů jako účelně vynaložených. Tím nemá být kategoricky konstatováno, že za zcela výjimečných okolností nemusí být zastoupení (státu advokátem), mající povahu účelného uplatňování či bránění práva, vyloučeno. Zastoupení státu advokátem lze tudíž akceptovat jako výjimku z pravidla, již nutno vykládat přísně restriktivním způsobem. Pokud dovolací soud rozhodl o náhradě nákladů řízení pouze s poukazem na zásadu úspěchu, přičemž otázkou, zda náklady účastníka řízení-státu na zastoupení advokátem byly účelně vynaloženy, se nezabýval, dopustil se porušení práva na spravedlivý proces.*“

zpochybňovány u České televize, statutárních měst a městských částí.⁹⁵ „*Pokud agendu televizních poplatků Česká televize sama spravuje a tuto agendu následně předává advokátní kanceláři, pak se racionální smysl právního zastoupení advokátem do značné míry vytrácí.*“⁹⁶ Nepřiznání náhrady nákladů za právní zastoupení však může narazit na právo na právní ochranu, které ústavně garantuje LZPS, je proto třeba i v těchto případech posuzovat oprávněnost nároku v podobě odměny za zastupování zvlášť.

Jiný právní názor vyplývá např. z usnesení ÚS ze dne 24. 7. 2012, sp. zn. II.ÚS 1588/12, v němž se ÚS České televize zastává konstatováním, že „*Česká televize je veřejnoprávní instituce, nicméně nejde o subjekt hospodařící s majetkem státu, nýbrž majetkem svým. Na státu a státním rozpočtu je Česká televize nezávislá, je financována prostřednictvím televizních poplatků vybíraných na základě zákona⁹⁷ a příjmy z vlastní podnikatelské činnosti.*“ Z tohoto závěru plyne, že odměnu za zastupování advokátem ve věci vymáhání televizních poplatků nemožno považovat za náklad neúčelný, který by soudy neměly České televizi přiznat.

Nad danou problematikou by se dalo poměrně dlouze diskutovat a nahlížet na ni z různých úhlů pohledu, nicméně autorka se přiklání k názoru, že odměna za advokátní zastoupení u veřejnoprávních subjektů není co do náhrady nákladů řízení účelně vynaloženým nákladem, zvláště pak když právní záležitosti těchto subjektů mohou řešit jejich interní právníci.

2.8.4 Předžalobní výzva

Obecným předpokladem pro přiznání náhrady nákladů řízení žalobci je splnění podmínek uvedených v ustanovení § 142a odst. 1 OSŘ, které stanovuje, že „*žalobce, který měl úspěch v řízení o splnění povinnosti, má právo na náhradu nákladů řízení proti žalovanému, jen jestliže žalovanému ve lhůtě nejméně 7 dnů před podáním návrhu na zahájení řízení zaslal na adresu pro doručování, případně na poslední známou adresu výzvu k plnění.*“ Zákon však pamatuje i na

⁹⁵ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces – Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, 356 - 357 s.

⁹⁶ POLIŠENSKÁ, P. a kol. *Musíš znát... Občanské právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 211 s.

⁹⁷ zákon č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích

případy, kdy jsou dány důvody hodné zvláštního zřetele. V takovém případě může soud dle § 142a odst. 2 OSŘ výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti žalobci přiznat i v případě, že žalobce žalovanému výzvu k plnění za podmínek uvedených v odstavci 1 nezaslal. Výše citované ustanovení⁹⁸ bylo do procesního předpisu zavedeno novelizací provedenou zákonem č. 396/2012 Sb., a to s účinností od 1. 1. 2013. Přijetím novely tak „zákonodárce vyslyšel volání dlužníků v tom smyslu, že věřitelé často podávali žaloby, aniž by předtím vyzvali k plnění, a zneužívali drobné pohledávky ke generování nákladů řízení. Zákonodárce usoudil, že po občanech nelze spravedlivě žádat, aby měli v každou jednotlivou chvíli povědomost o svých pohledávkách, zatímco povinnost věřitele předsoudně vyzvat je snadná a odlehčí justici o věci, kde působí jako toliko oficiální doručující orgán.“⁹⁹ Důvodem vzniku této právní úpravy byla snaha zabránit šikanózním návrhům na zahájení řízení, „které jsou podávány někdy až nadbytečně rychle, např. den následující po splatnosti právě s cílem získat náklady řízení.“^{100, 101} Ovšem i v případě institutu předžalobní výzvy, která se zpravidla uplatní jen u žalob na plnění, vyvstává řada výkladových otázek, jejichž zodpovězení mnohdy naráží na protichůdné názory.

V odborných článcích se lze setkat s názorem, že za výzvu dle § 142a OSŘ lze považovat i oznámení o zesplatnění dluhu.¹⁰² Autorka však tento názor nesdílí a odkazuje na článek M. Bílého, v němž je konstatováno, že „pokud věřitel dosud nesplatný dluh zesplatní výzvou, nemůže tímto jediným dokumentem nahradit předžalobní výzvu. Předžalobní výzva by se měla uplatnit všude tam, kde je dluh již splatný a dlužník je v prodlení, nikoliv před splatností.“¹⁰³

Z dikce ustanovení dále vyplývá, že předžalobní výzva by měla být zaslána nejméně 7 dnů před podáním žalobního návrhu. Vzhledem k běžné době

⁹⁸ ustanovení § 142a OSŘ se uplatní pouze v případě žalobce, který měl v řízení úspěch; před podáním případné žaloby se ovšem nejedná o vztah procesněprávní, nýbrž o vztah hmotněprávní, a proto je na místě užívat termín věřitel a dlužník

⁹⁹ BÍLÝ, M. *Předžalobní výzva – důsledky a problémy*. Právní rozhledy 3/2014, s. 94

¹⁰⁰ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces – Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, 353 s.

¹⁰¹ k tomu shodně např. usnesení VS v Praze ze dne 19. 11. 2013, č.j. 5 Cmo 368/2013-22: „Hlavním smyslem povinné předžalobní upomínky podle § 142a je zajištění určité míry ochrany dlužníků před podáváním „šikanózních“ žalobních návrhů za situace, kdy žalovaný ani neví, že je nějaký dluh za ním evidován, a účelem podání žalobního návrhu je pouze navýšení pohledávky o část nákladů řízení za poskytnuté právní služby.“

¹⁰² MATULA, O. *Věřitel a předžalobní výzva* [online]. 2016 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/veritel-a-predzalobni-vyzva-101096.html>

¹⁰³ BÍLÝ, M. *Předžalobní výzva – důsledky a problémy*. Právní rozhledy 3/2014, s. 94

přepravy poštovních zásilek, délce úložních lhůt apod., je tato lhůta považována za nedostačující. K úhradě dluhu totiž dlužníkovi může zbýt naprosté minimum nebo se dokonce může stát, že mu výzva v dané lhůtě nebude ještě doručena a bude tak připraven o možnost splnit dluh dobrovolně. Proto je občas zákonodárci navrhováno, aby stanovil lhůtu delší, např. měsíc před podáním žaloby. Na druhé straně je třeba také sledovat oprávněné zájmy věřitele. Pokud by předžalobní výzva byla vyzvednuta v zákonné lhůtě, může věřitel s podáním žaloby chvíli posečkat, má-li zato, že dlužník bude dobrovolně plnit.¹⁰⁴

Předžalobní výzva by měla splňovat takové náležitosti, aby z ní bylo zřejmé, kdo je věřitelem dlužníka a jaká konkrétní pohledávka má být uspokojena. Nicméně i v otázce specifikace dluhu se objevují rozdílné názory. J. Tichý ve svém článku uvádí, že v případě peněžité pohledávky postačí uvést výši jistiny bez příslušenství.¹⁰⁵ Naproti tomu však V. Lajsek zastává názor, že „*dlužník by měl být upomínán na celý dluh včetně všech dílčích plnění.*“¹⁰⁶ S tímto názorem se autorka ztotožňuje, neboť částka v předžalobní výzvě by měla odpovídat částce žalované. V odborné sféře se lze rovněž setkat s řešením otázky, zda upozornění na vymáhání dluhu soudní cestou je nezbytnou náležitostí předžalobní výzvy. Na jedné straně se objevuje názor, že „*při absenci takového upozornění se nejedná o výzvu ve smyslu § 142a OSŘ a žalobci nelze přiznat právo na náhradu nákladů řízení, neboť smyslem předžalobní výzvy je, aby si dlužník uvědomil hrozbu soudního řízení a zvýšení dlužné částky o případnou náhradu nákladů řízení*“¹⁰⁷ Na straně druhé se uvádí, že výslovné neuvedení pohrůžky soudem, které by mělo za následek odepření práva na náhradu nákladů řízení žalobci, by bylo možno považovat za zbytečný, až absurdní formalismus.^{108, 109}

¹⁰⁴ LAJSEK, V. *Náležitosti předžalobní výzvy podle § 142a OSŘ*. Právní rozhledy. 2016, č. 13-14, s. 489-496, ISSN 1210-6410

¹⁰⁵ TICHÝ, J. *Jiný pohled na předžalobní výzvu a náklady s ní spojené*. Právní rozhledy 8/2014, s. 283 - 288

¹⁰⁶ LAJSEK, V. *Náležitosti předžalobní výzvy podle § 142a OSŘ*. Právní rozhledy. 2016, č. 13-14, s. 489-496, ISSN 1210-6410

¹⁰⁷ SVOBODA, K. *Jaké problémy působí předžalobní výzva?* Právní rádce 9/2013, s. 38 - 40

¹⁰⁸ KOUKAL, P., HANKOVÁ, L. *Předžalobní výzva k plnění podle 142a občanského soudního řádu* [online]. 2014 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/predzalobni-vyzva-k-plneni-podle-142a-obcanskeho-soudniho-radu-94049.html>

¹⁰⁹ k přepjatému formalismu obecných soudů při posuzování předžalobní výzvy ÚS v nálezu ze dne 18. 5. 2015, sp. zn. I.ÚS 4047/14, uzavřel, že „*předžalobní výzva představuje poslední upozornění dlužníka na existenci jeho závazku, na něž v případě pasivity v plnění povinnosti navazuje samotné soudní řízení. Ve vztahu ke zkoumání náležitosti předžalobní výzvy Ústavní soud uvádí, že obecné soudy jsou povinny zvážit, zda si je žalovaný vědom výše dluhu i titulu vzniku svého závazku, posoudit, zda na straně žalovaného mohly vzniknout pochybnosti o tom, který*

Jak již bylo výše předestřeno, jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, může soud výjimečně rozhodnout o přiznání náhrady nákladů řízení žalobci i při nezaslání výzvy. „*Otázku případného nepřiznání práva na náhradu nákladů řízení nelze izolovaně posuzovat (jen) z toho pohledu, zda žalobce způsobem určeným ustanovením § 142a OSŘ vyzval žalovaného k plnění, nýbrž je nezbytné přihlídnout i k dalším okolnostem konkrétní věci, zejména pak k povaze (a výši) uplatněné pohledávky (za účelem uvážení, zda vskutku při naplnění obecné míry obezřetnosti lze uvažovat o „opomenutí“ dlužníka pohledávku zaplatit), k postoji dlužníka k (následně) uplatněné pohledávce, jakož i k reakci dlužníka na zahájení soudního řízení a doručení žaloby.*“¹¹⁰ Důvodem hodným zvláštního zřetele může být ve smyslu § 142a odst. 2 např. skutečnost, že dlužník má vůči věřiteli vícero pohledávek, které nikdy dobrovolně neplnil, že nemá trvalé bydliště, popř. si nepřebírá poštovní zásilky nebo že o své povinnosti prokazatelně ví (např. sám kontaktuje věřitele s prosbou o posečkání s vymáháním, ale ani poté neplní).¹¹¹

Dle komentářové literatury¹¹² má absence předžalobní výzvy za následek nepřiznání náhrady nákladů řízení nalézacího, nikoliv již řízení odvolacího. Stejný pohled zaujímá i MS v Praze, když v závěru odůvodnění usnesení ze dne 28. 5. 2015, sp. zn. 20 Co 176/2015, shrnuje, že „*odepření náhrady nákladů řízení úspěšnému žalobci podle ustanovení § 142a odst. 1 OSŘ se vzhledem ke svému účelu uplatní jen v řízení před soudem I. stupně, neboť v odvolacím řízení je již žalovaný s žalobním nárokem z předchozí fáze řízení srozuměn.*“

V ustanovení § 142a OSŘ je uzákoněno, že žalobce, který měl ve věci úspěch, má za splnění podmínek v něm uvedených právo na náhradu nákladů řízení. Jedná se tedy o meritorní rozhodování. Nabízí se ovšem otázka, zda je možné aplikovat § 142a OSŘ za situace, kdy soud rozhoduje nemeritorně. „*V případě rozhodnutí o náhradě nákladů při zastavení řízení podle § 146 odst. 2, věta první, nese obecně náklady žalobce, takže aplikace ustanovení § 142a je pojmově vyloučena. Avšak v případě rozhodnutí podle § 146 odst. 2, věta druhá (typicky při neodůvodněném zpětvzetí žaloby), je třeba „důvodnost žaloby“*

závazek má podle výzvy stěžovatele splnit, a zohlednit skutečný účel § 142a občanského soudního řádu, jímž je zamezení neúměrnému a neúčelnému navyšování nákladů soudního řízení.“

¹¹⁰ usnesení NS ze dne 19. 2. 2015, sp. zn. 29 Cdo 4388/2013 [BA 1-2/2016 s. 59]

¹¹¹ BÍLÝ, M. Předžalobní výzva – důsledky a problémy. Právní rozhledy 3/2014, s. 94

¹¹² JIRSA, J. In: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu.* 2. doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 410 s.

postavit naroveň „úspěchu ve věci“. Proto v případě rozhodování podle § 146 odst. 2, věta druhá, se ustanovení § 142a použije a žalobce má právo na náhradu nákladů řízení zahájeného na základě žaloby na plnění jen tehdy, vyzval-li před zahájením řízení žalovaného k dobrovolnému splnění dluhu.“^{113, 114}

O předžalobní výzvě podmiňující přiznání náhrady nákladů řízení existuje celá řada odborných článků a judikатурních rozhodnutí, z nichž je možné vysledovat, jakým způsobem se daný institut z hlediska výkladových a interpretačních přístupů vyvíjel. Nepochybně se jedná o vsutku diskutabilní téma, přičemž panuje určitá shoda v tom, že tato výzva splnila svůj účel v předcházení zbytečných žalobních návrhů a nákladů řízení tam, kde je dlužník ochoten plnit, což autorka považuje za velké pozitivum.

2.9 Náhrada nákladů řízení neúspěšnému žalovanému

Při rozhodování o náhradě nákladů ve sporných řízeních platí ze zásady úspěchu ve věci ve smyslu § 142 odst. 1 OSŘ určité výjimky. Odborná literatura považuje za takovou výjimku často opomíjené ustanovení § 143 OSŘ¹¹⁵, podle kterého „žalovaný, který neměl úspěch ve věci, má právo na náhradu nákladů řízení proti žalobci, jestliže svým chováním nezavdal příčinu k podání návrhu na zahájení řízení.“¹¹⁶ Citované ustanovení oproti předchozí právní úpravě obsažené v § 131 zákona č. 142/1950 Sb. (dále jen „OSŘ 1950“), resp. v § 45 ČRS¹¹⁷, neobsahuje formulaci včasného uznání nároku neúspěšným žalovaným, přičemž

¹¹³ JIRSA, J. In: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. 2. doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 412 s.

¹¹⁴ k tomu totožně usnesení VS v Praze ze dne 3. 4. 2014, sp. zn. 7 Cmo 451/2013 – „Odeslání předžalobní výzvy žalovanému dle § 142a odst. 1 OSŘ je podmínkou přiznání náhrady nákladů řízení žalobci v případě jeho úspěchu (s výhradou aplikace § 142a odst. 2 OSŘ). Je proto nerozhodné, zda úspěch bude spočívat ve vyhovění žalobě – v meritorním rozhodnutí či dojde k nemeritornímu zastavení řízení na základě zpětvzetí důvodně podané žaloby z důvodu uspokojení nároku žalovaným po podání žaloby (§ 146 odst. 2 věta druhá OSŘ).“

¹¹⁵ srov. již HORA, V. *Československé civilní právo procesní. Díl II.: Řízení před soudy první stolice*. 3. opravené a doplněné vydání. Praha, 1932, 76 s.; ze současné doby např. PUTNA, M. In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 983 s.

¹¹⁶ díky ustanovení § 143 OSŘ dopadá pouze na případy, v nichž bylo meritorně rozhodnuto, tedy když žalovaný prohrál, když byl „odsouzen“

¹¹⁷ § 131 OSŘ 1950 – „Účastník je povinen nahradit náklady odpůrci, který nedal příčinu k uplatnění nároku u soudu a včas jej uznal.“; § 45 ČRS – „Jestliže žalovaný svým chováním nedal příčinu k podání žaloby a uzná nárok v žalobě vznesený ihned při prvním roku, nese procesní náklady žalobce, jenž má nahraditi také náklady, způsobené žalovanému zavedením soudního řízení.“

absence této podmínky sice nikterak nemění jeho účel¹¹⁸, nicméně s sebou přináší určité aplikační důsledky. Soud již nezkontroluje chování žalovaného po zahájení řízení, nýbrž před zahájením řízení. Jinými slovy lze říci, že povinností soudu při rozhodování o nákladech řízení je zabývat se předsoudní fází průběhu sporu, „věnovat se časovému sledu úkonů účastníků řízení před zahájením soudního řízení.“¹¹⁹ Obdobné stanovisko zaujímá i B. Dvořák, když ve svém článku¹²⁰ uvádí, že „mezi chováním žalovaného a podáním žaloby musí být dána příčinná souvislost, tj. rozhodné je pouze takové chování žalovaného, které je ve vztahu k žalobou uplatněnému nároku.“ S ohledem na porovnání obou úprav uvedené normy lze konstatovat, že původní úprava je pro své přesnější vymezení považována za správnější.¹²¹

Ustanovení § 143 OSŘ chrání zájem žalovaného, který příčinu k podání žaloby nezavdal. V soudní praxi je předmětné ustanovení aplikováno zřídka, uplatní se zpravidla tehdy, „jestliže řízení bylo žalobcem zahájeno, aniž by žalovaný porušil své povinnosti, anebo jestliže je sice porušil, avšak byl ochoten závadný stav mimosoudně plně odčinit a nedošlo k tomu jen pro nedostatek potřebné součinnosti ze strany žalobce.“¹²² Za takové situace přísluší neúspěšnému žalovanému plná náhrada nákladů řízení proti úspěšnému žalobci, neboť právě žalobce způsobil vznik nákladů, které se vůbec neměly přihodit. V souvislosti s tímto je v monografii K. Svobody a kol. uvedeno, že „ustanovení § 143 OSŘ plní funkci sankčně-reparační“¹²³, z čehož vyplývá jeho „zařazení do skupiny norem, které jsou v právu náhrady nákladů řízení projevem zásady zavinení.“¹²⁴

Aplikace § 143 OSŘ často přicházela v úvahu v režimu tehdejšího platného občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. (dále jen „OZ 1964“), vztahovala se především na žaloby o přivolení k výpovědi z nájmu bytu podle § 711a odst. 1

¹¹⁸ účelem § 143 OSŘ je zabránit zbytečným procesům a tím i vzniku nepotřebných nákladů

¹¹⁹ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 701 s.

¹²⁰ DVOŘÁK, B. *Náhrada nákladů řízení neúspěšnému žalovanému*. Právní fórum. 2010, č. 5, s. 197 - 203

¹²¹ DVOŘÁK, B. *Náhrada nákladů řízení neúspěšnému žalovanému*. Právní fórum. 2010, č. 5, s. 197 - 203

¹²² PUTNA, M. In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 983 s.

¹²³ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 117 s.

¹²⁴ DVOŘÁK, B. *Náhrada nákladů řízení neúspěšnému žalovanému*. Právní fórum. 2010, č. 5, s. 197 - 203

písm. a) OZ 1964, kdy žalobce byl povinen takovou žalobu podat, i když žalovaný s výpovědí z nájmu souhlasil. Žalovaný měl proto v plném rozsahu právo na náhradu nákladů řízení, neboť neporušil žádnou právní povinnost, svým chováním nezavdal příčinu k podání žaloby.¹²⁵

B. Dvořák v rámci analytického výkladu dospěl k závěru, že vztah § 142 odst. 1 OSŘ a § 143 OSŘ lze chápat jako vztah dvou zásad¹²⁶, jimiž se řídí rozhodování o náhradě nákladů civilního soudního řízení, nikoliv jako vztah pravidla a výjimky, jak jej ostatně prezentuje odborná literatura. Jako příklad uvádí situaci, kdy žalobce podá žalobu, v níž uplatňuje dvě pohledávky, přičemž jedna z nich je před splatností. Stane-li se pohledávka splatnou před vyhlášením rozsudku, bude se o nákladech rozhodovat odděleně podle § 142 odst. 1 OSŘ a podle § 143 OSŘ, neboť žalovaný svým chováním nezavdal příčinu k uplatnění nesplatné pohledávky v řízení.¹²⁷ Při rozhodování o náhradě nákladů řízení by se tak uplatnila zásada úspěchu ve věci v případě pohledávky splatné před zahájením řízení a zásada zavinění v případě pohledávky splatné před vyhlášením rozhodnutí.

Je-li řízení, kterému bylo možno předejít, zahájeno z důvodu, že jedna ze stran zanedbala komunikaci s protistranou, je soud oprávněn rozhodnout o nákladech řízení za použití § 143 OSŘ nebo § 146 odst. 2 OSŘ.¹²⁸ „Při rozhodování o nákladech řízení podle § 146 odst. 2 věta druhá o. s. ř. z hlediska chování žalovaného je významné nejen to, zda vyhověl žalobnímu požadavku, ale i skutečnost, zda mu nelze klást k tíži nedostatek součinnosti s dalšími účastníky řízení před podáním žaloby, jež byla důvodem pro soudní řešení věci.“¹²⁹ Může jít např. o situaci, kdy žalovaný před podáním žaloby nereaguje na návrh žalobce ohledně zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. V opačném případě za situace, kdy žalobce, aniž by před tím komunikoval se žalovaným, podá žalobu o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, kterou pak na základě souhlasného projevu vůle

¹²⁵ k tomu shodně rozsudek MS v Brně ze dne 20. 1. 1993, sp. zn. 38 C 261/92 [PR 3/1993 s. 94]

¹²⁶ jedná se o zásadu úspěchu ve věci a zásadu zavinění, které byly rozebrány v kapitole 2.7

¹²⁷ DVOŘÁK, B. *Náhrada nákladů řízení neúspěšnému žalovanému*. Právní fórum. 2010, č. 5, s. 197 - 203

¹²⁸ PULKRÁBEK, Z. *Zásada úspěchu – „novinky“ v rozhodování o nákladech řízení*. Bulletin advokacie. 2019, č. 1-2, s. 34 - 37

¹²⁹ usnesení NS ze dne 13. 9. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3588/2017

žalovaného vezme zpět nebo soud žalobě vyhoví, by tento byl povinován k náhradě nákladů řízení podle § 146 odst. 2 věta první OSŘ nebo § 143 OSŘ.¹³⁰

B. Dvořák provedl velice zdařilou analýzu ustanovení § 143 OSŘ, a to z různých srovnávacích a výkladových hledisek, zejména pak poukázal na jeho široké možnosti využití. Při rozhodování o nákladech řízení tak předmětné ustanovení může nacházet své uplatnění nejen u žalob na plnění, nýbrž také u žalob určovacích a právotvorných. Výjimečně je možno o aplikaci normy uvažovat i u tzv. vylučovacích (excindačních) žalob a ve statusových sporech. V oblasti náhrady nákladů řízení má zajisté svůj neméně důležitý význam, i když soudní praxí není příliš brán na zřetel. Lze jen doufat, že se mu v budoucnu dostane větší pozornosti, jakou si zaslouží.

2.10 Náhrada nákladů řízení ve zvláštních případech (*iudicium duplex*)

Od obecné podoby sporů, v nichž proti sobě stojí vzájemně si odporující strany, se odlišují zvláštní, svou povahou komplikovanější spory, které soudní praxe označuje termínem *iudicium duplex*. Tyto jsou charakteristické tím, že účastníci mají na obou stranách sporu zároveň postavení žalobce i žalovaného, přičemž žalobu je oprávněn podat kterýkoliv z účastníků právního vztahu. Takovým řízením může být např. řízení o povolení nezbytné cesty, řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví nebo společného jmění manželů. V těchto řízeních soud není vázán žalobním návrhem účastníka sporu, může přisoudit více nebo i něco jiného, protože způsob vypořádání vyplývá přímo ze zákona. Stejně tak může kterýkoliv z účastníků později podat návrh na exekuci.¹³¹

Při rozhodování o nákladech ve shora uvedených řízeních měly obecné soudy tendenci zásadu úspěchu neaplikovat. Vycházely totiž z teze, že se nejedná o klasické sporné řízení, ale o *iudicium duplex*, tedy o řízení, v nichž proti sobě nestojí dvě strany, z nichž jedna musí vyhrát a druhá prohrát. Soudy si tak v těchto řízeních zjednodušovaly rozhodování o nákladech aplikací § 150 OSŘ a

¹³⁰ PULKRÁBEK, Z. *Zásada úspěchu – „novinky“ v rozhodování o nákladech řízení*. Bulletin advokacie. 2019, č. 1-2, s. 34 - 37

¹³¹ DRÁPAL, L. In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1034 s.

náhradu nákladů neukládaly žádné ze stran.¹³² Již se nezabývaly tím, jaké byly návrhy stran v průběhu řízení, zda nebylo možné u jedné strany vidět úspěch a u druhé neúspěch. NS, který několik let přezkoumával v dovolacím řízení i rozhodnutí o nákladech řízení, však zdůraznil, že i v těchto řízeních zásadně platí úspěch ve věci ve smyslu § 142 OSŘ.

Přestože je řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví v určitých aspektech specifické, právní úprava jej stále vnímá jako sporné řízení v režimu § 153 odst. 2 OSŘ, v rámci něhož je soud povinen též rozhodnout o náhradě nákladů řízení. V odůvodnění usnesení NS ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1655/2014, je judikováno, že *„pokud soud žalobě vyhověl a vypořádal spoluvlastnictví způsobem, který žalobce navrhoval, je namístě postup podle § 142 odst. 1 o. s. ř. V případě, že soud rozhodl o vypořádání jinak, než žalobce navrhoval, je namístě úvaha o postupu podle § 142 odst. 2 o. s. ř., přičemž je nutno vždy přihlídnout k individuálním okolnostem konkrétního případu.“* Z výše uvedeného rozhodnutí vyplývá, že o procesním úspěchu žalobce, kterému přísluší plná náhrada nákladů řízení, lze hovořit pouze tehdy, je-li vyhověno oběma jeho návrhům, tedy nejen návrhu na zrušení, ale i návrhu na požadovaný způsob vypořádání. Naopak pokud je spoluvlastnictví zrušeno, avšak vypořádáno jiným než navrženým způsobem, pak je úspěch žalobce pouze částečný, z čehož plyne nepřiznání náhrady nákladů řízení žádnému z účastníků.

Postup, kdy se procesní úspěch poměřuje pouze s žalobním návrhem, nelze považovat za příliš správný. J. Celerýn ve svém článku¹³³ správně poukázal na to, že ten ze spoluvlastníků, který by podal žalobu dříve, by prakticky nenesl žádné riziko v oblasti náhrady nákladů řízení, zatímco žalovaný, který by byl fakticky úspěšný, neboť by prosadil vlastní způsob vypořádání spoluvlastnictví, by v rovině nákladů řízení dosáhl maximálně toho, že náhrada nákladů nebude přiznána žádné ze stran. NS tak ve svých pozdějších rozhodnutích zdůraznil, že *„procesní úspěch při rozhodování o náhradě nákladů řízení v řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je třeba hodnotit nejenom ve vztahu k samotné žalobě a v ní navrženému způsobu vypořádání, ale i ve vztahu k celému průběhu*

¹³² PULKRÁBEK, Z. *Zásada úspěchu – „novinky“ v rozhodování o nákladech řízení*. Bulletin advokacie. 2019, č. 1-2, s. 34 - 37

¹³³ CELERÝN, J. *K náhradě nákladů řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví* [online]. 2016 [cit. 2019-03-10]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-nahrade-nakladu-rizeni-o-zruseni-a-vyporadani-spoluvlastnictvi-102967.html>

*řízení a k závěrečným procesním stanoviskům účastníků řízení a s případným přihlédnutím k tomu, zda ze strany účastníka řízení nejde o zneužití jeho procesních práv.*¹³⁴ Soudy by měly vycházet z toho, co bylo mezi účastníky od počátku sporné a k čemu se vedlo dokazování.¹³⁵

Jak již bylo výše předestřeno, při rozhodování o náhradě nákladů řízení v řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví se uplatní zásada úspěchu ve věci ve smyslu § 142 OSŘ, nicméně za určitých okolností v závislosti na konkrétně projednávané věci judikatura NS připouští rovněž uplatnění zásady zavinění podle § 143 OSŘ. Např. pokud byl spoluvlastník připraven zrušit a vypořádat spoluvlastnictví dohodou a nebrojil ani proti žalobě na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, pak je namístě uvažovat o tom, zda nejsou splněny podmínky pro aplikaci § 143 OSŘ.¹³⁶ V praxi se lze rovněž setkat s tím, kdy není úspěch ani neúspěch a náhradovou povinnost tak nelze uložit žádnému z účastníků. Taková situace může nastat tehdy, jestliže např. tři spoluvlastníci vedou dohady o vypořádání spoluvlastnictví a soud rozhodne jinak, než kterýkoliv z nich navrhoval. Rozhodnutí, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, nebude odůvodněno § 150 OSŘ ani § 142 OSŘ. Není zde totiž žádného účastníka, kterému by náhrada nákladů řízení mohla být přiznána či naopak uložena.¹³⁷

Obdobně jako v řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví se i v řízení o vypořádání společného jmění manželů (dále jen „SJM“) náklady řízení nepřiznávaly. Nicméně i v tomto řízení je třeba hledat úspěch ve věci. Ten může kupř. spočívat v tom, že v řízení o vypořádání SJM jedna ze stran tvrdí, že součástí SJM je nějaká nemovitost, přičemž druhá strana toto tvrzení popírá. Následně je veden spor o to, zda nemovitost existuje a zda ji lze zahrnout do masy SJM. Jakmile je prokázána existence takové nemovitosti spadající do SJM, lze hovořit o úspěchu jedné strany a zároveň neúspěchu druhé strany. Od výsledku řízení se pak odvíjí rozhodování o náhradě nákladů řízení podle zásady úspěchu ve věci (§ 142 OSŘ). Za určitých okolností je také možné rozhodnout o nákladech řízení odchýlně od zásady úspěchu ve věci. Je tomu tak tehdy, jsou-li dány

¹³⁴ usnesení NS ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 22 Cdo 4600/2015

¹³⁵ k tomu srov. usnesení NS ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 2625/2016

¹³⁶ COUFALÍK, P. *Náhrada nákladů řízení v oblasti věcných práv v aktuální judikatuře NS*. Bulletin advokacie. 2017, č. 10, s. 26 - 30

¹³⁷ PULKRÁBEK, Z. *Zásada úspěchu – „novinky“ v rozhodování o nákladech řízení*. Bulletin advokacie. 2019, č. 1-2, s. 34 - 37

důvody zvláštního zřetele hodné pro to, aby soud nepřiznal náhradu nákladů řízení žádnému z účastníků (§ 150 OSŘ). Stejně tak může soud v řízení o vypořádání SJM přiznat náklady řízení neúspěšnému žalovanému, jestliže svým chováním nezavdal příčinu k podání žaloby o vypořádání SJM (§ 143 OSŘ).¹³⁸

Judikatura NS uvádí, že v řízení o vypořádání SJM je nezbytné procesní úspěch ve věci posuzovat podle více hledisek. „*Je třeba vzít v úvahu výsledek řízení a poměřit jej s návrhy stran v průběhu řízení. Je nutné přihlížet i k výši požadované a skutečně přiznané výši vypořádacího podílu a zohlednit výsledek sporu mezi účastníky o to, které věci (majetkové položky o vyšší hodnotě) náleží do SJM a které nikoliv. Jestliže některý z účastníků odmítl před zahájením sporu bez ospravedlnitelného důvodu o vypořádání SJM vůbec jednat a znemožnil tak mimosoudní vypořádání, je třeba vzít v úvahu i tuto skutečnost. Zejména tam, kde je předmětem vypořádání mnoho věcí, však takto nelze přihlížet ke každé položce navržené k vypořádání; nelze připustit, aby rozhodování o náhradě nákladů řízení se svou náročností blížilo rozhodování sporu ve věci samé.*“¹³⁹

P. Coufalík¹⁴⁰ v rámci rekonstrukce civilního řádu soudního dává na zvažování, zda by současné pojetí řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, řízení o vypořádání SJM a řízení o povolení nezbytné cesty, které svou povahou nejsou řízeními spornými, nebylo *de lege ferenda* vhodné koncipovat jako řízení nesporná. Autorka se k této úvaze přiklání, neboť v oblasti náhrady nákladů řízení by se předešlo řadě problematickým otázkám, která s sebou uvedená řízení ve své nynější podobě přináší.

2.11 Náhrada nákladů řízení při soudním smíru

Ustanovení § 146 odst. 1 písm. a) OSŘ pamatuje na případy, kdy právo na náhradu nákladů řízení nevzniká, jestliže civilní soudní řízení sporné skončilo smírem. Takovýto výsledek řízení nezakládá úspěch jednotlivých účastníků, nýbrž úspěch obou stran. V podstatě by se dalo říci, že je úspěchem i samotného soudu, neboť ten má podle § 100 odst. 1 OSŘ vždy usilovat o to, aby spor byl vyřešen smírně. Ať už je obsah smíru jakýkoliv, nákladový výrok nemůže znít jinak, než

¹³⁸ k tomu shodně nález ÚS ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I.ÚS 1441/11

¹³⁹ usnesení NS ze dne 26. 1. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3730/2015

¹⁴⁰ COUFALÍK, P. *Náhrada nákladů řízení v oblasti věcných práv v aktuální judikatuře NS*. Bulletin advokacie. 2017, č. 10, s. 26 - 30

že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Otázku náhrady nákladů řízení si však účastníci mohou odchýlně ujednat sami v rámci uzavřeného smíru. V takovém případě musí být dohoda o náhradě nákladů řízení součástí smíru, neboť tato společně s ostatními ujednáními podléhá schválení soudu. Pokud si ovšem účastníci náhradu nákladů neujednají, rozhodne soud tak, jak je uvedeno shora, tedy že žádnému z účastníků náhrada nákladů nepřísluší. Proti takovému znění výroku je však možné podat odvolání, neboť nejde o výrok, jímž byl schválen smír.¹⁴¹

2.12 Náhrada nákladů řízení při zastavení řízení

Právní úprava náhrady nákladů řízení v souvislosti se zastavením řízení je obsažena v ustanovení § 146 odst. 1 písm. b) OSŘ a zejména pak v ustanovení § 146 odst. 2 OSŘ, v němž je formulována zásada procesního zavinění.¹⁴² Předmětné ustanovení v sobě zahrnuje dvě základní modality, určující, který z účastníků ponese odpovědnost za zaviněné zastavení řízení, v jehož důsledku mu bude uložena povinnost k náhradě nákladů řízení.

V případě zastavení řízení se soud při rozhodování o náhradě nákladů řízení zabývá nejprve otázkou, zda některá ze stran sporu svým jednáním nezavinila, že řízení muselo být zastaveno. Dle komentářové literatury¹⁴³ „jde o důsledek předpokladu, že se účastníci řízení nebudou na soud se svými žalobami obracet svévolně, pokud řízení zahájí, budou v něm řádně pokračovat, resp. žalovaní budou plnit své povinnosti včas, aniž by zavdali příčinu k podání žaloby.“ Jestliže některý z účastníků zavinil zastavení řízení, je mu ve smyslu § 146 odst. 2 věty první OSŘ uložena povinnost nahradit protistraně náklady řízení, které vynaložil k účelnému uplatňování či bránění svého práva. Zavinění je přitom třeba posuzovat výlučně z procesního hlediska, tedy dle procesního výsledku, nikoliv z pohledu hmotného práva.^{144, 145}

¹⁴¹ JANEK, K., JIRSA, J. In: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. 2. doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 417 s.; PUTNA, M. In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 989 s.

¹⁴² v případě zastavení řízení může být rozhodováno o náhradě nákladů řízení též podle § 147 OSŘ

¹⁴³ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 703 s.

¹⁴⁴ PUTNA, M. In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 990 s.

K zastavení řízení dochází z mnoha důvodů, ovšem tím nejčastějším důvodem je zpětvzetí žaloby. „Při zpětvzetí žaloby nese z procesního hlediska obecně zavinění na zastavení řízení žalobce, který je pánem sporu a disponuje uplatněným nárokem.“¹⁴⁶ Pokud tedy není prokázáno zavinění žalovaného, je žalobce povinen nahradit mu náklady řízení. Příkladem takové situace, kdy zavinění zastavení řízení je na straně žalobce, je zpětvzetí žaloby na zaplacení dlužné částky poté, co je žalovaným vznesena námitka promlčení. Rovněž může jít o případ, kdy žalobce vezme žalobu zpět s odůvodněním, že jeho hmotněprávní nástupce, jemuž pohledávku postoupil, nemíní v řízení pokračovat. Z procesního hlediska tak žalobce zavinil zastavení řízení a je povinen žalovanému zaplatit náklady řízení.¹⁴⁷

Aby se při zpětvzetí žaloby nejednalo o zavinění žalující strany, musí být kumulativně splněny dvě podmínky, a to že žaloba byla podána důvodně a že ke zpětvzetí došlo pro chování žalovaného.¹⁴⁸ Pakliže byla důvodně podaná žaloba vzata zpět pro chování žalovaného, je tento podle § 146 odst. 2 věty druhé OSŘ povinován k náhradě nákladů řízení. Typicky půjde o případ, kdy žalovaný po podání žaloby uhradí dlužnou jistinu včetně příslušenství. Žalobci tak nezbyvá, než vzít žalobu zpět, neboť s ohledem na ustanovení § 154 odst. 1 OSŘ, v němž je zakotveno, že pro rozhodnutí soudu je rozhodující stav v době jeho vyhlášení, by rozhodnutí ve věci samé mohlo pro žalobce vyznít nepříznivě. Takové rozhodnutí by totiž vedlo k zamítnutí žaloby s odůvodněním, že povinnost zanikla zaplacením. V návaznosti na podané zpětvzetí soud usnesením řízení zastaví a uloží žalovanému povinnost nahradit náklady řízení. Žalobce by se jinak plnění nedočkal, kdyby nepodal žalobu k soudu, proto není spravedlivé, aby za těchto okolností platil náklady řízení.¹⁴⁹

V praxi se často stává, že žalovaný vedle dlužné částky uhradí požadované náklady řízení ještě předtím, než je o nich pravomocně rozhodnuto. V této souvislosti je třeba zodpovědět si důležitou otázku. Má být žalovanému uložena nákladová povinnost v usnesení o zastavení řízení, když tyto již byly žalovaným

¹⁴⁵ k tomu shodně již rozsudek NS ČSR ze dne 26. 2. 1982, sp. zn. 3 Cz 14/82

¹⁴⁶ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 124 s.

¹⁴⁷ viz usnesení VS v Olomouci ze dne 30. 9. 2003, č.j. 7 Cmo 343/2002

¹⁴⁸ k tomu shodně odůvodnění usnesení NS ze dne 9. 9. 2015, sp. zn. 29 Cdo 170/2015

¹⁴⁹ JANEK, K., JIRSA, J. In: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. 2. doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 419 s.

uhrazeny? Touto otázkou se kdysi zabývala ve svém článku I. Hendrychová,¹⁵⁰ která shrnula, že z právního hlediska je třeba náklady řízení do výroku rozhodnutí, jímž se řízení končí, uvést a současně uložit žalovanému povinnost k jejich náhradě, neboť v opačném případě by se jednalo o bezdůvodné obohacení na straně žalobce. Tento závěr má rovněž oporu v komentářové literatuře,¹⁵¹ když obecně platí, že povinnost k náhradě nákladů řízení vzniká až rozhodnutím soudu. Pokud by teoreticky soud rozhodl tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, odpadl by právní důvod k jejich náhradě a žalovaný by tak mohl požadovat vrácení částky, kterou původně zaplatil na úhradu těchto nákladů. Ve svém důsledku by žalobce musel vrátit to, co mu fakticky náleželo. Znění této výrokové části rozhodnutí by mohlo být akceptovatelné pouze za předpokladu, že by žalobce na dotaz soudu na náhradě nákladů řízení netrval. Pokud by však soud rozhodoval bez stanoviska žalobce, mělo by být jeho povinností vždy autoritativně rozhodnout o nákladech řízení, aniž by zkoumal, zda je již žalovaný před rozhodnutím zaplatil či nikoliv. Jinak se k této problematice stavěl M. Šťastný, který naopak zastával názor, že tu již žádné náklady k nahrazení nejsou. V soudní praxi však konkrétně KS v Plzni v odůvodnění usnesení ze dne 14. 8. 2018, č.j. 14 Co 230/2018-39, uvedl, že *„pokud žalovaný náklady žalobci již nahradil, není co nahrazovat a žalovanému nemůže být uložena žádná povinnost. Uložená povinnost by byla vykonatelná a žalobci by se pak neoprávněně dostalo dvojího plnění. Domnívá-li se žalobce, že přijetí plnění z jeho strany by mohlo být posouzeno jako bezdůvodné obohacení, protože podle převažujícího pojetí vzniká právo na náhradu nákladů řízení až rozhodnutím, přehlíží přinejmenším § 2991 odst. 1 o. z., podle nějž má obohacení vydat ten, kdo se na úkor jiného obohatil bez spravedlivého důvodu.“*¹⁵²

V oblasti náhrady nákladů řízení se soudní praxe též nevyhne otázce, jak dalece je povinna zjišťovat skutkové podklady pro rozhodování o nákladech řízení. Někdy při zastavení řízení pro zpětvzetí žaloby je třeba pro účely přiznání náhrady nákladů řízení zkoumat, zda vymáhaná pohledávka byla splatná či nikoliv. Může totiž nastat situace, že žalobce podá žalobu ještě před splatností

¹⁵⁰ HENDRYCHOVÁ, I. *Náhrada nákladů řízení před pravomocným rozhodnutím soudu o zastavení řízení*. Právní rozhledy. 2008, č. 23, s. 871 - 873

¹⁵¹ JANEK, K., JIRSA, J. In: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. 2. doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 419 s.

¹⁵² usnesení KS v Plzni ze dne 14. 8. 2018, č.j. 14 Co 230/2018-39

dluhu, žalovaný následně v průběhu sporu dluh zaplatí a žalobce poté vezme žalobu zpět.¹⁵³ Za těchto okolností by obecné soudy dle § 146 odst. 2 věty druhé OSŘ přiznaly žalobci náhradu nákladů řízení v plné výši s odůvodněním, že pro chování žalovaného byla vzata zpět žaloba, která byla podána důvodně, náklady řízení by proto byl povinen hradit žalovaný. Toto pravidlo se v praxi aplikuje v případech, kdy žalovaný zaplatí dluh po podání žaloby. Jelikož však v daném případě byla žaloba podána předčasně, tj. ještě před splatností, nelze hovořit o důvodně podané žalobě. V takovém případě žalobci náhrada nákladů řízení nepřísluší, neboť ten neměl důvod soudit se *pro futuro*. Problematiku náhrady nákladů řízení v souvislosti se žalobami před splatností řešil ÚS, když postup obecných soudů označil za formalistický.¹⁵⁴ Při rozhodování o náhradě nákladů řízení totiž soudy vycházely z toho, že žaloba byla vzata zpět pro chování žalovaného, aniž by se zabývaly dalšími okolnostmi případu, např. právě splatností pohledávky.

Lze se setkat se situací, kdy soud při zastavení řízení procesní zavinění nezkoumá. Je tomu tak tehdy, je-li řízení zastaveno pro nezaplacení soudního poplatku. Sám VS v Olomouci již v usnesení ze dne 28. 6. 1996, sp. zn. 4 Cmo 245/1996 konstatoval, že „*pokud bylo řízení zastaveno pro nezaplacení soudního poplatku navrhovatelem, nelze aplikovat ustanovení § 146 odst. 2 věta druhá OSŘ o povinnosti odpůrce hradit náklady řízení pro jeho chování v souvislosti se zpětvzetím důvodně podaného návrhu (žaloby); zpětvzetí návrhu (žaloby) je v tomto případě právně bezvýznamné.*“¹⁵⁵ Jakmile poplatková povinnost není žalobcem splněna při podání návrhu ani v soudem poskytnuté lhůtě k jejímu splnění, soud se danou věcí dále nezabývá a řízení zastavuje pro neuhrazení soudního poplatku.

Ustanovení § 146 odst. 2 se taktéž neuplatní, pokud zavinění není jednoznačné, např. v případě zpětvzetí v důsledku uzavření mimosoudního smíru mezi stranami. Při rozhodování o náhradě nákladů řízení tak soud užije obecné

¹⁵³ obdobná situace může nastat také v případě žaloby na vyklizení, kdy v průběhu řízení žalovaný vyklidí nemovitost, ač k tomu ještě nebyl povinen, neboť splatnost vyklizení nastala až po podání žaloby, nikoliv před podáním

¹⁵⁴ nález ÚS ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. III.ÚS 2741/16 a nález ÚS ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. III.ÚS 3592/16

¹⁵⁵ POLIŠENSKÁ, P. *Přehled judikatury ve věcech nákladů řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, 160 s.

ustanovení § 146 odst. 1 písm. b), podle kterého žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.¹⁵⁶

2.13 Náhrada nákladů řízení při odmítnutí žaloby

Při odmítnutí žaloby či jiného návrhu na zahájení řízení je z § 146 odst. 3 OSŘ zřejmé, že „zavinění se posuzuje objektivně, ve vztahu k tomu, jak soud posoudil nezpůsobilost daného návrhu k jeho věcnému projednání.“¹⁵⁷ Pokud žaloba trpí vadami, vyzve soud žalobce předepsaným způsobem k jejich odstranění a stanoví mu k tomu přiměřenou lhůtu. Pokud však k odstranění vad nedojde, je podání soudem odmítnuto. Žalobce je pak povinen nahradit ostatním účastníkům jejich náklady, pokud jim nějaké vznikly. Vzhledem k tomu, že soud odmítá žalobu dříve, než je doručena žalovanému, náklady řízení mu zpravidla žádné nevznikají. Tyto mu vznikají obvykle tehdy, pokud se vyjádří k věci v případě odvolacího či dovolacího řízení.

2.14 Náhrada nákladů společného řízení

Při rozhodování o náhradě nákladů řízení je každá věc, která je projednávána ve společném řízení, považována za samostatnou. U každé z těchto věcí se pak posuzuje míra úspěchu a neúspěchu účastníků, příp. se zvažuje, zda neúspěch účastníka nespočíval v poměrně nepatrné části či zda rozhodnutí o výši plnění nezáviselo na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu. V návaznosti na posouzení míry úspěchu ve vztahu k jednotlivým sporům projednávaným ve společném řízení je pak třeba stanovit, kdo z účastníků má podle pravidel zakotvených v § 142 odst. 1, odst. 2 nebo odst. 3 OSŘ právo na náhradu nákladů řízení a v jakém poměru. Náklady řízení, které účastník vynaložil k účelnému uplatňování či bránění svého práva na více společně projednávaných sporů nebo jiných právních věcí, jsou pak rozdělovány podle poměru výše jednotlivých nároků. Typickým příkladem, kdy soud projednává více věcí ve společném řízení,

¹⁵⁶ JANEK, K., JIRSA, J. In: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu. 2. doplněné a upravené vydání.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 417 s.

¹⁵⁷ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 130 s.

je náhrada škody na zdraví. V dané věci se rozhodování o náhradě nákladů řízení v případě nároku na náhradu za ztrátu na výdělků řídí podle § 142 odst. 1 nebo odst. 2 OSŘ v závislosti na plný či částečný úspěch, zatímco v případě nároku na náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění, jehož výše je závislá na znaleckém posudku, se rozhodování o nákladech řízení posuzuje podle § 142 odst. 3 OSŘ.¹⁵⁸

2.15 Náhrada nákladů nesporného řízení

Právní úprava náhrady nákladů nesporných řízení je obsažena v § 23 a 24 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“). Pro nesporná řízení obecně platí, že v nich nevystupují ani žalobce, ani žalovaný¹⁵⁹ a že předmětem řízení není spor o hmotné právo, náklady řízení si proto každý z účastníků nese ze svého. Nicméně i ve zvláštních řízeních soudních existují určité výjimky, kdy soud přiznává náhradu nákladů řízení, pokud to odůvodňují okolnosti případu. V následujících kapitolách je stručně vysvětleno na příkladech, za jakých okolností má účastník právo na náhradu nákladů v případě řízení zahajovaných výhradně na návrh, jakož i v případě řízení zahájených i bez návrhu. Pozornost je pak věnována aplikační přednosti § 142 OSŘ před obecnými normami § 23 a 24 ZŘS a naopak.¹⁶⁰

2.15.1 Náhrada nákladů řízení zahájená výhradně na návrh

V řízeních zahajovaných výhradně na návrh¹⁶¹ se předpokládá vyšší míra procesní aktivity účastníků, a to nejen při zahájení řízení, ale i při dokazování.¹⁶² Právě tato skutečnost odůvodňuje aplikaci norem OSŘ při rozhodování o nákladech řízení, neboť podobně jako u sporných řízení, se i v tomto řízení uplatňuje zásada odpovědnosti účastníka za výsledek řízení.

¹⁵⁸ PUTNA, M. In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 978 - 979 s.

¹⁵⁹ ve zvláštních řízeních soudních okruh účastníků vyplývá přímo ze zákona

¹⁶⁰ ZŘS je ve vztahu k OSŘ v poměru tzv. subsidiarity, což znamená, že není-li v ZŘS nějaká otázka upravena, použije se podpůrně úprava OSŘ

¹⁶¹ výhradně návrhovými řízeními jsou dle ZŘS např. řízení o osvojení, řízení o úschovách, řízení o umožnění listin, řízení o povolení uzavřít manželství atd.

¹⁶² SVOBODA, K. *Rozhodování o nákladech ve zvláštních řízeních soudních*. Právní rozhledy. 2014, č. 2, s. 39 - 44

Soud rozhoduje o náhradě nákladů řízení podle § 142 OSŘ, tedy podle míry procesního úspěchu ve věci, tehdy, když „*soud mezi účastníky během řízení zaznamená skutečný skutkový nebo právní nesoulad (reálný spor), jehož vyřešení má podstatný vliv na rozhodnutí ve věci samé.*“¹⁶³ Např. v řízení o osvojení by měl mít navrhovatel právo na náhradu nákladů řízení vůči rodičům osvojenice jen tehdy, pokud rodiče s osvojením nesouhlasí a uvádějí konkrétní argumenty, proč by měl být návrh soudem zamítnut. Obráceně, pokud soud návrh na zahájení řízení zamítne, je navrhoval povinen nahradit náklady řízení ostatním účastníkům řízení.¹⁶⁴ Pokud reálný spor absentuje, pak si každý z účastníků nese náklady řízení sám.

2.15.2 Náhrada nákladů řízení zahájená i bez návrhu

Ustanovení § 23 a 24 ZŘS dopadají pouze na řízení, která lze zahájit i bez návrhu, a na řízení o statusových věcech manželských a partnerských. Avšak ani zde není vyloučeno použití nákladových ustanovení OSŘ, neboť výše zmíněná ustanovení ZŘS upravují rozhodování o nákladech řízení pouze mezi účastníky navzájem, nikoliv mezi účastníky řízení a státem. V tomto směru je proto odkazováno na § 148 odst. 1 OSŘ, podle kterého má stát podle výsledku řízení vůči účastníkům právo na náhradu nákladů řízení, pokud u nich nejsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků. Výjimečně lze rovněž aplikovat § 150 OSŘ, pokud jsou dány důvody hodné zvláštního zřetele.¹⁶⁵

Podle § 24 ZŘS soud může uložit náhradu nákladů řízení tomu, kdo podal návrh na zahájení řízení, ačkoliv šlo o svévolné a zjevně bezúspěšné uplatňování práva. O svévolné uplatňování práva půjde tehdy, pokud je podán návrh na zahájení řízení, který je veden úmyslem přivodit někomu závažnější újmu na jeho právech a povinnostech ve prospěch či podle představ navrhovatele.¹⁶⁶ V praxi je takový návrh označován za šikanózní. Příkladem šikanózního návrhu je např. návrh matky, aby soud zakázal otci stýkat se s dítětem, jako odplata za to, že otec

¹⁶³ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 149 s.

¹⁶⁴ SVOBODA, K. *Rozhodování o nákladech ve zvláštních řízeních soudních*. Právní rozhledy. 2014, č. 2, s. 39 - 44

¹⁶⁵ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 147 - 148 s.

¹⁶⁶ SVOBODA, K. *Rozhodování o nákladech ve zvláštních řízeních soudních*. Právní rozhledy. 2014, č. 2, s. 39 - 44

podal návrh na snížení výživného na dítě. Zjevně bezúspěšným je pak takové uplatňování práva, které se bez pochybností s ohledem na obsah spisu a tvrzení účastníka ukáže jako neoprávněné. Opakovaným zjevně bezúspěšným návrhem může být kupř. návrh otce, jímž se podruhé domáhá snížení výživného, přičemž uvádí prakticky stejné důvody jako předtím. Svévole a zjevná bezúspěšnost musí být splněny současně.¹⁶⁷

Závěrem této kapitoly se autorka přiklání k tvrzení K. Svobody¹⁶⁸, podle něhož pravidla týkající se práva účastníků zvláštních řízení na náhradu nákladů by měla být v ZŘS formulována komplexně, aniž by se spoléhalo na podpůrné využití OSŘ. Při studiu dané problematiky se stávající způsob rozhodování o nákladech nesporných řízení za použití obou právních předpisů jeví autorce poněkud komplikovaný. Z tohoto hlediska by bylo vhodnější, aby soudy rozhodovaly podle jediného právního předpisu, kterým by byl OSŘ.

2.16 Náhrada nákladů soudního výkonu rozhodnutí

Vykonávací řízení prováděné podle části šesté OSŘ je poslední fází civilního soudního řízení, k němuž dochází zpravidla tehdy, pokud povinný dobrovolně nesplní povinnost uloženou mu vykonatelným rozhodnutím. Na rozdíl od nalézacího řízení, v němž je o nákladech řízení rozhodováno až v meritorním rozhodnutí, tedy v rozhodnutí, jímž se řízení končí, ve vykonávacím řízení je naopak o nákladech řízení rozhodováno již při nařízení výkonu rozhodnutí.¹⁶⁹ Dikce ustanovení § 270 odst. 1 OSŘ hovoří o tom, že spolu s nařízením výkonu rozhodnutí uloží soud i povinnost k náhradě nákladů výkonu rozhodnutí, aniž stanoví lhůtu k jejich zaplacení. Nařízení výkonu rozhodnutí se vztahuje i na tyto náklady. Náklady provedení výkonu rozhodnutí platí dle § 270 odst. 3 OSŘ stát. Ten však může uložit oprávněnému, aby složil zálohu na náklady provedení výkonu rozhodnutí, pokud není osvobozen od soudních poplatků, s upozorněním na zastavení výkonu rozhodnutí v případě jejího nezaplacení.

¹⁶⁷ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 154 - 155 s.

¹⁶⁸ SVOBODA, K. *Rozhodování o nákladech ve zvláštních řízeních soudních*. Právní rozhledy. 2014, č. 2, s. 39 - 44

¹⁶⁹ ZAHRADNÍKOVÁ, R. et al. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 374 s.

Právní úprava náhrady nákladů řízení ve vykonávacím řízení vychází ze stejných zásad jako je tomu v řízení nalézacím. Jde o zásadu úspěchu ve věci, která je doplněna zásadou zavinění. V případě oprávněně vedeného výkonu rozhodnutí za účelem vymožení peněžitého či nepeněžitého plnění má oprávněný právo, aby mu povinný hradil účelně vynaložené náklady. V případě zastavení výkonu rozhodnutí je o náhradě nákladů řízení rozhodováno z hlediska procesního zavinění zastavení výkonu rozhodnutí. Povinnost hradit náklady řízení je pak v závislosti na důvod zastavení povinen ten účastník, který nese vinu na zastavení výkonu rozhodnutí.¹⁷⁰

Autorka se záměrně v této práci nezabývá komplexní specifikací rozhodování o náhradě nákladů výkonu rozhodnutí vedeného pro vymožení peněžitého a nepeněžitého plnění, neboť problematika sama o sobě je poměrně rozsáhlá. Pozornost tak omezila pouze na obecnou úpravu náhrady nákladů výkonu rozhodnutí s poukazem na to, že i ve vykonávacím řízení je rozhodování o náhradě nákladů výkonu rozhodnutí ovládáno stěžejní zásadou úspěchu ve věci.

2.17 Náhrada nákladů exekučního řízení

Exekuční řízení představuje alternativu vykonávacího řízení. Obě tato řízení sledují stejný cíl, kterým je nucený výkon exekučních titulů, tedy uspokojení práv oprávněného vůči povinnému, který dobrovolně a včas nesplnil povinnost, jež mu byla autoritativně uložena vykonatelným rozhodnutím. Prakticky stejná povaha těchto řízení umožňuje oprávněnému rozhodnout se, zda se obrátí na soud s návrhem na nařízení výkonu rozhodnutí podle části šesté OSŘ či zda podá návrh na exekuci podle EŘ, kterou provádí pověřený soudní exekutor.¹⁷¹

Pravidla rozhodování o náhradě nákladů řízení jsou shodná s těmi, jak je upravuje OSŘ v části týkající se soudního výkonu rozhodnutí.¹⁷² Obdobně jako ve vykonávacím řízení podle § 270 OSŘ je i v exekučním řízení plně úspěšný oprávněný, neboť jeho návrhu na nařízení exekuce bylo vyhověno. Povinný tak ve

¹⁷⁰ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 193 - 194 s.

¹⁷¹ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 192 s.

¹⁷² ZAHRADNÍKOVÁ, R. et al. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 435 s.

smyslu § 87 odst. 2, odst. 3 EŘ hradí oprávněnému náklady účelně vynaložené k vymáhání nároku a dále náklady exekuce, které vznikly exekutorovi v souvislosti s výkonem exekuční činnosti. V exekučním řízení vedeném podle EŘ rozhoduje o nákladech oprávněného a o nákladech exekuce soudní exekutor, a to příkazem k úhradě nákladů exekuce.¹⁷³ Při zamítnutí návrhu oprávněného na nařízení exekuce je naopak oprávněný povinen hradit náklady vzniklé v exekučním řízení povinnému.

V případě zastavení exekuce je pro rozhodování o nákladech řízení mezi účastníky rozhodující důvod, pro který k zastavení došlo. Obecně platí, že ten, kdo z procesního hlediska zavinil, že řízení muselo být zastaveno, je povinen hradit náklady účastníků a náklady exekuce. Exekuční řád však disponuje speciální úpravou ohledně rozhodování o nákladech exekutora při zastavení exekuce pro nemajetnost povinného. Podle této úpravy exekutor, který vykonává exekuční činnost na základě pověření soudu jako podnikatel za odměnu, má v případě zastavení exekuce pro nemajetnost povinného právo na náhradu paušálně určených či účelně vynaložených výdajů ze strany oprávněného. V minulosti se otázkou náhrady nákladů exekuce při zastavení exekuce pro nedostatek majetku povinného věnoval ÚS, když v řadě svých rozhodnutích¹⁷⁴ judikoval, že se „nelze ztotožnit s interpretací, dle níž exekutor jako nositel veřejné moci, kterou je třeba vykonávat nezávisle, má mít zajištěnu úhradu nákladů exekuce vždy. Dle názoru Ústavního soudu je to exekutor, který má z úspěšného provedení exekuce zisk (odměnu), ale současně nese i riziko spočívající v tom, že majetek povinného nebude dostačovat k uspokojení oprávněného, ale i nákladů exekuce, přičemž toto riziko nelze bezdůvodně přenášet na osobu oprávněnou.“ Nadto poznamenal, že „jen v situaci, kdy k objektivní skutkové okolnosti zastavení exekuce z důvodů nedostatku majetku povinného přistoupí i konkretizované okolnosti subjektivní povahy (procesní zavinění oprávněného), může být uložena povinnost náhrady nákladů řízení

¹⁷³ náklady exekuce ve smyslu § 87 odst. 1 EŘ tvoří odměna exekutora, náhrada paušálně určených či účelně vynaložených hotových výdajů, náhrada za ztrátu času při exekuci, náhrada za doručení písemností, odměna a náhrada nákladů správce závodu a příslušná daň z přidané hodnoty, přičemž výše nákladů exekuce se řídí vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷⁴ např. nález ÚS ze dne 16. 12. 2010, sp. zn. I.ÚS 1413/10, nález ÚS ze dne 12. 5. 2008, sp. zn. IV.ÚS 2888/07 či nález ÚS ze dne 15. 1. 2008, sp. zn. IV.ÚS 1903/07

oprávněnému; procesní zavinění oprávněného nelze ale bez dalšího založit pouze na jeho dispozičním úkonu – návrhu na nařízení exekuce.“ Z. Smítková ve svém článku¹⁷⁵ v souvislosti s danou tematikou poukázala na rozhodnutí MS v Praze ze dne 23. 6. 2014, č.j. 23 Co 297/2014-26, v němž je shrnuto, že oprávněný v době podání návrhu na nařízení exekuce nemůže předpokládat, že exekuce bude bezvýsledná. Jen samotné podání návrhu na nařízení exekuce nelze přičítat k tíži oprávněného. Pokud tedy oprávněný z procesního hlediska nezavinil zastavení řízení, není žádný relevantní důvod pro to, aby mu byla uložena povinnost hradit náklady exekuce.

2.18 Separace nákladů řízení

Význam tohoto institutu spočívá v tom, že náklady vzniklé zbytečně v důsledku zaviněného chování některého z účastníků hradí odděleně ten účastník, který nežádoucí procesní situaci zavinil, a to bez ohledu na konečný výsledek řízení.¹⁷⁶ Není nutné vyčkávat meritorního rozhodnutí. Dle názoru autorky to ani není příliš praktické, neboť pokud by o takových nákladech mělo být rozhodováno až v meritorním rozhodnutí, mohlo by dojít z početního hlediska k určitým komplikacím. Nejdříve by totiž musely být vypočítány náklady řízení podle úspěchu ve věci a z výsledku by následně byla odečtena ta část zbytečně vzniklých nákladů. V zásadě lze konstatovat, že pokud by účastník byl ve věci plně úspěšný, i přesto by neměl nárok na plnou náhradu nákladů řízení, neboť tyto náklady by byly sníženy o náklady, které svým zaviněným chováním druhé straně způsobil. V konečném důsledku by poražená strana tyto náklady nezískala, avšak by hradila nižší náklady řízení. Tento početní postup by samozřejmě musel být podrobně popsán v odůvodnění rozhodnutí, z něhož by bylo patrné, jak soud dospěl k výsledné částce představující náhradu nákladů řízení úspěšnému účastníkovi a kde se promítly separované náklady řízení. Vzhledem k tomu, že OSŘ výslovně neuvádí, že zavinění se má posuzovat pouze při nemeritorním

¹⁷⁵ SMÍTKOVÁ, Z. *Kdo nese náklady exekuce v případě jejího zastavení pro nemajetnost povinného? – poukaz na nejnovější judikaturu* [online]. 2014 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/kdo-nese-naklady-exekuce-v-pripade-jejeho-zastaveni-pro-nemajetnost-povinneho-poukaz-na-nejnovejsi-judikaturu-94990.html>

¹⁷⁶ JIRSA, J. *Lze se účinně bránit zneužívání práva v civilním řízení?* [online]. 2014 [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/lze-se-ucinne-branit-zneužívání-prava-v-civilnim-řízení>

skončení řízení, není tato možnost procesního postupu vyloučena. V praxi ovšem soudy postupují tak, že pokud je některému z účastníků prokázáno zavinění, je o nákladech řízení v rámci separace rozhodováno hned, jakmile vzniknou, a to samostatným usnesením, ve kterém je uložena povinnost k náhradě těchto nákladů. S tímto procesním postupem se autorka ztotožňuje.

2.19 Náhrada nákladů státu

Právo státu na náhradu nákladů řízení vůči účastníkům je promítnuto v § 148 odst. 1 OSŘ. Toto právo má však svá omezení. Z předmětného ustanovení totiž vyplývá, že nárok státu na náhradu nákladů řízení je výslovně a jednoznačně limitován tím, co stát skutečně v průběhu řízení platil.¹⁷⁷ Na otázku, kdy a jaké náklady platí účastník a které nese stát, je třeba hledat odpověď v § 140 a 141 OSŘ, v nichž jsou zakotvena tato vymezení. Stát v průběhu řízení platí např. znalečné, tlumočné, překlady listin apod., přičemž v komentářové literatuře¹⁷⁸ je shrnuto, že "tyto náklady vznikají v souvislosti s uplatněním či bráněním práva účastníků, tedy v jejich zájmu, a je proto logické, že jsou povinni je nahradit."¹⁷⁹ Stát nese náklady pouze za předpokladu, pokud jsou u účastníka splněny podmínky pro osvobození od soudních poplatků.

Podle výsledku řízení soud rozhoduje o tom, který z účastníků je povinen nahradit státu jeho náklady řízení a v jakém poměru. Pokud bylo ve sporném řízení žalobě vyhověno zcela, hradí náklady státu neúspěšný účastník. Pokud však každá ze stran řízení uspěla pouze zčásti, hradí náklady státu obě strany v poměru svého neúspěchu, např. strana, která měla úspěch 70 %, hradí 30 % nákladů, a protistrana, která měla úspěch 30 %, hradí 70 % nákladů.¹⁸⁰ Ve způsobu hrazení nákladů řízení státu je možno spatřovat rozdíl oproti postupu podle § 142 odst. 1 OSŘ, neboť se zde neodečítá neúspěch od úspěchu.¹⁸¹ V případě, kdy je neúspěch

¹⁷⁷ k tomu srov. např. náleží ÚS ze dne 19. 10. 2010, sp. zn. II.ÚS 622/10

¹⁷⁸ JANEK, K., JIRSA, J., TREBATICKÝ, P. In: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu. 2.* doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 423 s.

¹⁷⁹ o povinnosti účastníka k náhradě nákladů státu však nelze hovořit tehdy, pokud jde o náklady spojené s tím, že účastník jednal před soudem ve své mateřštině nebo že se dorozumíval některým z komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob (§ 141 odst. 2 OSŘ)

¹⁸⁰ PUTNA, M. In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 998 s.

¹⁸¹ JANEK, K., JIRSA, J., TREBATICKÝ, P. In: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu. 2.* doplněné a upravené

účastníků v řízení rovnocenný, jsou jim náklady placené státem dány k úhradě stejným dílem.¹⁸²

Stát má rovněž právo na náhradu nákladů řízení, které mu vznikly zaviněným chováním svědků, znalců, tlumočnicků nebo osob, kterým soud uložil při dokazování nějakou povinnost. Jde o separaci nákladů řízení obdobně podle § 147 OSŘ. "Při aplikaci zásady zavinění je třeba odlišovat, v jakém procesním postavení je ten, koho lze označit za původce vzniku nákladů. Pokud náklady řízení vznikly z důvodu na straně účastníka nebo jeho zástupce, odpovídají jak za náklady, které zavinili, tak za náklady, které vznikly náhodou, jež se jim přihodila. Naproti tomu pokud náklady vyvolal svědek, znalec, tlumočnick nebo ten, kdo má při dokazování nějakou povinnost, může jim soud uložit povinnost je nahradit, jen pokud náklady zavinili."¹⁸³ Pokud by se tedy svědek nedostavil k jednání z důvodu dopravní nehody, nebyla by mu uložena povinnost k náhradě nákladů státu za náhodu, za kterou neodpovídá a kterou mu nelze klást k tíži.

2.20 Moderace náhrady nákladů řízení

Uplatnění nákladových ustanovení¹⁸⁴ při rozhodování o náhradě nákladů řízení může v některých případech znamenat nepřiměřenou tvrdost zákona. Tomuto však předchází § 150 OSŘ, v němž je zakotveno soudcovské zmírňovací (moderační) právo soudu, které umožňuje soudu, aby výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti nepřiznal, jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele nebo odmítne-li se účastník bez vážného důvodu zúčastnit prvního setkání s mediátorem nařizeného soudem.

Moderační právo je „*institut procesního práva představující extrémní vybočení ze stěžejního principu ovládajícího nákladové rozhodování ve sporném řízení – vítěz bere vše.*“¹⁸⁵ Tohoto mimořádného institutu má být užito jen v ojedinělých případech. „*I přes výjimečnost možnosti nepřiznání náhrady dle § 150 OSŘ není neobvyklá situace, kdy k využití tohoto institutu vede soud myšlenka*

vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 423 s.

¹⁸² ZAHRADNÍKOVÁ, R. et al. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 259 s.

¹⁸³ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces – Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, 357 s., ISBN 978-80-7400-279-3

¹⁸⁴ konkrétně § 142, 143, § 146 odst. 2, 3, § 147, 148

¹⁸⁵ JIRSA, J. *K moderaci nákladů řízení podle § 150 OSŘ* [online]. 2014 [cit. 2019-03-21]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/judikatura/procesni-pravo/k-moderaci-nakladu-rizeni-podle-150-osr>

*možnosti ulehčit straně podlehnuvší ve sporu v povinnosti nést náklady řízení.*¹⁸⁶ Předmětné ustanovení však nelze takto chápat. Při aplikaci dané normy nesmí být soudy vedeny k tomu, aby rozhodovaly na základě výše zmíněného účelu. „*Jde o vzácnou výjimku z pravidla, kterou nesmí soud nadužívat nebo dokonce zneužívat.*“¹⁸⁷

Zmírňovací právo je třeba vykládat v širších souvislostech. NS v usnesení ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 29 Cdo 704/2016, vymezil, podle jakých kritérií může být rozhodnuto o nepřiznání nákladů řízení úspěšnému účastníkovi. V první řadě musí obecné soudy zkoumat osobní, majetkové, sociální, zdravotní a další poměry obou účastníků řízení, dále zjišťovat okolnosti, které vedly k uplatnění nároku, jakož i postoj účastníků a jejich chování v průběhu řízení i před jeho zahájením.

K postupu soudu při úvaze o použití moderačního práva u rozhodování o náhradě nákladů řízení pak NS vyslovil, že „*při úvaze o použití ustanovení § 150 OSŘ má soud nejdříve zjistit výši nákladů řízení, která by měla být procesně úspěšné straně nahrazena, následně má zvážit důvody pro uplatnění moderačního práva, přičemž má posoudit, zda lze po tom, komu má být náhrada nákladů řízení přiznána, spravedlivě požadovat, aby náklady řízení nesl ze svého, a zda je naopak nespravedlivé ukládat náhradu nákladů řízení tomu účastníkovi, který ve věci úspěch neměl.*“¹⁸⁸

Pokud soud zvažuje moderaci nákladů řízení s úmyslem vydat rozhodnutí o tom, že úspěšný účastník ve věci nemá nárok na náhradu nákladů řízení, je povinen poučit účastníky o možnosti postupu dle § 150 OSŘ a poskytnout jim procesní prostor pro vyjádření a případné doplnění skutkových tvrzení či důkazních návrhů, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit. Nesplnění této povinnosti má za následek porušení práva účastníků na spravedlivý proces podle čl. 36 LZPS. Účastníci řízení totiž nemohou dopředu předvídat, že se soud hodlá odchýlit od obecných zásad při rozhodování o náhradě nákladů řízení.¹⁸⁹

¹⁸⁶ HENDRYCHOVÁ, I. *Náhrada nákladů řízení a § 150 OSŘ ve světle některých nálezů Ústavního soudu.* Právní rozhledy. 2008, č. 6, s. 219 - 222

¹⁸⁷ JANEK, K., JIRSA, J. In: JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu.* 2. doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 427 s.

¹⁸⁸ usnesení NS ze dne 7. 4. 2015, sp. zn. 22 Cdo 825/2015

¹⁸⁹ k tomu více náleží ÚS ze dne 23. 11. 2010, sp. zn. IV.ÚS 2738/10 či náleží ÚS ze dne 6. 2. 2007, sp. zn. II.ÚS 828/2006, v němž je uvedeno: „*Součástí práva na spravedlivý proces je vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Tento požadavek (vyplývající v obecné rovině z práva na fair proces) je třeba uplatnit též při*

V případě aplikace § 150 OSŘ by nákladový výrok soudu měl znít tak, že „žalobci (žalovanému) se náhrada nákladů řízení nepřiznává“. Tento výrok reflektuje postup podle § 150 OSŘ, z jehož formulace je zřejmé, že vítěz sporu měl právo na náhradu nákladů řízení, nicméně soud se rozhodl mu tyto náklady nepřiznat s ohledem na okolnosti zvláštního zřetele hodné. Soudní praxe však ve formulaci nákladového výroku není jednotná. Některé soudy i při využití moderačního práva rozhodují tak, že „žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení“.¹⁹⁰

V odborné i komentářové literatuře¹⁹¹ je uveden výčet okolností, které jsou soudní praxí považovány za důvody hodné zvláštního zřetele a naopak, jakož i vztah § 150 OSŘ k jednotlivým ustanovením o povinnosti k náhradě nákladů řízení.

3 Rozhodování o nákladech řízení

Úvodem této části práce je třeba poznamenat, že rozhodování o nákladech řízení je reflektováno v adekvátně zestručněné podobě. Je tomu tak především proto, že práce si klade za cíl podrobně seznámit čtenáře s materiální stránkou nákladů řízení, což s ohledem na zadané téma považuje autorka za splněné. Následující kapitoly zaměřené na procesní právo nákladové tak mají pouze informativní charakter.

rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení, které je integrální součástí soudního řízení jako celku. Jinak řečeno, z práva na spravedlivý proces vyplývá povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle § 150 občanského soudního řádu, pokud obecný soud takový postup případně zvažuje, a vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit. Tato povinnost je naléhavější v rámci odvolacího řízení, kdy po přijetí rozhodnutí již účastník řízení nemá procesní nástroj, jak své námitky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námitky vznést alespoň ex post v odvolání. Takový postup odvolacího soudu vede k situaci, kdy je účastník řízení nucen vznášet takové námitky vlastně poprvé až v řízení před Ústavním soudem, které je však ze své povahy zaměřeno na posuzování jiných skutečností, než jsou okolnosti umožňující aplikaci § 150 občanského soudního řádu, a z jiných hledisek, než jsou hlediska jednoduchého práva. Dostát tomuto požadavku je pak o to důležitější v situaci, kdy účastník s ohledem na dosavadní průběh řízení očekává určitý výsledek ve věci samé, od něhož se odvíjí rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, a kdy nemohl předpokládat, že soud moderačního práva využije.“

¹⁹⁰ SVOBODA, K., ŠINOVA, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces – Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, 356 s.

¹⁹¹ např. JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. 2. doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 428 s.; SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 142 s.

3.1 Rozhodování o nákladech řízení před soudem prvního stupně

O náhradě nákladů řízení rozhoduje soud z úřední povinnosti bez ohledu na to, zda se účastník řízení náhrady domáhá či nikoliv. I za situace, že se účastník svého nároku na náhradu nákladů řízení výslovně vzdá, je třeba o něm rozhodnout. V případě vzdání se práva na náhradu nákladů řízení soud nezkoumá opodstatněnost nároku na náhradu nákladů řízení toho účastníka řízení, který se nároku vzdal, a rozhodne v tom smyslu, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.¹⁹²

Již v odůvodnění rozsudku NS ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 29 Cdo 238/2007, je konstatováno, že *„nárok na náhradu nákladů řízení má základ v procesním právu a vzniká teprve na základě pravomocného rozhodnutí soudu, které má v tomto směru konstitutivní povahu. Rozhodnutí o nákladech řízení (nárok na náhradu nákladů řízení) je totiž jako procesní nárok zpravidla závislé na rozhodnutí ve věci samé; v takovém případě pak platí, že nenabude-li rozhodnutí ve věci samé právní moci, nelze hovořit ani o vzniku práva na náhradu nákladů řízení.“* Z výše uvedeného vyplývá, že pokud je např. včas podáno odvolání do hlavního výroku, nastává suspenzivní účinek ve vztahu k celému napadenému rozhodnutí, tedy i ve vztahu k nákladovému výroku.

Výrok o nákladech řízení musí být obsažen v každém rozhodnutí, jímž se řízení končí. Výjimkou jsou separované náklady dle § 147 a § 148 OSŘ, jež jsou ovládány zásadou zavinění. O těchto nákladech, které nejsou závislé na výsledku sporu, může soud rozhodnout odděleně již v průběhu řízení.¹⁹³ Povinnost k náhradě nákladů řízení je zpravidla uložena rozsudkem, může však být také usnesením či platebním rozkazem.

Při rozhodování o náhradě nákladů řízení soud není vázán návrhy účastníků. Sám rozhoduje, kdo je povinen k jejich náhradě a v jaké výši. Určení výše nákladů je ponecháno na úvaze soudu, který zkoumá účelnost vynaložených nákladů. Obvykle soud úspěšnému účastníkovi přiznává zaplacený soudní poplatek a náhradu nákladů právního zastoupení sestávající z odměny advokáta za jednotlivé úkony právní služby stanovené vyhláškou č. 177/1996 Sb. (dále jen

¹⁹² PUTNA, M. In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1013 s.

¹⁹³ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces – Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, 358 s.

„AT“),¹⁹⁴ dále z paušálně určených či účelně vynaložených hotových výdajů, náhrady za ztrátu času a DPH. V případě, že účastník řízení není zastoupen advokátem, přísluší mu podle § 151 odst. 3 OSŘ náhrada hotových výdajů v paušální výši.

Soud ve smyslu § 151 odst. 5 OSŘ nemusí určit výši nákladů řízení již při vyhlášení rozhodnutí, může tak učinit až v jeho písemném vyhotovení. Při vyhlášení rozhodnutí může nákladový výrok znít takto: „Žalovaný je povinen nahradit žalobci náklady řízení v částce, která bude určena v písemném vyhotovení rozhodnutí, do tří dnů od právní moci tohoto rozhodnutí.“

3.2 Rozhodování o nákladech odvolacího řízení

V teoretické práci M. Šťastného¹⁹⁵ se lze dočíst, že ČRS upravoval jako řádné opravné prostředky jednak odvolání, směřující proti rozsudku, jednak rekurs, který směřoval proti usnesení. Pokud tedy bylo rozhodnuto o nákladech řízení ve formě usnesení, opravným prostředkem byl rekurs. Pokud však soud rozhodoval o nákladech řízení v rozsudku, bylo možné podat buď odvolání v případě, že účastník brojil proti nákladovému výroku spolu s rozhodnutím ve věci hlavní, anebo rekurs, kterým byl napaden pouze výrok o nákladech řízení. Podle dřívější právní úpravy mohl být zcela výjimečně opravným prostředkem proti nákladovému usnesení též rozklad. Rozklad byl připuštěn proti usnesení, jímž byla svědkovi či znalci uložena náhrada nákladů zmařeného stání.

Současná právní úprava OSŘ zná pouze jediný řádný opravný prostředek, a to odvolání. Náklady odvolacího řízení upravuje § 224 OSŘ, podle něhož ustanovení o nákladech řízení před soudem prvního stupně platí přiměřeně i pro řízení odvolací. Při rozhodování o náhradě nákladů řízení tak pro odvolací soud platí v zásadě to samé co pro soud prvoinstanční. Odvolací soud rozhoduje o nákladech řízení tehdy, pokud se u něj řízení končí, v opačném případě jakmile napadené rozhodnutí zrušuje a věc vrací k dalšímu řízení, otázkou náhrady nákladů řízení se nezabývá. Při aplikaci § 142 odst. 1 OSŘ v odvolacím řízení je *„úspěch odvolatele třeba stanovit podle poměru toho, čeho se v odvolání*

¹⁹⁴ demonstrativní výčet úkonů právní služby podává § 11 AT

¹⁹⁵ ŠŤASTNÝ, M. *Náklady v soudním řízení civilním. Díl I. Náklady v řízení nalézacím*. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1930, 124 s.

domáhal, v porovnání s tím, jak bylo o odvolání soudem rozhodnuto.“¹⁹⁶ Za situace, kdy odvolatel v průběhu odvolacího řízení vezme odvolání zpět, odvolací soud v souladu s § 146 odst. 2 OSŘ rozhodne o povinnosti odvolatele, který z procesního hlediska zavinił zastavení řízení, nahradit ostatním účastníkům náklady řízení, pokud jim nějaké vznikly v souvislosti s tímto řízením.

3.3 Rozhodování o nákladech dovolacího řízení

Náhrada nákladů dovolacího řízení je upravena v § 243c odst. 3 OSŘ, který odkazuje na § 224 OSŘ. Stejně jako v případě odvolacího řízení i zde pro rozhodování o nákladech dovolacího řízení platí přiměřeně ustanovení pro řízení před soudem prvního stupně. Dovolací soud je povinen rozhodnout o nákladech dovolacího řízení vždy, pokud se u něj řízení končí. V případě, že napadené rozhodnutí změní, rozhoduje vedle nákladů dovolacího řízení i o nákladech řízení soudů nižších stupňů. Pokud však dovolání zamítne, odmítne či dovolací řízení zastaví, rozhoduje pouze o nákladech dovolacího řízení. Při zrušení napadeného rozhodnutí dochází současně ke zrušení i akcesorických výroků o nákladech řízení, o nichž v dalším řízení souhrnně včetně nákladů dovolacího řízení rozhodne ten soud, jemuž věc byla vrácena k novému projednání.¹⁹⁷

Proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným od 1. 1. 2013 do 29. 9. 2017 bylo za určitých podmínek přípustné dovolání i do výroků o náhradě nákladů řízení. NS se tak naskytla příležitost k tomu, aby se vyjádřil k problematice náhrady nákladů řízení. Pro přípustnost dovolání proti výroku o nákladech řízení však byla rozhodná výše nákladů řízení, jejichž náhradu soudy nižší instance dovolateli odepřely, nikoliv to, co bylo předmětem řízení.^{198, 199} V reakci na tento

¹⁹⁶ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 186 s.

¹⁹⁷ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 189 s.

¹⁹⁸ HUBÁČEK, T. *Přípustnost dovolání proti výroku o nákladech řízení* [online]. 2017 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/pripustnost-dovolani-proti-vyroku-o-nakladech-řízení-105812.html>

¹⁹⁹ k tomu usnesení NS ze dne 26. 9. 2013, sp. zn. 29 ICdo 34/2013 - „Jestliže soudy nižších stupňů rozhodly, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před těmito soudy vedených, je pro posouzení, zda dovoláním napadenými výroky o nákladech řízení bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč, určující výše nákladů řízení, jejichž náhradu takto dovolateli podle dovolání odepřely.“

předpoklad P. Coufalík ve svém článku²⁰⁰ vyslovil úvahu nad tím, zda dovolací soud s ohledem na to, že dovolání do náhrady nákladů řízení bylo pro tzv. majetkový census přípustné jen proti velmi úzké skupině případů, neměl mít právo rozhodnout dovolání i v případě nižší částky za účelem sjednocení judikatury či zda alespoň neměl v otázce náhrady nákladů řízení vydávat sjednocující stanoviska. Lze však podotknout, že i přes tuto omezující podmínku přípustnosti dovolání do nákladového výroku obsaženého v rozhodnutí odvolacího soudu byla NS ve zmiňovaném období vydána řada významných rozhodnutí z oblasti náhrady nákladů řízení, což ostatně potvrzuje i autorka, která ve své práci hojně čerpá z této bohaté judikatury.

3.4 Rozhodování o nákladech řízení v případě žaloby na obnovu řízení a žaloby pro zmatečnost

Žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost jsou mimořádnými opravnými prostředky, kterými lze zvrátit či napravit již pravomocná rozhodnutí ze zákonem stanovených důvodů. Zásadní rozdíl mezi těmito procesními instituty spočívá v tom, že žaloba na obnovu řízení řeší případné nedostatky ve skutkových zjištěních, zatímco žaloba pro zmatečnost řeší závažná procesní pochybení. Obě žaloby mají naopak společné to, že nejsou pokračováním v probíhajícím řízení jako je tomu u odvolání a dovolání, nýbrž řízením novým projednávaným u soudu, který ve věci rozhodoval jako soud prvního stupně. Od výsledku řízení o těchto žalobách se pak odvíjí otázka náhrady nákladů řízení, tedy v jakém rozsahu soud o nákladech řízení rozhodne a komu bude povinnost uložena.²⁰¹

Rozhodování o nákladech řízení v případě, že byla povolena obnova řízení či rozhodnutí pro zmatečnost bylo zrušeno, nachází oporu v § 235i odst. 1 a 2 OSŘ. V ustanovení je zakotveno, že pokud soud žalobě vyhoví, v novém rozhodnutí rozhodne jak o náhradě nákladů původního řízení, tak i o náhradě nákladů řízení o žalobě. O náhradě nákladů původního řízení však soud nerozhodne tehdy, jestliže rozhodnutí po povolení obnovy nenahrazuje původní rozhodnutí. V případě, že je na základě žaloby pro zmatečnost napadené

²⁰⁰ COUFALÍK, P. *Několik poznámek k náhradě nákladů řízení v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu*. Bulletin advokacie. 2015, č. 3, s. 39 - 43

²⁰¹ SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 188 s.

rozhodnutí zrušeno a řízení zastaveno, je rozhodováno o náhradě nákladů původního řízení i řízení o žalobě.

3.5 Rozhodování o nákladech řízení podle části páté OSŘ

V řízení podle části páté OSŘ rozhodují soudy o žalobách proti pravomocným rozhodnutím správních orgánů, avšak pouze ve věcech, které vyplývají ze soukromoprávních vztahů. O sporu nebo o jiné právní věci, která byla ze zákona projednávána a rozhodnuta jiným orgánem veřejné moci, přísluší soudu v občanském soudním řízení rozhodovat tehdy, pokud žalobce ve vztahu k napadenému rozhodnutí ve správním řízení vyčerpal řádné opravné prostředky. V opačném případě soud žalobu odmítne pro její nepřipustnost.²⁰² Příkladem správního rozhodnutí, které je přezkoumáváno podle části páté OSŘ, je např. rozhodnutí Českého telekomunikačního úřadu o dlužných telekomunikačních poplatcích nebo rozhodnutí katastrálního úřadu o zamítnutí vkladu práva do katastru nemovitostí.²⁰³

Část pátá OSŘ speciální úpravou rozhodování o nákladech řízení nedisponuje, pouze v § 250l OSŘ uvádí, že pokud rozsudek soudu nahrazuje alespoň zčásti rozhodnutí správního orgánu nebo pozbylo-li takové rozhodnutí alespoň zčásti svou účinnost, rozhodne soud znovu o náhradě nákladů řízení, které vznikly v řízení před správním orgánem, pokud bylo v tomto řízení o náhradě rozhodnuto. Rozhodování o nákladech řízení do jisté míry upravuje judikatura ÚS, která se k otázce náhrady nákladů řízení podle části páté OSŘ vyjádřila v tom smyslu, že „řízení vedené dle části páté občanského soudního řádu není řízením sporným ani nesporným. Jedná se o řízení smíšené, ve kterém se prolínají prvky obou typů řízení, a s ohledem na to je nutno také přistupovat k přiměřenému užití ustanovení části první až čtvrté občanského soudního řádu.“²⁰⁴ V zásadě lze tedy konstatovat, že soud při rozhodování o nákladech řízení podle části páté OSŘ

²⁰² PODHRÁZKÝ, M. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 1036 s.

²⁰³ ZAHRADNÍKOVÁ, R. et al. *Civilní právo procesní.* 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 342 s

²⁰⁴ náleží ÚS ze dne 25. 3. 2010, sp. zn. III.ÚS 3332/09

vychází z obecných ustanovení, přičemž s ohledem na povahu těchto řízení není vyloučena ani aplikace ustanovení § 23 ZŘS.²⁰⁵

4 Věcný záměr civilního řádu soudního vztahující se k nákladům řízení

V listopadu 2017 byl na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti zveřejněn návrh věcného záměru ČŘS, k němuž měla odborná i laická veřejnost prostor se vyjádřit. Za tu dobu proběhlo několik diskuzních setkání, na kterých za účasti soudů, komor všech právnických profesí, státních zastupitelství a dalších justičních institucí byly vysloveny různé podněty a věcné připomínky, s nimiž se odborná pracovní skupina pod vedením P. Lavického postupně vypořádávala.²⁰⁶ Z téměř 300 stránkového materiálu, který věcný záměr čítá, lze usuzovat, že za výsledky dosavadní činnosti této rekodifikační skupiny se skrývá velký kus práce.

Ač je věcný záměr návrhu ČŘS podrobován poměrně ostré kritice ze strany Senátu Parlamentu ČR, Nejvyššího soudu ČR či Soudcovské unie²⁰⁷, je autorka toho názoru, že předložená koncepce věcného záměru je přinejmenším v oblasti nákladů řízení postavena na dobrých základech.²⁰⁸ Nabízí se totiž možnost po několika desetiletích nahradit nepřehledný, neúplný a nemoderní právní předpis, který navíc dávno neodpovídá společensko-politickým poměrům, za předpis, který bude inovativní, uspořádaný a kvalitní. Současný OSŘ vznikl v roce 1963 a od té doby prošel více než 150 novelizacemi, které v konečném důsledku zapříčinily roztržitou právní úpravu.^{209, 210} P. Lavický v rozhovoru pro Bulletin advokacie konstatoval, že „náprava pomocí dalších novel již není možná.

²⁰⁵ PODHRÁZKÝ, M. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 1060 s.

²⁰⁶ LAVICKÝ, P., WINTEROVÁ, A., DOBROVOLNÁ, E., DVOŘÁK, B., PULKRÁBEK, Z. *Obrana návrhu věcného záměru civilního řádu soudního*. Právní rozhledy. 2019, č. 5, s. 153

²⁰⁷ DIMUN, P. *Špičky justice podrobily záměr civilního řádu soudního drtivé kritice a odmítly ho jako Cimrmanovu pohádku* [online]. 2018 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2018/11/spicky-justice-podrobily-zamer-civilniho-radu-soudniho-drtive-kritice-odmitli-jako-cimrmanovu-pohadku/>; PASEKOVÁ, E. *Nemoderní a neambiciózní, kritizuje Soudcovská unie věcný záměr civilního řádu soudního* [online]. 2018 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2018/07/nemoderni-neambiciozni-kritizuje-soudcovska-unie-vecny-zamer-civilniho-radu-soudniho/>

²⁰⁸ z objektivního hlediska se autorka může vyjádřit pouze k té části věcného záměru, která je věnována nákladům řízení, neboť s ostatními částmi záměru není příliš seznámena

²⁰⁹ např. v roce 2013 došlo k oddělení nesporných a zvláštních řízení do samostatného ZŘS

²¹⁰ LAVICKÝ, P., WINTEROVÁ, A., DOBROVOLNÁ, E., DVOŘÁK, B., PULKRÁBEK, Z. *Obrana návrhu věcného záměru civilního řádu soudního*. Právní rozhledy. 2019, č. 5, s. 153

*Nelze opravovat něco, co je v samém základu špatně.*²¹¹ Potřeba nového moderního kodexu civilního procesního řízení, kterým bude zajištěna stabilní a vyhovující právní úprava, je nepochybně zcela na místě.

Na samém úvodu této kvalifikační práce a dále pak v kapitole věnované historickému kontextu autorka zmínila, že v oblasti náhrady nákladů řízení se nynější právní úprava nijak výrazně neliší od té původní rakouské, pouze byly vypuštěny některé instituty,²¹² které by v rámci rekodifikace civilního řádu soudního měly být znovu navraceny. Na podporu tohoto tvrzení A. Winterová v rozhovoru pro Lidové noviny uvedla: „*Ač není 65 let součástí našeho právního řádu, nikdy jsme z rakouského zákoníku nepřestali vycházet.*“²¹³ Nejinak je tomu i v případě věcného záměru civilního řádu soudního, který vychází především z rakouské a částečně i německé právní úpravy. Přitom soulad věcného záměru s vývojem procesního práva na našem území od roku 1895 zůstává zachován.²¹⁴

Pasáž věcného záměru věnovaná nákladům řízení je koncipována tak, aby „*nákladová pravidla na jedné straně odpovídala požadavku efektivního prosazení práv a oprávněných zájmů stran, na druhé straně sledovala i další cíle, jako zabránění šikanóznímu, nikoli nutnému nebo lehkovážně zahájenému procesu.*“²¹⁵ V souladu se současnou právní úpravou je i náhrada nákladů řízení ve věcném záměru ovládána zásadou úspěchu, resp. neúspěchu ve věci, a zásadou účelnosti, na základě níž strana, která vynaložila neúčelný náklad, nemá právo na jeho náhradu. Podle věcného záměru by měla být posílena pozice vedlejšího intervenienta vstoupivšího do řízení, který by měl mít rovněž právo na náhradu nákladů řízení, nikoli však pouze povinnost k náhradě, což autorka s ohledem na čl. 36 LZPS považuje za spravedlivé řešení, neboť vedlejší intervenient by měl mít stejná práva a povinnosti jako účastník řízení. Věcný záměr oproti dosavadní

²¹¹ RÝDLOVÁ, H. *Nelze opravovat něco, co je v samém základu špatně. Rozhovor s Petrem Lavickým o novém civilním řádu soudním.* [online]. 2018 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nelze-opravovat-neco-co-je-v-samem-zakladu-spatne-rozhovor-s-petrem-lavicky-m-o-novem-civilnim-radu-soudnim>

²¹² např. dohoda o nákladech řízení, soupis nákladů...

²¹³ WINTEROVÁ, A. *Justice stále vychází z rakouského kodexu z 19. století* [online]. 2016 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/justice-stale-vychazi-z-rakouskeho-kodexu-z-19-stoleti-pp0-/tema.aspx?c=A160419_234518_pozice-tema_lube

²¹⁴ LAVICKÝ, P., WINTEROVÁ, A., DOBROVOLNÁ, E., DVOŘÁK, B., PULKRÁBEK, Z. *Obrana návrhu věcného záměru civilního řádu soudního.* Právní rozhledy. 2019, č. 5, s. 153, ISSN 1210-6410

²¹⁵ LAVICKÝ, P., WINTEROVÁ, A., DOBROVOLNÁ, E., DVOŘÁK, B., PULKRÁBEK, Z. *Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie.* Bulletin advokacie. 2018, č. 1-2, s. 11 - 21

úpravě přichází rovněž s možností *dohody o nákladech řízení* pro všechny případy, nikoliv jen pro smír. V této zavedené možnosti autorka spatřuje dvojitý přínos. Jednak si účastníci vzájemně dohodnou, jakým způsobem si vypořádají náhradu nákladu řízení a jednak obecné soudy budou ušetřeny od autoritativního rozhodování o nákladech řízení podle úspěchu ve věci. Věcný záměr rovněž přichází se zajímavou myšlenkou modifikovat povinnost soudů v rozhodování o náhradě nákladů řízení v rozhodnutí, jímž se řízení končí, *výhradou rozhodnutí o nákladech na dobu po pravomocném vyřízení věci*. „*Soud prvního nebo druhého stupně může uvážit, zda o nákladech rozhodnout ihned, anebo rozhodnutí o nákladech odložit. Odložením rozhodnutí o nákladech (nikoli jen o jejich výši) se soud vyhne úsilí, které se později může ukázat jako zbytečné, protože soud vyššího stupně změní nebo zruší jeho konečné rozhodnutí a s ním ztratí účinek i rozhodnutí o nákladech. Tím se sleduje požadavek hospodárnosti, rychlosti a jednoduchosti rozhodnutí o nákladech.*“²¹⁶ Na jedné straně je v této myšlence možno spatřovat jisté výhody výše citované, na straně druhé je *de lege ferenda* třeba zvážit, zda takový postup soudy ještě více administrativně nezatíží, pokud by měly rozhodovat zvlášť rozsudkem o meritu věci a zvlášť usnesením o nákladech řízení. Namísto jednoho rozhodnutí by tak vydávaly dvě rozhodnutí. Rovněž tak je třeba vzít v úvahu i hledisko ekonomické. Dvojnásobné rozhodování by si totiž vyžádalo dvojnásobné doručování soudních písemností.

Ve shora uvedeném odstavci byly promítnuty některé vybrané návrhy věcného záměru civilního řádu soudního, s nimiž se – až na poslední návrh, nad kterým by se dalo částečně polemizovat – autorka ztotožňuje. Při rekonstrukci nového civilního řádu soudního bude zajisté zajímavé sledovat, jak se bude diskuse dále vyvíjet.

²¹⁶ LAVICKÝ, P., WINTEROVÁ, A., DOBROVOLNÁ, E., DVOŘÁK, B., PULKRÁBEK, Z. *Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie*. Bulletin advokacie. 2018, č. 1-2, s. 11 - 21

Závěr

Předkládaný text se soustředil na problematiku náhrady nákladů řízení. Práce byla koncipována tak, aby měl čtenář možnost seznámit se se všemi procesními postupy rozhodování obecných soudů o náhradě nákladů řízení.

Z hlediska strukturálního uspořádání byla práce rozdělena do čtyř hlavních částí, přičemž první z nich se věnovala teoretické rovině nákladů řízení, tedy vymezením pojmu nákladů řízení a dále demonstrativním výčtem jednotlivých druhů nákladů řízení. S ohledem na zadané téma se však autorka zaměřila pouze na stručnou charakteristiku těchto nákladů.

Ve druhé části práce se autorka zabývala hlavním tématem diplomové práce, a to samotnou náhradou nákladů řízení. V rámci srovnávací metody byla provedena stručná analýza a rozbor procesního práva v intencích institutu nákladů řízení, a to od období formování moderního civilního procesu do současnosti. Na základě tohoto komparativního zkoumání bylo možno poukázat na to, že předchozí rakouská právní úprava nákladů řízení nijak zásadně neovlivnila právní úpravu současnou. V podstatě bylo možno slovy A. Winterové konstatovat, že náš právní řád nikdy nepřestal vycházet z rakouského zákoníku z 19. století.²¹⁷

V následující kapitole byla řešena otázka, co jsou náklady řízení a kdo je má hradit. Kritérium pro náhradu nákladů musí být zásadně objektivní, což poměrně zdařile vysvětlil ve své teoretické práci M. Šťastný.²¹⁸ Zvláštní kapitolu, kterou autorka zahrнула do své práce, věnovala soudním poplatkům v souvislosti s náhradou nákladů řízení. Zde se zamýšlela nad tím, zda účastník řízení, který je osvobozen od soudních poplatků, má či nemá hradit náklady řízení.

V práci samozřejmě nesměla chybět kapitola zabývající se zásadami pro určení náhrady nákladů řízení, kterou je zásada úspěchu ve věci a zásada zavinění. Autorce činily nemalé obtíže, jakým způsobem sestavit osnovu vzhledem k těmto zásadám, které se promítají v převážné většině kapitol. V jistých situacích vedla např. polemiku nad tím, zda ponechat kapitolu s názvem „separace nákladů

²¹⁷WINTEROVÁ, A. *Justice stále vychází z rakouského kodexu z 19. století* [online]. 2016 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/justice-stale-vychazi-z-rakouskeho-kodexu-z-19-stoleti-pp0-/tema.aspx?c=A160419_234518_pozice-tema_lube

²¹⁸ŠŤASTNÝ, M. *Náklady v soudním řízení civilním. Díl I. Náklady v řízení nalézacím*. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1930

řízení“ jako samostatnou či zda ji zahrnout mezi zásady. Nakonec se rozhodla pro první variantu pro přehlednější strukturu práce.

Nemalá pozornost byla soustředěna na soudní praxí opomíjené ustanovení § 143 OSŘ, jakož i na případy iudicia duplex, ve kterých účastníci sporu mají zároveň postavení žalobce i žalovaného.

Následující kapitoly měly za úkol poskytnout čtenáři ucelený, přehledný a komplexní pohled na problematiku náhrady nákladů řízení v různých procesních situacích.

Třetí část práce se věnovala procesnímu právu nákladovému, v němž byl ve stručnosti shrnut postup rozhodování obecných soudů o náhradě nákladů řízení. Práci uzavřela poslední kapitola zaměřená na věcný záměr civilního řádu soudního. S ohledem na probíhající odborné diskuse, do kterých však může každý může přispět svými připomínkami či námitkami, je rekonstrukce nového procesního kodexu zatím ve fázi příprav.

Pro zpracování dané problematiky bylo v práci čerpáno poměrně z velkého množství pramenů, které postupně autorka nashromáždila pro účely této práce. Velký důraz byl kladen na judikaturní rozhodnutí soudů vyšší instance a ÚS, které určují jednotný směr, jímž by se obecné soudy při rozhodování o náhradě nákladů řízení měly ubírat. Přestože je z praktického hlediska problematika náhrady nákladů řízení odbornou veřejností poněkud opomíjenou záležitostí, z hlediska teoretického je tomu právě naopak.

Závěrem autorka uvádí, že práce byla časově velmi náročná, nicméně pro autorku obohacující a přínosná.

Seznam použitých pramenů

Literární prameny

- [01] DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s., ISBN 978-80-7400-107-9
- [02] FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1974, 102 s.
- [03] HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1459 s., ISBN 978-80-7400-059-1
- [04] HORA, V. *Československé civilní právo procesní. Díl II.: Řízení před soudy první stolice*. 3. opravené a doplněné vydání. Praha, 1932
- [05] HURDÍK, J. *Náklady občanského soudního řízení a rovný přístup účastníků ke spravedlnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 136 s., ISBN 978-80-7552-087-6
- [06] JIRSA, J. a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. 2. doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 616 s., ISBN 978-80-7552-034-0
- [07] KINCL, J. *Dicta et regulae iuris aneb právníké moudrosloví latinské*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 1990, 293 s., ISBN 80-7066-316-2
- [08] KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 247 s., ISBN 80-7179-028-1
- [09] LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 1116 s., ISBN: 978-80-7478-986-1
- [10] OTT, E. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního*. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, 384 s., ISBN 978-80-7357-920-3
- [11] POLIŠENSKÁ, P. *Přehled judikatury ve věcech nákladů řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, 256 s., ISBN 978-80-7357-653-0
- [12] POLIŠENSKÁ, P. a kol. *Musíš znát... Občanské právo procesní*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 272 s., ISBN 978-80-7552-096-8
- [13] SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, a. s., 2006, 1202 s., ISBN 80-86861-09-0

- [14] SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Český civilní proces: vysokoškolská právnická učebnice*. Praha: Linde Praha, a. s., 1997, 728 s., ISBN 80-7201-065-4
- [15] STEINER, V. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1975
- [16] SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLÁŠKOVÁ, Š., PIRK, T. *Náklady řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 294 s., ISBN 978-80-7400-650-0
- [17] SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces – Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, 458 s., ISBN 978-80-7400-279-3
- [18] ŠTAJGR, F. a kol. *Občanské právo procesní*. 2. částečně přepracované vydání. Praha: Orbis, 1968
- [19] ŠŤASTNÝ, M. *Náklady v soudním řízení civilním. Díl I. Náklady v řízení nalézacím*. Praha: Knihovna sborníku věd právních a státních, 1930
- [20] WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, 711 s., ISBN 978-80-7201-842-0
- [21] WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: Řízení nalézací*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2014, 624 s., ISBN 978-80-7201-940-3
- [22] ZAHRADNÍKOVÁ, R. et al. *Civilní právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 579 s., ISBN 978-80-7380-571-5

Periodika

- [01] BÍLÝ, M. *Subjekty náhrady nákladů řízení*. Právní rozhledy. 2010, č. 9, s. 308-315, ISSN 1210-6410
- [02] BÍLÝ, M. *Předžalobní výzva – důsledky a problémy*. Právní rozhledy. 2014, č. 3, s. 94-98, ISSN 1210-6410
- [03] COUFALÍK, P. *Náhrada nákladů řízení v oblasti věcných práv v aktuální judikatuře NS*. Bulletin advokacie. 2017, č. 10, s. 26-30, ISSN 1210-6348
- [04] COUFALÍK, P. *Několik poznámek k náhradě nákladů řízení v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu*. Bulletin advokacie. 2015, č. 3, s. 39-43, ISSN 1210-6348
- [05] DVOŘÁK, B. *Náhrada nákladů řízení neúspěšnému žalovanému*. Právní fórum. 2010, č. 5, s. 197-203, ISSN 1214-7966

- [06] HENDRYCHOVÁ, I. *Náhrada nákladů řízení před pravomocným rozhodnutím soudu o zastavení řízení*. Právní rozhledy. 2008, č. 23, s. 871-873, ISSN 1210-6410
- [07] HENDRYCHOVÁ, I. *Náhrada nákladů řízení a § 150 OSŘ ve světle některých nálezů Ústavního soudu*. Právní rozhledy. 2008, č. 6, s. 219-222, ISSN 1210-6410
- [08] LAJSEK, V. *Náležitosti předžalobní výzvy podle § 142a OSŘ*. Právní rozhledy. 2016, č. 13-14, s. 489-496, ISSN 1210-6410
- [09] LAVICKÝ, P., WINTEROVÁ, A., DOBROVOLNÁ, E., DVOŘÁK, B., PULKRÁBEK, Z. *Obrana návrhu věcného záměru civilního řádu soudního*. Právní rozhledy. 2019, č. 5, s. 153, ISSN 1210-6410
- [10] LAVICKÝ, P., WINTEROVÁ, A., DOBROVOLNÁ, E., DVOŘÁK, B., PULKRÁBEK, Z. *Věcný záměr civilního řádu soudního z pohledu advokacie*. Bulletin advokacie. 2018, č. 1-2, s. 11-21, ISSN 1210-6348
- [11] PULKRÁBEK, Z. *Zásada úspěchu – „novinky“ v rozhodování o nákladech řízení*. Bulletin advokacie. 2019, č. 1-2, s. 34-37, ISSN 1210-6348
- [12] SVOBODA, K. *Jaké problémy působí předžalobní výzva?* Právní rádce. 2013, č. 9, s. 38-40, ISSN 1210-4817
- [13] SVOBODA, K. *Rozhodování o nákladech ve zvláštních řízeních soudních*. Právní rozhledy. 2014, č. 2, s. 39-44, ISSN 1210-6410
- [14] TICHÝ, J. *Jiný pohled na předžalobní výzvu a náklady s ní spojené*. Právní rozhledy. 2014, č. 8, s. 283-288, ISSN 1210-6410

Soudní rozhodnutí

- [01] nález ÚS ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. III.ÚS 2741/16
- [02] nález ÚS ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. III.ÚS 3592/16
- [03] nález ÚS ze dne 9. 2. 2016, sp. zn. I.ÚS 2933/15
- [04] nález ÚS ze dne 18. 5. 2015, sp. zn. I.ÚS 4047/14
- [05] nález ÚS ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. Pl. ÚS 39/13
- [06] nález ÚS ze dne 23. 9. 2014, sp. zn. IV.ÚS 1674/14
- [07] nález ÚS ze dne 25. 3. 2014, sp. zn. I.ÚS 3819/13

- [08] nález ÚS ze dne 9. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2881/12
- [09] nález ÚS ze dne 25. 7. 2012, sp. zn. I.ÚS 988/2012
- [10] nález ÚS ze dne 14. 6. 2012, sp. zn. III.ÚS 1875/2012
- [11] nález ÚS ze dne 10. 1. 2012, sp. zn. III.ÚS 3000/11
- [12] nález ÚS ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I.ÚS 1441/11
- [13] nález ÚS ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. I.ÚS 3698/10
- [14] nález ÚS ze dne 16. 12. 2010, sp. zn. I.ÚS 1413/10
- [15] nález ÚS ze dne 23. 11. 2010, sp. zn. IV.ÚS 2738/10
- [16] nález ÚS ze dne 19. 10. 2010, sp. zn. II.ÚS 622/10
- [17] nález ÚS ze dne 14. 9. 2010, sp. zn. III.ÚS 1180/10
- [18] nález ÚS ze dne 25. 3. 2010, sp. zn. III.ÚS 3332/09
- [19] nález ÚS ze dne 12. 1. 2010, sp. zn. I.ÚS 1030/08
- [20] nález ÚS ze dne 9. 6. 2009, sp. zn. III.ÚS 292/07
- [21] nález ÚS ze dne 9. 2. 2009, sp. zn. IV.ÚS 2856/08
- [22] nález ÚS ze dne 12. 5. 2008, sp. zn. IV.ÚS 2888/07
- [23] nález ÚS ze dne 15. 1. 2008, sp. zn. IV.ÚS 1903/07
- [24] nález ÚS ze dne 6. 2. 2007, sp. zn. II.ÚS 828/2006
- [25] nález ÚS ze dne 12. 5. 2004, sp. zn. I.ÚS 653/03
- [26] usnesení ÚS ze dne 24. 10. 2017, sp. zn. IV.ÚS 3952/16
- [27] usnesení ÚS ze dne 24. 7. 2012, sp. zn. II.ÚS 1588/12
- [28] usnesení ÚS ze dne 1. 4. 2003, sp. zn. II.ÚS 563/01
- [29] rozsudek NS ze dne 25. 8. 2016, sp. zn. 21 Cdo 3918/2015
- [30] rozsudek NS ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 29 Cdo 238/2007
- [31] rozsudek NS ČSR ze dne 28. 12. 1983, sp. zn. 3 Cz 69/83
- [32] rozsudek NS ČSR ze dne 26. 2. 1982, sp. zn. 3 Cz 14/82

- [33] usnesení NS ze dne 13. 9. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3588/2017
- [34] usnesení NS ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 2625/2016
- [35] usnesení NS ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 29 Cdo 704/2016
- [36] usnesení NS ze dne 21. 9. 2016, sp. zn. 25 Cdo 3974/2015
- [37] usnesení NS ze dne 26. 1. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3730/2015
- [38] usnesení NS ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 22 Cdo 4600/2015
- [39] usnesení NS ze dne 9. 9. 2015, sp. zn. 29 Cdo 170/2015
- [40] usnesení NS ze dne 7. 4. 2015, sp. zn. 22 Cdo 825/2015
- [41] usnesení NS ze dne 19. 2. 2015, sp. zn. 29 Cdo 4388/2013
- [42] usnesení NS ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 30 Cdo 3190/2014
- [43] usnesení NS ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1655/2014
- [44] usnesení NS ze dne 1. 4. 2014, sp. zn. 23 Cdo 342/2014
- [45] usnesení NS ze dne 26. 9. 2013, sp. zn. 29 ICdo 34/2013
- [46] usnesení NS ze dne 20. 5. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2114/2008
- [47] usnesení NS ze dne 30. 3. 2009, sp. zn. 20 Cdo 1932/2007
- [48] usnesení NS ze dne 15. 5. 2002, sp. zn. 29 Odo 674/2001
- [49] usnesení VS v Praze ze dne 3. 4. 2014, sp. zn. 7 Cmo 451/2013
- [50] usnesení VS v Praze ze dne 19. 11. 2013, č.j. 5 Cmo 368/2013-22
- [51] usnesení VS v Praze ze dne 12. 12. 1996, sp. zn. 5 Cmo 228/96
- [52] usnesení VS v Olomouci ze dne 30. 9. 2003, č.j. 7 Cmo 343/2002
- [53] rozsudek MS v Brně ze dne 20. 1. 1993, sp. zn. 38 C 261/92
- [54] usnesení MS v Praze ze dne 28. 5. 2015, sp. zn. 20 Co 176/2015
- [55] usnesení MS v Praze ze dne 23. 6. 2014, č.j. 23 Co 297/2014-26
- [56] usnesení KS ze dne 14. 8. 2018, č.j. 14 Co 230/2018-39

[57] usnesení KS ze dne 27. 6. 2013, sp. zn. 18 Co 229/2013

Právní předpisy

- [01] Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
- [02] ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- [03] ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky
- [04] usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- [05] zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů
- [06] zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- [07] zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- [08] zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních
- [09] zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)
- [10] zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- [11] zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- [12] zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
- [13] zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
- [14] zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
- [15] zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů
- [16] zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů

- [17] zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- [18] zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci), ve znění pozdějších předpisů
- [19] zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- [20] nařízení vlády č. 351/2013 Sb., kterým se určuje výše úroků z prodlení a nákladů spojených s uplatněním pohledávky, určuje odměna likvidátora, likvidačního správce a člena orgánu právnické osoby jmenovaného soudem a upravují některé otázky Obchodního věstníku a veřejných rejstříků právnických a fyzických osob
- [21] vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů
- [22] vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů
- [23] vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 254/2015 Sb., o stanovení výše paušální náhrady pro účely rozhodování o náhradě nákladů řízení v případech podle § 151 odst. 3 občanského soudního řádu a podle § 89a exekučního řádu
- [24] vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů
- [25] vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů
- [26] Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 12. 2001, č. j. 505/2001-Org (1/2002 SIS), kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje

- [01] CELERÝN, J. *K náhradě nákladů řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví* [online]. 2016 [cit. 2019-03-10]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-nahrade-nakladu-rizeni-o-zruseni-a-vyporadani-spoluvlastnictvi-102967.html>

- [02] DIMUN, P. *Špičky justice podrobily záměr civilního řádu soudního drtivé kritice a odmítly ho jako Cimrmanovu pohádku* [online]. 2018 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2018/11/spicky-justice-podrobily-zamer-civilniho-radu-soudniho-drtive-kritice-odmitli-jako-cimrmanovu-pohadku/>
- [03] HRBÁČKOVÁ, J. *K paušální náhradě nákladů spojených s uplatněním pohledávky* [online]. 2014 [cit. 2018-10-21]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-pausalni-nahrade-nakladu-spojonych-s-uplatnenim-pohledavky-95698.html>
- [04] HUBÁČEK, T. *Přípustnost dovolání proti výroku o nákladech řízení* [online]. 2017 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/pripustnost-dovolani-proti-vyroku-o-nakladech-rizeni-105812.html>
- [05] JIRSA, J. *Lze se účinně bránit zneužívání práva v civilním řízení?* [online]. 2014 [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/lze-se-ucinne-branit-zneuzivani-prava-v-civilnim-rizeni>
- [06] JIRSA, J. *K moderaci nákladů řízení podle § 150 OSŘ* [online]. 2014 [cit. 2019-03-21]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/judikatura/procesni-pravo/k-moderaci-nakladu-rizeni-podle-150-osr>
- [07] KOUKAL, P., HANKOVÁ, L. *Předžalobní výzva k plnění podle 142a občanského soudního řádu* [online]. 2014 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/predzalobni-vyzva-k-plneni-podle-142a-obcanskeho-soudniho-radu-94049.html>
- [08] MATULA, O. *Věřitel a předžalobní výzva* [online]. 2016 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/veritel-a-predzalobni-vyzva-101096.html>
- [09] PASEKOVÁ, E. *Nemoderní a neambiciózní, kritizuje Soudcovská unie věcný záměr civilního řádu soudního* [online]. 2018 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2018/07/nemoderni-neambiciozni-kritizuje-soudcovska-unie-vecny-zamer-civilniho-radu-soudniho/>
- [10] RÝDLOVÁ, H. *Věcný záměr nového civilního řádu soudního* [online]. 2017 [cit. 2018-10-27]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vecny-zamer-noveho-civilniho-radu-soudniho>
- [11] RÝDLOVÁ, H. *Nelze opravovat něco, co je v samém základu špatně. Rozhovor s Petrem Lavickým o novém civilním řádu soudním.* [online]. 2018 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://www.bulletin->

advokacie.cz/nelze-opravovat-neco-co-je-v-samem-zakladu-spatne.-
rozhovor-s-petrem-lavickym-o-novem-civilnim-radu-soudnim

- [12] SMÍTKOVÁ, Z. *Kdo nese náklady exekuce v případě jejího zastavení pro nemajetnost povinného? – poukaz na nejnovější judikaturu* [online]. 2014 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/kdo-nese-naklady-exekuce-v-pripade-jejeho-zastaveni-pro-nemajetnost-povinneho-poukaz-na-nejnovejsi-judikaturu-94990.html>
- [13] WINTEROVÁ, A. *Justice stále vychází z rakouského kodexu z 19. století* [online]. 2016 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/justice-stale-vychazi-z-rakouskeho-kodexu-z-19-stoleti-pp0-/tema.aspx?c=A160419_234518_pozice-tema_lube

Summary

In this diploma thesis, the author deals with the issue of the reimbursement of the costs of proceedings. It is a specific field of civil procedural law still viewed as marginal by the professional community. At the same time, however, it should be borne in mind that decisionmaking on the costs of proceedings represents an integral part of almost every decision, whether substantive or non-substantive. The fact that the institute of the costs of proceedings as such tends to be underestimated by courts is demonstrated by the non-uniform decisionmaking practice of courts, the unification of which is especially contributed to by the Constitutional Court of the Czech Republic in its case-law decisions. The purpose of this thesis, therefore, is to provide an introduction to the basics of the reimbursement of the costs of proceedings and to point out some pitfalls entailed in this issue as well as the importance of the institute of the reimbursement of the costs of proceedings, which deserves due attention.

As far as its structure is concerned, the thesis is divided into four main parts. The first part is concerned with the general level of the costs of proceedings, consisting in an introductory terminology as well as a brief definition of the individual costs of proceedings. The second, principal part deals with the main topic of the diploma thesis, i.e. the reimbursement of the costs of proceedings. It comprises a series of chapters, the first of which is concerned with the comparative development of the costs of proceedings from the foundation period of the modern civil procedure to the present. The author is convinced that a concise analysis of procedural law in terms of the institute of the costs of proceedings is effective from the point of view of Czech historical development to compare to what extent the preceding legislation has influenced the current legislation.

The following chapter deals with the constitutional law level of the institute of the costs of proceedings, involving especially the right to a fair trial, the principle of the equal treatment of parties and the right to access to court. Naturally, the thesis also contains a descriptive explication of the principles of determining the reimbursement of the costs of proceedings. Special attention is also paid to the institute of exemption from court fees in relation to the payment of the costs of proceedings, as well as to the provision of Sec. 143 of the Code of

Civil Procedure. Other chapters are designed in such a way as to acquaint the reader with the legislation concerning the reimbursement of proceedings costs in various procedural situations. The third part of the diploma thesis is aimed at decisionmaking on the costs of proceedings at general courts, which is principally the domain of general courts. The thesis is concluded by the final fourth part dealing with the legal intention of the Code of Civil Procedure related to the costs of civil contentious proceedings.

The aim of the thesis is to provide the reader with a comprehensive view of the issue of the reimbursement of the costs of proceedings in various procedural situations with emphasis on the established case law of higher courts and the Constitutional Court. For better orientation, the thesis is supplemented with many practical examples that point out problem areas of the subject matter in question, with concrete possibilities being offered of effective solution within the considerations of *de lege ferenda*.